

A SZOLNOKI ZSIDÓSÁG TÖRTÉNETE

1840–1944

Írta és összeállította:
Varga Béla

Üdvözlét Szolnokról

Izraelita templom

Szolnok, 1994

A SZOLNOKI ZSIDÓSÁG TÖRTÉNETE

1840-1944

Szolnok, 1994

Digitized by Touro College Libraries
For Project Zikaron
www.zikaron.tourolib.org
2022

Könyvünk a szolnoki zsidóság deportálásának 50. évfordulója emlékére készült

Köszönet mindazoknak, akik hozzájárultak
a kötet megjelenéséhez

Szerkesztette: Tálas László és Varga Béla

Technikai munkatárs: Bodolai Mária

ISBN 963 7225 52 8

Kiadja a Damjanich János Múzeum
és a Szolnoki Izraelita Hitközség

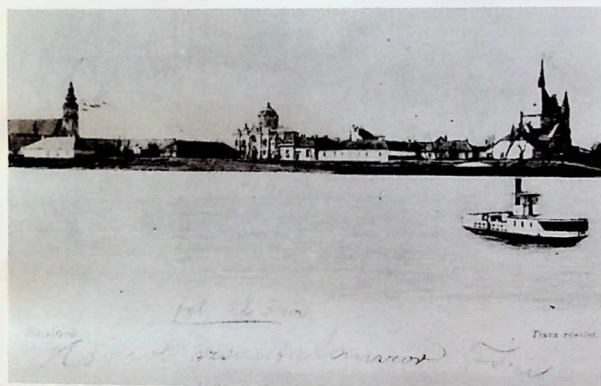
Felelős kiadó Tálas László, megyei múzeumigazgató

Készült a Damjanich János Múzeum sokszorosító műhelyében
600 példányban

Szolnok, 1994

„Három templom van minálunk
 Egymás mellett egy sorjába.
 Erről híres nevezetes
 A Nagy-Kunság rónatája.
 Itt, ahol a Tisza, Zagyva
 Ölelkezve összefoly,
 Itt van ez a három templom,
 Melynek párja nincs sehol.”

Heves Kornél

Ezen könyv megjelenését elősegítette, támogatta:
a LAUDER Alapítvány,
SZOCHNUT,
a megyei önkormányzat,
a városi önkormányzat
és a volt szolnoki hittestvéreink

BEVEZETŐ

Midőn e könyvet útjára bocsátjuk, örökké tartó gyászunk és fájdalmunk mellett szívünkben nem a szemrehányás és a gyűlölet lángja él, hanem a megbocsájtás szelleme, ahogy mindennapi imáinkban is elmondjuk.

Megidézzük felvirágzásunk és pusztulásunk korát. Olyan vérláztató eseményeket, melyeket ma sokan hihetetlennek gondolnak, különösen azok, akik nem élték át e szörnyű időket. Csak a tényeket közöljük. Minden adatunk hiteles dokumentumokon alapszik és igyekszünk tárgyilagosan közölni azokat.

Tabák Hermanné gyönyörű, meghatározó soraival kezdeném, melyeket munkaszolgálatban megölt fia emlékére írt:

"Most, amikor véletlenek összetalálkozása folytán ma van a hetedik évfordulója szegény drága megboldogult fiam eltávozásának, engedjék meg nekem, hogy anyai szívem mélységes, túláradó fájdalomának egy pár szóval kifejezést adjak.

Kövési Arthur, a Intézközség elnöke

Sötét árnyak kíséretében indult végzetes útja felé. Szeretet, jóság volt tarsolyában, útközben könnyelműen pazarolta lelke javait, míg teljesen kifosztottan járta vágyteli útját. Vad vihar dúlt körülötte, mérföldköves akadályok, szövevényes bozótok állták útját és a gyűlölet mindent felörlő taposómalmában zuhant a mélybe. Jeltelen sírja felett sír, jajong a téli szél, a távolból a lélekáram közvetít, hozza a bűt, a bánatot hozza, hozza a szívemig. Dönget és átörít szívem falát, s hallom ajkán felcsendülni régi, kedvenc dalát: »Anyám, oh a tavasz már elmúlt / nem lesz több kacagás / Belesír a téli csendbe egy fáradt lomb susogás / Életem eget sötét felhők árnyékolják / Es könnyek zápora ömözi több sírban virágait / Álmok fölött a kegyelet és a szeretet virraszt / Új tavaszru új rügyet fakaszt.«

Hálaadással emelem fel tekintetem Tehozzád jó Isten, a Világ Királya, küldj vigaszt, enyhülést fájó sebeinkre és adj a holtaknak örök nyugalmat.”

Mi, akik Isten kegyelméből megmaradtunk hírmondónak, az 50 éves évforduló minden terhet lelkünkben és szívünkben hordjuk. Kérjük, hogy adjon nekünk a Mindenható erőt és megbocsátó szívet a ránk mért csapások elviseléséhez.

Szolgáljon e könyv emlékeztetőül az utódok számára, hogy soha többé ne legyen háború, ne legyen ember embernek kiszolgáltatottja, ne legyen áldozat senki, kinek Isten életet adott.

Könyvünkkel városunk 2100 szorgalmas, törekvő és tehetséges zsidó polgárának állítunk emléket.

Szívesen megemlékeztünk volna bővebben és mindenkiről, de lehetőségeink ebben korlátoztak bennünket.

Kovesi Arthur
a Szolnoki Zsidó Hírközség elnöke

DR. HEVES KORNÉL FŐRABBI

1870—1945

Dr. Heves Kornél 1870. december 20-án született Vécsen. Középsiskolai tanulmányait Gyöngyösön végezte. Budapestre kerülése után a Ferenc József Rabbiképzőben tanult tovább, ott avatták rabbivá is. Bölcsészeti doktorátusát a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerezte.

1898-ban — 28 éves korában — választották meg Szolnokon főrabbinak, s e tisztet 1945-ben bekövetkezett haláláig töltötte be. Munkája alatt élénk közéleti, kulturális és irodalmi tevékenységet folytatott. Tagja volt az I. sz. Magyar Irodalmi Társaságnak, a Verseghy Ferenc Körnek, a Kiss József Társaságnak stb. Írásait és költeményeit emelkedett hang, elmélyült hit, hazafias lelkesedés és bölcselkedésre való hajlam jellemezte.

Könyvei: Az Érdy és Jordánszky Codex, Lant és Biblia, Adonáj, Új Igék, Istenes Könyvem, Új Hiszekegy, Hozzád könyörgünk.

1944-ben, a deportálást megelőző napon, a cukorgyári gyűjtőtáborból felsőbb utasításra kiemelték és feleségével Budapestre szállították. A nyilas uralmat és az ostromot — fia családjával — védett házban vészelte át; felesége súlyos betegség következtében a gettó kórházában halt meg.

Unokája elbeszéléséből tudjuk, hogy a felszabadulás után azonnal vissza akart térni Szolnokra. Kérte családját, hogy táviratozzák meg a szolnoki hitközségnek; a pessachi ünnepekre hazatér. várják őt. Családtagjai igyekeztek meggyőzni, hogy a szolnokiakat deportálták, és — legalábbis egyelőre — nincs hitközség Szolnokon.

Talán magas korának és rendkívül törődött állapotának tudható be, hogy ezt nem hitte el, és titokban elindult a postára, hogy Szolnokra sürgönyözzön. A posta előtti forgatagban elesett. Combnyaktörése miatt kórházba szállították, s ott halt meg tüdőgyulladásban.

Fiedmann Náthán főkántor
a húszas évek végén

A Szolnoki Izraelita Hitközség történetét dr. Heves Kornél főrabbi "Új Hiszekegy" című, 1938-ban megjelent könyvében a következőképpen írja le:

„Csak egy-két szórványos adatra bukkantam a Városi és Törvényszéki Levéltárban és néhány *Somogyi Ignác* monográfiájában, melynek kéziratát a szolnoki gimnázium könyvtára őrzi.

A múlt század negyvenes évéig — írja *Somogyi* —, városunk katolikus lakossága zsidót nem tűrt meg maga között, bar vele minduntalan közlekedett, érintkezett, kólya-vetyélt, de itt a városban lakni egy zsidót sem engedett. Mikor az 1840. évi 29. törvénycikk elrendelte, hogy a zsidókat is be kell fogadni a többi lakosok közé, a Városi Tanács sehogy sem

tudta magát ez új helyzetbe beleképzelni. Zavarát teljesen igazolta az 1841. évi jegyzőkönyvnek egy tetele, melyben arról van szó, hogy *Hay Ignác* zsidó kereskedőt és tímármestert Nagybony városából bevezették lakosnak, amint kérelmezte, vagy sem. A Tanács az óbudai Prefektus elé terjeszti ez ügyet, mivel hogy a zsidó vallás a köznép előtt még szokatlan és idegen jelenség. A Prefektus, hivatkozással az 1840. évi 29. törvénycikkre, kedvezően intézi el az ügyet. *Hay Ignác* volt tehát 1841-ben városunkban az első zsidó vallású lakos. Az ő atyafiságához tartozott az ötvenes években ideköltözött *Hay Jakab*, kiről meghatározó dolgot olvasunk a szabadságharc krónikájában. Mikor *Kossuth Lajos* Abonyban járt és őt is kitüntette látogatásával, elébe hordta minden kincsét, aranyát. Boldog vagyok, így szól, hogy én is áldozhatok a Haza oltárán!

A második zsidó lakos 1842-ben került városunkba Vágújhelyről: *Laczkó Mór*. A harmadik: *Altman Ignác* Abonyból, akinek két év múlva már megengedték, hogy nagyobb holthelyiséget és pincét is

építhessen. 44-ben telepedett le *Czeizlet József*. Ez a negyedik. 45-ben *Rosenzweig Ignác*, szappanos. Ez az ötödik. Gyermekei *Rózsára* magyarosították nevüket. Ez évben telepedett le *Czimmer Ferenc* is Abonyból és *Bleyer Izsák* Domonyból. Ezzel a zsidólakosok száma hétre emelkedett. 1856-ban ezenkívül még heten nyertek lakási jogot. Es pedig *Asszinger Sámuel*, ímár Bajáról, *Pilczér Antal* kereskedő és gazdálkodó Hevesről, akinek fia, *Polgár Simon*, a Tiszavidéki Bank igazgatója lett, leánya, *Polgár Jozefa* pedig jó ideig a nőegylet élén állott. Vele egyidejűleg még ketten költöztek városunkba: ifj. *Czeizlet József*, akinek atyja már 44-ben itt lakott, és *Steiner Mór* Albert-Irsáról, akit előbb elutasítottak. "Az ilyen szegényebb sorú és jobbára együgyű népen nyercszkedni vágyó zsidóra nincs szükség. Van már ügyis elég!" — vélekedett a böles Tanács. Később azonban a Prefektus ajánlataira mégis befogadták. 1846-ban telepedett le egy zsidó bábaasszony, *Rosenfeld Terézia*, akit nemsokára férje is követett: *Rosenfeld Ignác* szabómester. Ez évben engedték meg *Koppeli Fülöp* pesti nagykereskedőnek, hogy a városunkban vett házát nevére is átíráthassa. Tőle származnak a *Harkányiak*. 1847-ben kezdte meg orvosi gyakorlatát *Szűsz David* doktor, akinek nejét 1868-ban, mikor a Nőegylet megalakult, elnökké választották.

Dr. Heves Kornél főrabbi munka közben (1939)

Dr. Heves Kornél főrabbi feleségével a parókia kertjében a harmincas években

Ő volt a 15-ik zsidó lakos. A 16-ik Gyöngyösről került ide: *Kohn Herman*, aki Czinner Ferencceel társulva vendéglőt nyitott. A szabadságharc előtt tehát hittestvéreink közül csak *tizenhatan* laktak Szolnokon. Kettő-három a családjával együtt.

A városi jegyzőkönyvek nyomán így állítja össze a statisztikát Somogyi.

E statisztika azonban pótlásra szorult. *Dr. Büchler Sándor* említi "A zsidók története Budapesten" c. nagybecsű könyvében, hogy III. Károly 1738-ban, tehát kétszáz évvel ezelőtt, megengedte, hogy a németországi *József "Bau Jud"* a nejével és két gyermekével Magyarországon letelepedhessék. Le is telepedett Budán, onnan pedig *Szolnokra* költözött, hol a várparancsnok pártfogásába vette. De itt sem volt maradása, mert Heves vármegye "egyes egyedül a megye lakosainak megóvása céljából" fölírt a Királyhoz, hogy tiltassék ki Szolnok város területéről.

Városunk levéltárában jónagam is áttekintettem a szabadságharc előtti jegyzőkönyveket, melyek attól tanúskodnak, hogy a szabadságharc előtt itt lakott *Stern Farkas, Schulko Manó, Neumann Jakab, Lang Salamon, Skuts Izrael és Kurcz József* bádógosmester is. Ez utóbbi Morvaországból jött a menyasszonyával. Itt kötöttek házasságot, mert Morvaországban a házasságkötés annak idején nagyon meg volt nehezítve. Két szelíd lelkű, jámbor leánya itt lakik most is. Itt született egyetlen fia, *Kurcz Illés* is.

Erdekes és figyelemre méltó feljegyzés 1846-ból: "*Weiser Mózes* rabbi városunkban letelepedni óhajtván, az erre szükséges lakhatási szabadság megnyerése végett — nem tehetvén ellene semmi különös kifogást — az Uradalmi főkormányzó úrhoz utasíttatik." Hogy megadta-e a felsőbb hatóság a lakhatási szabadságot, arról hallgat a krónika. De annyi bizonyos, hogy 1846-ban a zsidó családok száma gyarapodóban volt, mert különben nem lett volna szükségük rabbira, és nem kívánczolt volna közéjük *Weiser Mózes*. Valószínű, hogy ideiglenesen itt tartózkodott, mielőtt lakásjogot nyert volna. De hogy végzett-e papi teendőket, vagy talán csak magántudós vagy vándorprédikátor volt, adatok híján megállapítani nem lehet.

Későbbi anyakönyvi feljegyzésekből csak annyit tudunk, hogy 1850-től kezdve 54 közepéig a *seliach cibbur és mócé cedek*, aki egy személyben papi, kantori és metszői teendőket végzett, a vörösvári származású *Morgenstern Ignác* volt, akinek egyik fia, *dr. Korányi Lipót*, jónévű orvos a fővárosban, unokáinak egyike pedig *Deutsch Ernő*.

a hitélet terén serényen buzgólkodik közsegünkben ma is. Ügyes és értelmes ember lehetett az öreg úr. A Hitközseg szolgálatából kilépve, fuvarozással és szállítással foglalkozott. Csekély keresetéből házat is szerzett magának meg a fiának a Baross utca elején, ahol most a *Brüll Emil* cég áruháza van. Nyolcvan éves korában halt meg, felesége pedig, családi nevén *Kling Betty*, városunk egyik legöregebb és legjámborabb asszonya, százhat éves. (Tudtommal közsegünkben a Matuzsálemina, az asszonyok között a legöregebb.)

Mikor számban és erőben gyarapodni kezdett a szolnoki zsidóság, szükségét látta annak, hogy oly férfiúra bízza a vallásügyek gondozását, akiben a vallástudomány világi műveltséggel párosul. Ezt a férfiút meg is találta Klein Elkán személyében, aki Csehországból származott ugyan, de magyarországi jesivákat is látogatott. Klein Elkán, miután itt lakó testvere, Klein Salamon ajánlatára megválasztották rabbinnak, 1854. október havában foglalta el hivatalát. Hozzálatott nyomban a hitközseg szervezéséhez és az elhanyagolt vallásügyek rendezéséhez. Hathatósan támogatták ebbeli törekvéseit: *Böhm Vilmos*, az akkori hitközsegi elnök, akinek gyermekei *Bölönyire* változtatták nevüket, *dr. Szűsz Dávid*, *Hay Ignác*, *Holländer Lajos*, *Pilczér Antal* és *Policzzer József* előljárársági tagok.

Az 1855. évi német nyelvű jegyzőkönyvben találjuk az első nyomait közsegünk szervezkedésének. Sajnos, ez a jegyzőkönyv is elpusztult a szomorú emléktű napokban. De én kijegyeztem belőle egyes részeket még a háború előtt, mikor adalekokat gyűjtöttem a Chevra Kadisa történetéhez... A szervezkedés nagy munkája közben az anyakönyvekre is kiterjedt *Klein Elkán* figyelme. Minthogy a rendszeres anyakönyvelés közsegünkben csak 1851-ben kezdődik, négy bizalmi férfiú közreműködésével összeírta a születési adatait mindazoknak, akik Szolnokon vagy a Szolnokhoz tartozó fiókközségeinkben 1851 előtt születtek. E két konskripciót, mely 140 feljegyzést tartalmaz, a születési anyakönyvhöz csatolta függelékül. E feljegyzésekből megállapíthatjuk, hogy 1851-ben közsegünk lélekszáma 400 körül lehetett, az itt lakó családok száma pedig 70. Megállapíthatjuk továbbá, hogy *Paládics*, *Tószeg*, *Várkony*, *Vezsensy*, *Szent-Iván* és *Szűszberek* a szolnoki Rabbínátushoz tartozott.

Klein Elkán csak négy évig művelhette az Úr szőlőjét közsegünkben. 1859-ben Ceglédre ment, ott is csak rövid ideig működött, azután Monorra, majd Albert-Irsára került, ahol a tekintélyes *Popper-családdal* rokonságban állott. További munkásságáról és élete folyásáról

talán az ottani jegyzőkönyvek nyújthatnának némi adatokat. Sokoldalú tevékenységének és hirtelen való távozásának igen szomorú és sajnálatos epilógusa volt. Én ugyan kételkedem abban, amit személyével kapcsolatban, bizonyára téves információ alapján, *Karkercz Alajos* írt, egy helybeli Ferenc-rendi szerzetes, aki Szolnok város közoktatását ismertető művében a zsidó népiskolákról is megemlékezik, és többek között így szól:

"1857-ben a zsidó iskola még mindig a Rózsa-utcai bérházban volt. Iskola építésről akkor még szó sem lehetett, mert a Hitközségnek elég gondot okozott a templomépítésre felvett kölcsön törlesztése. Ehhez járult még azon sajnálatos körülmény, hogy az akkori zsidó pap, *Klein Elkán*, nagy zavarokat, egyenetlenségeket okozott mind a Hitközség és a tantestület tagjai közt, mind a hitközségi ügyekben. A rabbi túlkapásai végre hihetetlen és tűrhetetlen mérveket öltöttek, úgy-hogy a Hitközség kénytelen volt a legnagyobb anyagi áldozatok árán is rábírní a rabbit, hogy állásáról lemondjon."

Hasonló eset adódott elő a 90-es években is. Községünk véneitől, szavahihető és elfogulatlanul ítélkező emberekről, én az ellenkezőt hallottam: "Ellenségei támadtak a Szentatyának, akik bizony sok borsot törtek orra alá. Rosszmájú emberek ráfogták, hogy asszonyokkal enyeleg ... Uram bocsá! A leányokat is megcirógatja ... Fiala volt még, 35—40 éves, ami súlyosbítja a terhére rótt enyelgést. E suttogás után indulva, a puritán erkölcsű előjáróság bevádolta a világi bíróságnál. Ez annyira elkéséřítette, hogy állásáról leköszönt." Megerősíti ezt a szolnoki Törvényszék irattárának iktatókönyve és mutatója is, ahol két-három helyen említve van az a közerkölcslségbe űtköző vád, amit ellene emeltek. Az erre vonatkozó aktákat az egri törvényszéknél kellene keresni, mert oda vitték át, mikor a Heves vármegyével egyesült Szolnok vármegyét kettéválasztották.

Az első rabbi után 28 évi interregnum következett. Kevésbé képesített embereket bíztak meg papi teendőkkel, vagy kántorokat és metszőket. Ilyenek voltak *Lisser Hermann*, *Fleisman Joakhim*, *Klein Dávid* és *Drechsler Juda*, akinek egyik fia, *Déri Jenő*, a fővárosi Operaház művésze. Ifjú pásztorukat, az állásáról leköszönt Klein Elkánt is meghívták olykor-olykor, aki Ceglédre tette át székhelyét. 1861-ben *Laczkó Mór*ic tisztelte meg leányának esküvőjén a papi funkcióval. Ez idő tájt az olaszliszkaí csodarabbi is prédikált községünkben. A Házassági anyakönyv I. kötetének 7. lapján meg is van örökítve, hogy ő áldotta meg a jámbor életű Ösztreicher Dávid és

Gans Johanna frigyét. Ebből azt lehetne következtetni, hogy abban az időben a Hitközség tagjai közt túlsúlyban voltak az ósdiak, a hátramosztók, a haladás küllőibe kapaszkodók. Ennek cáfolatául régi főljegyzések alapján ide iktatom a következőket: "Az 1861. március 26-án tartott közgyűlés nyelve már a magyar volt, és a jegyzőkönyv már akkor szeretett Hazánk édes anyanyelvén véteget fel. Az akkori városi íbíró, *Perhes János*, a hitközségi tagokhoz intézett lelkes beszédében kiemeli, hogy felekezetünk tagjai napról napra több és több érdemeket szereznek a Haza és a Város ügyei körül." Egy füst alatt megemlítem, hogy 1875-ben *Handler Márk* hevesi rabbi, a nagynevű *Hevesi Simon* pesti vezető főrabbi édesapja, már magyarul prédikált községünkben *Polgár Jozsefa* és *Blau Lajos* eskővőjén.

1873-ban választották meg rabbihelyettesnek a törökszentmiklósi Talmud-iskola nagy tudású mesterét, a békéscsabai születésű *Schwartz Lázár*t, aki negyven éven át úgyszólván tótum-faktuma volt a mi Hitközségünknek. Ő volt a Tóra-olvasó, előimádkozó és metsző, ő volt egyszersmind az anyakönyvvezető és jegyző. Jó ideig vallástant is tanított a középiskolákban. A felnőttek előtt talmudot adott elő, eleinte németül, de mert a német szót kevesen értették, később a magyar nyelvet is elsajátította. Szóban és írásban is ragaszkodott az ódon formákhoz. Acéltollat nem fogott a kezébe. Mindig lúdtollal írt, mint a régi tóramásolók. Lúdtollat használt még az anyakönyvi bejegyzésekhez is. Hosszú és boldog élettél áldotta meg az Isten. Már közel volt a századik évéhez, mikor nyugovóra tért 1918-ban. Végrendeletében meghagyta, hogy gyászbeszédet ne mondjanak a koporsójánál, gyermekeinek pedig lelkére kötötte, hogy a mindennapi imádságot el ne mulasszák.

E rendkívül érdekes és tanulságos végrendeletből, amit eredetileg héber nyelven írt és gyarló magyarsággal le is fordított, ide iktatok néhány pontot:

Kérve kérem szeretett gyermekeimet, hogy alább jegyzett akaratom szerint járjanak el, ha Isten magához szólít. 1. Koporsóm semmiképpen ne legyen cifra, vagy asztalos által készítve, hanem a Chevra Kadisa emberci által. 2. Szeretném, ha a tíz éven aluli gyermekek közé temetnének. 3. Végre még az is másíthatatlan akaratom, hogy gyermekeim halálom után gyászruhát vagy gyászfátyolt ne viseljenek, mert ez chukasiz hagóú utánzása a más vallásúaknak, 4. a fiú gyermekeknek kötelessége a szokásos kaddis-imát elmondani. De

ebben is megjegyzést teszek: nem éppen a kaddis a legfontosabb, hanem sokkal fontosabb, hogy reggelenként imádkozzanak talisz- és tefilinnel. Inkább lehet a kaddist elmulasztani, csak az imát rendszeren végezzék.

Évről évre lombosodott a szent aggastyán családfája. Ifjú hajtásai három megyébe is elágaznak. Egyik fia: *Schwartz Zsigmond*, tekintélyes kereskedő, nagy vagyonra tett szert, a másik: *Szigeti Dávid*, vezető állást töltött be a MAV-nál. Egyik veje, a boldog emlékű *Schlesinger Zsigmond*, monumentális palotát építtetett, mely díszére válnék a fővárosnak is. Unokái közt van két nagykereskedő, öt ügyvéd és két orvos. Az ő nemzetségéhez tartozik a *Solti, Székely, Szilárd, Szenes, Farkas, Gerő és Perlesz család* is. A geneológiai táblázatot áttekintve kiderül, hogy hitközségünk tagjainak legalábbis egyharmad részét rokoni kötelék fűzi hozzá.

Új fejezet következik most községünk életében. Viharos évek és csalározások. Itt szordinót alkalmaz a krónikás, az érdes hangokat tompítva.

Klein Elkán utóda a rabbiszekben *dr. Friedlieber Ignác* volt, akit 1887-ben választottak három próbaévre. Nagykepzettsegű ember, ki Prágában, Boroszlóban és Bécsben végezte tanulmányait, de az emberek természetrajzát és a velük való bánásmódot nem tudta előgge megtanulni.

Egy messzeágazó és tekintélyes család nem érdek nélkül szította a hangulatot ellene, olyannyira, hogy működésének már második évében el akarták mozdítani. Megingott a talaj lábai alatt annál is inkább, mert a hitközség akkori elnöke, *Endersohn Márton* és ügyésze, *dr. Karcag Sándor*, nagyon nyers hangon pertraktálta a dolgot az 1890. évről kiadott jelentésében. Most már megírom róluk a valóságot, hisz' több mint húsz éve, hogy elköltöztek az élők sorából. E jelentést megküldték a pesti és a vidéki hitközségeknek és a felekezeti sajtónak is. Így jutott el a Magyar Zsidó Szemléhez, melynek szerkesztője a következő megjegyzést fűzte hozzá:

Bármily elsőrendű hitközség becsületére válnának azok a fejtegetések, amiket e jelentés a magyar—zsidó irodalom pártolására nézve tartalmaz. Hiba azonban e jelentésben az, hogy a rabbikérdést úgy tárgyalja, ahogy az ilyen ügyeket tárgyalnia nem lenne szabad. Mi nem tudjuk, hogy a szolnoki rabbi milyen rabbi, mi az oka, hogy — mint a jelentés írja — "a hívők ellenszenvét keltette fel maga

iránt". De tudjuk, hogy jogaiban zavarják, tudjuk, hogy egy erkölcsi testület a gyűlöletnek szószólója nem lehet, valljuk, hogy a zsidó hitközség hagyományos szellemével ellenkezik, hogy egy embert, ki végre is még rabbija, egy családapát, országszerte lehetetlenné igyekszik tenni. Ez egy jogaiban sértett ember üldözése, ami a szolnoki hitközséghez nem méltó. Mi nem akarunk a hitközségnek leckét adni, de nem hallgathatjuk el, hogy a hitközség alkalmazottainak felsorolásánál Petránszky János szolga után a rabbi nevét, vagy ha úgy tetszik, az anyakönyvvezető nevét nyomtatjuk ki. Ez, uraim, nem járja!

A hitközségi viszályoknak, botrányoknak, törvényszéki tárgyalásoknak hosszú sora következett ezután. Megjelent egy röpirat is. Válasz az Erdensohn Márton hitk. elnök által közzétett 1890. évi jelentésre. *Irta Veritas.*

Ez a szatirikus hangú válasz pellengérre állította mindazokat, kik a rabbi ellen indított hajszában részt vettek. Előbb megvonták tőle a rabbi címet, azután a templomi díszülést, végül kényszeríteni akarták a paplak elhagyására is. De a Vallás- és Közokt. miniszter védelmére kelt és 49266/90. sz. rendeletében kimondotta, hogy Friedlieber Ignác az anyakönyvi kerület élethossziglan alkalmazott anyakönyvvezető rabbi-jául tekintendő".

Előre kigondolt, tervszerű támadásokat intéztek ellene. Bevádolták a Törvényszéknél két ízben is. Ime az egyik hűnvádi feljelentés a parlagi szólásmódok kihagyásával:

Tekintélyes Törvényszék! ... Az előzményekből nyilvánvaló, hogy Friedlieber Ignác 1890. szeptember 1. napjától hitközségünknek nem lelkesze. Ő azonban azon rögeszmétől lüszerve, hogy mint az Anyakönyvi kerület anyakönyvvezetője, a szolnoki hitközségnek is tiszviselője, némely kiüntető, tiszteletbeli előnyöket, hitközségünk templomában, meg ma is legbrutálisabb módon igényel magának. Október 25-én, Schimchasz Tóra napján, kormeniet volt a templomban. A kormeniet elén a Szentírással kezében a kántor halad. Őt szokta követni, ha van, a lelkesz, ha nincs, a templomgondnok, ki különben a lelkesz után megy. A kormeniet tehát megindult a kántorral. Ezt követte lelkesz hiányában a templomgondnok. Alig indult meg azonban a kormeniet, midőn a templomgondnok hátról egy lökést kap, melyről a földre bukott volna, ha az előtte lépegető kántor fel nem tartja: „Hát nem tudja, hogy ez az első hely engem illet?” — ordított rá

Friedlieber. Majd egy énekes imát kellett volna a kántornak Ofelségéért elmondani. Hozzá is fogott, de ugyanazon pillanatban Friedlieber úr is elkezdett egy imát mondani Ofelségéért, míg belátva, hogy hangja a kántornak énekétől nem szárnyalhatja, imáját abba nem hagyta ... Kérem ezek után a Kir. Torvényszéket, méltóztassék Friedlieber Ignácot véd alá helyezni és azután a B. T. K. 191. -ába ütköző kétszeres vétség elkövetésében vétkesnek kimondani és súlyosan megbüntetni. Tisztelettel Erdensohn Márton, mint a szolnoki hitközség elnöke.

A büntető bíróság, minthogy e téren tájékozatlan volt, az Orsz. Rabbiképző-intezethez fordult szakvéleményért, melynek Vezérő Bizottsága következőképp válaszolt:

A zsidóság vallástana szerint minden rabbinikus tudománnyal bíró tudós iránt tiszteletet kell tanúsítani, akár rabbi hivatalát viseli az illető, akár mint magánember él a községben. A tisztelet nem annyira személyét illeti meg, mint a Tórát, a vallásos tudományt, melynek birtokában van. Ebből kifolyólag a templomban is a rítus szerint való cselekvések végzésénél őt illeti meg az első hely. Ha nincs a községben rabbi, akkor mint magánember gyanánt élő tudóst a templomban magasabb rang illeti mint a kevésbé tudós, vallásos tudománnyal nem bíró elöljárót. A rabbi elvesztheti ugyan hivatalát — fennforgó kérdésre közömbös, vajjon jogosan vagy jogiatlanul mozdították-e el, de rabbinikus tudományától és az azt illető tiszteleti jogtól nem foszthatja meg senki, és így a templomban, míg más rabbi nem foglalja el helyét, ugyanazon rangja marad, mint azelőtt. ... Midőn tehát a kormányzó az első helyet elfoglalta, csak jogával élt a rabbi, és botrányosnak legfeljebb csak az mondható, hogy arról eltilított, vagy abban megakadályoztatott.

Ami pedig Ofelsége a Királyért elmondott konyorgását illeti, ha Szolnokon helyi rabbi alkalmazva nincsen, akkor ezen ima elsősorban Friedlieber Ignácot, mint a szolnoki hitközség anyakönyvi kerületének rabbiját illeti.

E szakvélemény meghallgatása után nagyon természetes, hogy a Bíróság felmentette a vádlottat. A vádlók azonban nem nyugodtak a kudarc után sem: még nagyobb vehemenciával támadtak ellene.

“Én angyalit türelmet tanúsítottam hónapokon át a nagy raffineriával kiesztelt szekatúrával szemben” — írja a sajnálatra méltó rabbi.

Végre mégis belefáradt, megroncsolt idegzete nem bírta tovább, és 1893. május 29-én beadta lemondását. Kapott ugyan a hitközségtől 1900. summa summarum 1900 forintot, de a hatgyermekes családapá, ki kénytelen volt adósságot adósságra halmozni, ezt a nagy kegyesen ajánlott összeget egy év alatt felélte. Sokáig tengődött még ezután a fővárosban az óradíjas hitoktatók nyomorúságos kenyerén. Idestova 25 éve, hogy a pesti hitközség nyugdíjazta, azután nemsokára örök pihenőre tért 1929-ben. Sirjánál *dr. Fényes Mór* szakfelügyelő, a jeles tan-könyvíró mondott búcsúztatót. Megható sorokat írt róla egyik fia, *dr. Fodor Miklós*, egy hozzám intézett levelében: "Édesatyám 83 éves korában vált meg szeretteitől a születésnapját követő hajnalon. A pesti hitközség kivételes tisztelettel adózott emlékének. Pihen már, pihen a hányt-vetett vándor, ki igaza tudatában végsőkig küzdött a görnyedni nem tudók nehéz harcában."

Néhány szóval megemlékeztem róla én is a templomi szószékről. Ildomosnak véltem a megemlékezést, hisz tőle vettem át a pásztorbotot, mellyel nem éppen könnyű a nyájat terelgetni.

Művei közül különös figyelmet érdemel egy tanulmány, melynek címe: *Leo da Modena* és viszonya a Talmudhoz és a Kabbalához. A fővárost megelőzve ő honosította meg községünkben a lányok avatását és fogadalmát 1889-ben. Erről tanúskodik iskolánk értesítője, ahol avató beszéde is közölve van. Ez intézmény — úgymond — Németországban már régóta otthonos, és áldásosnak bizonyult. Idegen szóval konfirmációnak, a hitben való erősödésnek nevezik. De legyen bármi a neve, az intézmény maga utánzásra méltó.

Hiába volt azonban minden buzgósága. A jámborkodók és maradiak reformnak tekintették e dicséretre méltó kísérletét, és vádat koholtak még ebből is. Ha pedig formaságokhoz ragaszkodva a túlzók felé hajlott, a halado parttal gyűlt meg a baja.

Nagy port vert fel egy nyilatkozata 91-ben, doktori avatása előtt, mikor föl kellett volna esküdnie a budapesti egyetemen: "En, mint zsidó pap nem esküdhetek a Máriás-jelvényre, melynek csúcsán a kereszt látható!" — szólt jámborkodva. Szóvá tette a dolgot a fővárosi sajtó is, de a megfélemlített rabbi hajthatatlan maradt. Hosszú-hosszú disputa után csak akkor tette le az esküt, mikor meggyőzték róla, hogy annak a jelvénynek nincs vallási jellege, csak szimbólum, mely Magyarország patrónáját ábrázolja.

A "nagy pör" után (a tiszzaeszlári vérvádat követő törvényszéki eljárás — V. B.) nem csoda, ha jó ideig a rabbiállás betöltéséről szó sem lehetett. Hisz évekig nyögte a Hitközség a nagy pör horribilis költségeit, úgy, hogy kisebb tisztviselőit is alig tudta fizetni. A könyvtár is — Erdensohn Mártonnak ez az egyetlen maradandó alkotása — nagy gondot okozott. Honnan, miből? A jövedelmi források már kiapadtak!

De 1897-ben *Lippe Vilmos* kir. törvényszéki bíró került a hitközség élére, aki hangozlatta: "Pásztor nélkül elzüllik a nyáj"!

Az ő ajánlatára kérték fel az ifjú rabbikar egyik legtehetségesebb tagját, *dr. Welles Gyulát*, próbaszónoklatra, aki később Bagybitse, majd O-Buda lelki vezére lett. Nagy hatást keltett ugyan beszédeivel, de a néphangulat az én csekélységem felé hajlott.

1898. március 14-én, a Szabadság-ünnep előestéjén foglaltam el állásomat. Azóta szántom a magyar ugart, hintem-hintem a magot néha kopár, kavicsos talajra. Hogy megfogamzik-e? Kalászba szökken-e az én búzám? Ki fogja learatni és mikor, nem tudom. Munkásságomnak hogy mi az eredménye, annak megállapítása nem énám tartozik.

Lippe bíró elnökségével új korszak nyílik községünk történetében.

Sajnosan érezhető már évek óta — panaszolta *Lippe* bíró előde, Erdensohn Márton —, hogy nagyobb ünnepek alkalmával templomunk az ájtatoskodni kívánó hívők összességét befogadni nem képes ... Hiszem és remélem, hogy utódom az új templomépítés ügyének halaszthatatlan és sürgős voltát szintén elismeri és így az hovatovább meg lesz oldva.

Lippe nagy lelkesedéssel karolta fel ezt az eszmét és így szólt: Községünk erkölcsi súlyának csak úgy felelhetünk meg, ha templomunkat olyan helyre építjük, ahol *külsőleg is szimbolizálja a felekezetek között való egyetértést*. Szabad, nyílt helyre kell tehát építenünk, mert ma már hál' Istennek megszűntek azok az idők, mikor a zsidóság még a templomával is a gettónak bűzhödt levegőjű sikátorába volt szorítva. Az ő elgondolása és Baumhorn Lipót műépítész tervei szerint épült a nagyszabású új templom a Tisza partján, a katolikus és református templommal egy vonalban. Működésem második évében, 1899. augusztus 29-én avattuk fel, mikor ország-világ előtt eldicselkedhettünk:

*Három templom van mindünk
Egymás mellett egysorjába.
Erről híres-nevezetes
A Jászkunság rónatája.*

*Itt, ahol a Tisza, Zagyva
Ölelkezve összefoly,
Itt van ez a három templom,
Melynek párja nincs sehol.*

A Csarnok utcai régi templomot, mely még 1855-ben, a község szervezésekor épült, az Ort. Imaegyesületnek engedték át, melynek tagjai Lippe közbenjárására az anyahitközséghez csatlakoztak."

Errol így nyilatkozik dr. Csató David a Vidor Győző szerkesztette monográfiában: "Lippe elnök olyan megállapodást létesített az ort. hívekkel, hogy ezek bennmaradtak a hitközség egységében, de külön imaegyesületet alakítottak. Azután orgonát állított a templomba. Ezáltal az istentiszteletek vonzóbbak és fényesebbek lettek..."

... Lippe utódai közül kimagaslik dr. Vámos Géza, ki tapintattal és bölcsességgel kormányozta községünk hajóját a háború és a forradalom éveiben.

Három hónapon át bombázták városunkat a Tisza túlsó partjáról a románok. Föld alatti üregekbe és pincékbe rejtőztek akkor az emberek. Az uccákon kiloccsant agyvelők, sebesültek, vonaglóak. A legborzalmasabb napok egyike 1919. június tizedike volt, mikor a Szapáry uccai Ehrlich-palotába fűródott a gránát, és négy embert zúzott össze egyszerre."

Dr. Heves Kornélnak a hitközség történetét leíró munkája az 1937-es évben záródik.

Ez volt az utolsó esztendő, mikor még a magyar zsidóság lényegében teljes jogegyenlőséget élvezett. Az elkövetkező években a zsidó polgárok állampolgári és emberi jogai fokozatosan csorbultak, míg a történet végül is az 1944-es szörnyű tragédiába torkollott.

Az 1938—39-es évekről szóló beszámolónk a HITÉLET című lapból készült összeállítás alapján íródott. A HITÉLET a szolnoki hitközség támogatásával mint "Zsidó szépirodalmi és társadalmi folyóirat" 1933-tól 1940-ig évente tízszer jelent meg. Főszerkesztője dr. Csató David ügyvéd volt. Felelős szerkesztője a kitűnő tollú Szabó Barna, társszerkesztője Kálmán Elek felsőkereskedelmi iskolai tanár, főmunkatársa pedig Tabán Gyula költő volt. Az újság 1937. decemberi számában a Hitközség felhívja tagjait a kóser hús vásárlására, amit László Bálint mészáros üzletében szerezhetnek be, a nem-kóser húsokéval azonos áron. A szolnoki Csarnok tereén egyébként meg két kóser baromfiüzlet is működött, az egyik Langné Glanber Teréz, a másik pedig

Porgesz Márton kezelésében. A város kóser étterme a Gorove utcában volt; Samuel Mihály Miksa vendéglős irányította. Vállalták rendezvények megszervezését és ételek házhoz szállítását is.

Az 1937-es, az utolsó törvényes diszkriminációtól mentes évben a szolnoki zsidó lakosság szociális helyzetét érdekesen világítja meg Vámos Imre pénzügyi előjárónak a helyzetet elemző beszámolója:

“A statisztika adatai azt mutatják, hogy Hitközségünk fenntartása úgyszólván a hitközségi tagjaink egytized részén nyugszik, míg 8/10-ed része tagjainknak csak egész kis adófizetésre képes, 1/10-e pedig még a mindennapi kenyérrel sem rendelkezik, tehát támogatásra szorult. Ez a statisztikai adat mutatja a ma oly sokat emlegetett zsidó *jólétét*.”

Ez volt tehát az utolsó olyan esztendő, mely a zsidók elhelyezkedését törvényesen még nem korlátozta.

1938-ban megszületett az első zsidótörvény. A teljes jogegyenlőség megszüntetése érthető elkeseredettséget és csalódást okozott a helybeli hazafias zsidóság körében. Még meg sem száradt azonban a tinta a törvényen, már készülöben volt az addiginál is súlyosabb második zsidótörvény.

1939-ben a HITÉLET közli a szolnoki hitközség vezetőségének ezzel kapcsolatos dekrétumát. A határozat felsorolja a szolnoki zsidóságnak a háborúban hozott áldozatait, valamint a gazdaság és kultúra fejlesztése terén szerzett érdemeit, majd állásfoglalását a következőkkel folytatta:

“Mi tehát nem vitázunk, nem okoskodunk és nem akarunk argumentummal meggyőzni senkit sem, csak kijelentjük és jegyzőkönyvbe iktatjuk, hogy ki nem mondhatóan szenvedünk még a gondolatától is annak, hogy minket ki kell közösitni a nemzeti közéletből és a tehetségünk szerinti együttműködésből.

Annál is inkább, mert át vagyunk hatva attól a tudattól, hogy Magyarország keresztény nemzeti kultúra terméke és gyümölcse, készek vagyunk annak tovább érlelésében közreműködni és az az érzésünk, hogy a nincstelen magyar zsellérek milliói testvérei a szegény zsidóknak, és inkább felelne meg országos érdekeknek, hogy a mi közreműködésünkkel felemeltetnének ezek a kultúremlékek sorsára, mintsem, hogy a zsidó kultúremlékek tömegei süllyesztenek le nincstelen zselléreké.

Bízunk... az igazi kereszténység ígéinek erejében, a kultúra és értelem fejlődésében, hogy az ellenünk támasztott gyűlölködés, mely nem magától támadt magyar sugallat, valamikor el fog múlni, ha mi magunk addig el is pusztulunk, amire készek vagyunk hazánk mellett hűségünkben kitartva. Egyért fohászkodunk csak, hogy mindez üdvére és ne romlására váljék Magyarországnak."

A szolnoki zsidó frontharcosok nevében dr. Aszodi Otto c. l. százados, Kormos Geza c. l. főhadnagy és Balazs Imre t. szakaszvezető memorandumot adott át a Frontharcos Szövetség szolnoki intézőbizottságának.

A memorandumban többek közt a következő olvasható:

"Nem, Bajtárs, Te nem hagyatsz el bennünket! Mi együtt küzdöttünk, együtt szenvedtünk Volhynia mocsaraiban, a Kárpatok dermedtő fagyában, az Isonzó tüzpoklabában, a Piave holtakat sodró árjában, avagy együtt vártuk Szibéria vég nélküli éjszakáin a szabadulás óráját. Együtt, akik hazajöttünk. És több mint tízezer zsidó hős halott pihen a közös sírokban, akiknek dícsenlékére is hivatkozva szólunk most Hozzatok.

Bajtárs, nyújtsd ki segítő kezéd, mint ahogy együtt segítettünk a gyengének, avagy egymásnak, ha bajban voltunk, és ne engedd elesni, emeld fel öreg bajtársadat! Ne hagyd elvenni napi kenyerét, szerény otthonát, családját falatját.

Bajtárs, ne engedd katonatársadat még mélyebben megalázní, a nemzet testéből kirekeszteni, a hontalanság legszörnyűbb átkával sújtani, aki veled együtt küzdött, vérétegészségét áldozta a Hazaért..."

Hiabavaló volt minden segélykiáltás. A második zsidótörvény is életbelépett. A súlyos helyzetbe került zsidóság belső önvédelemre kényszerült. A Magyar Izraeliták Partfőző Irodája megbízásából Szolnokra érkezett dr. Pásztor József tanár, aki a Hitközség január 19-i ülésén ismertette az Iroda munkásságát, melynek hármas célja volt:

a) atképzés, b) kivándorlás, c) munkaalkalmak teremtése.

A HITELET 1939. januári számának hírei között "Atképzés" címszó alatt a következőket olvashatjuk:

"Sok-sok bizalommal és erős akarattal fogott hozzá a zsidó fiatal-ság az átrétegeződés munkájához. A rendes napi munkán felül mindenki tanul, mindenki dolgozik, a szó szoros értelmében fizikai munkát végez, s elmondhatjuk, a munka gyönyörűsége mellett az új

stúdiók már azért is jók, mert a kétségbeesett ifjúságnak egy kis önbizalmat, egy kis öntudatot, egy kis reménységet kölcsönöznek. Megállapíthatjuk, hogy az iparnak sok-sok ágát igyekeznek elsajátítani. Az ipari szakiskolában motorkezelői és szerelői tanfolyamokon vesznek részt, cipészet, cukrászat, varrás, pékség, fényképészet, kozmetika, ondolálás stb., más mesterséget tanulnak ifjaink. Vannak, akik a mezőgazdaságban igyekeznek elsajátítani a gyakorlati mezőgazdaságot. Sokan tanulnak nyelveket csoportos tanfolyamokon és egyenként, s mintegy 150-re tehető azok száma, akik angolt tanulnak."

A HITÉLET tudósítása szerint: "A Szolnoki Ügyvédi Kamara 1939. június 4-én búcsúztatta el a zsidótörvény következtében távozó zsidó vezetőségi tagjait. A búcsúztatás melegsége és hangja méltán sorakozik a debreceni, budapesti, pestvidéki kamarák megható ünnepegeihez. Részlet dr. Kerecsy Jenő kamarai elnök beszédéből: »Elnöki székből a törvény iránti teljes és meggyőződésből fakadó tiszteltetem hangoztatásával is tartozom annak, a közgyűlés színe előtt történő kijelentésével, hogy a megbízatásuk kötelékéből távozó kartársak kiváló és nagyrabecsült munkatársaim voltak, akiknek úgy a kamarai ügyintézés, mint az ügyvédi közélet terén kifejtett önzellen és odaadó tevékenységükért búcsúzóul elismerésemet és hálás köszönetemet nyilvánítom. — Indítványozom egyúttal, hogy elismerését és köszönetét a Közgyűlés is fejezze ki és a közgyűlés jegyzőkönyvében örökítse meg.« A közgyűlés egyhangúlag tette magáévá az elnök indítványát.

A teljesség kedvéért szólni kell a cionista mozgalom szolnoki megjelenéséről is. Mint az eddig elmondottakból is következtethető, a Hittársaság vezetősége elvetette a cionista eszméket, és a mozgalom szolnoki működését lehetetlenné tette. A második zsidótörvénynek kellett ráébresztenie a helyi zsidó vezetést, hogy az önvédelem érdekében ha nem is támogatja, de legalább ne tegye lehetetlenné a cionista fiatalok csoportosulását.

A HITÉLET 1939. augusztusi számában Tabák Lajos: *Chalucképzés Tiszasülyön* c. cikkében leírja, "hogy a tanulságokat, ha későn is, le kell vonni. Be kell látni, hogy a közép-európai zsidó fiatalság egető kérdése csak Erec Izrael-lel oldható meg. És mivel ez az egyedül járható út, mindenkinek — cionistáknak, nem cionistáknak — szent kötelessége a fiatalabb nemzedéket erre felé vezető útján támogatni."

Zsidó parasztok és munkások képzése érdekében Tiszasülyön, Brachfeld Sándor birtokán, 25 fős átképző telepet állítottak fel.

A *Hanoar Haivri* cionista ifjúsági mozgalom a Pártfogó Iroda támogatásával mátrai táborozásra hívja fel a 16—19 éveseket azzal a céllal, hogy: "Sport és játék, tánc és ének — heber tánc és heber ének —, üdülés és tanulás távol a várostól, nemcsak fizikailag erősíti meg a gyermeket, de erőt is ad, hogy öntudatos ember és öntudatos zsidóként haladjon élete útján."

Az újság következő oldalán a hír: az elmúlt 10 hónap alatt száz-ezer zsidó vándorolt ki Ausztriából.

A szolnoki zsidóság, amíg módjában lett volna, nem élt a kivándorlás lehetőségével.

A helyzet tovább súlyosbodott. Megszavazták a harmadik zsidótörvényt is. Ez volt az ún. fajvédelmi törvény, amelynek alapján súlyosan megbüntették azt a zsidónak tekintendő férfit, aki keresztény nővel szerelmi kapcsolatot létesített.

Elbocsájtották az összes zsidó köztisztviselőt, tanárokat, színművészeket, újságírókat. Megfosztották katonai rangjuktól és munkaszolgálatra hívták be a zsidó hadköteleseket. Befejeződött a zsidóság teljes társadalmi elszigetelése. A kitaszítottság teljessé lett.

Igaz, még volt, aki a magánszférában dolgozhatott, saját ágyában alhatott, és ha nem gondolt a holnapra, még örülhetett is.

Ezekben az években a Hitközség tevékenysége a vallási jellegű feladatokon kívül szinte kizárólag a nyomorenyhítésben merült ki. Megalakult az Országos Magyar Zsidó Segítő Akció (az OMZSA), melynek keretében a szegényeknek pénzt, a civil ruhában a frontra küldött munkaszolgálatosoknak pedig meleg holmit és ételmet gyűjtöttek a tehetősebbektől.

A németek bevonulásával, 1944. márciusban a Hitközség megszűnt létezni. Még három hónapon át, június végéig, mint Zsidó Tanács funkcionált, de egyetlen feladata az volt, hogy a magyar és a német hatóságok drákói rendelkezéseit végrehajtsa.

A deportálásból és a munkaszolgálatból hazatértek 1945-ben újjáalakították a Hitközséget, mely — a szolnoki zsidóság drasztikus megfogyatkozása ellenére — Kövesi Arthur elnöklétével még ma is él és létezik.

A Szentegylet történetének leírása is dr. Heves Kornéltól származik:

vagy más névvel *Chevra Kadisa*, 1929-ben ünnepelte alapításának 75-ik évfordulóját. Alapítója és első kurátora, *Singer Lipót* (1854—1860) foglalkozásra nézve szabómester volt, akit mindenki szeretett, mert jószívűsége és szolgálatkészsége alázatossággal párosult. Megbízta benne a chevra-tagok feltétlenül. Az első években nem is kellett elszámolnia a befolyt adományokkal, mert tudták, hogy mikor kiürült a Chevra kasszája, ami megesett nem egyszer, a saját keresményéből is segítette az átutazó vándorokat. Pedig családi gondjai napról napra bokrosodtak, hisz' három aprócska és három serdülő lánya volt már akkor. Még ma is beszélnek, hogy *Drechsler Judát*, a Hitközség egyik alkalmazottját, aki lerongyolódva jött városunkba, tetőtől talpig kiöltöztette. És mikor látta, hogy bútorai sincs, a magáéból kölcsönzött neki ágyat, széket és egyéb bútordarabokat.

Volt az első kurátornak egy hűséges munkatársa: *Klein Samuel*, a közkedvelt "Czódek bácsi", akiről legendák keringtek városunkban. Ő volt úgyszólván *Singer* jobb keze, ő gyűjtötte össze a tagsági díjakat, a sírhelydíjakat és a Tóránál felajánlott adományokat. Ő virrasztott a haldokló ágya mellett, ő intézkedett a halottas háznál és a cinteremben. Mindenütt és mindenben részt vett és nem fáradt el soha az alacsony termelű és vékonydongájú Czódek bácsi. Fáradozásának jutalmul a Chevra csekély javadalmazásán kívül minden esztendőben megajándékozta egy pár csizmával. Mert bizony sok csizmát koptatott el szegény öreg a lőtás-futásban. Ő volt az őrtálló az élet kapujánál is. Az újszülött fiúkat ő iktatta be a patriarkális szent szövetségbe. Abba a családi ereklyeként őrzött Móhélkönyvbe, amit valamelyik dédapja írt 170 esztendővel ezelőtt pergamenlapokra, gyönyörű iniciálékkal és bibliai képekkel díszítve, 837 fiúnak a bibliai nevét jegyezte föl 1860-tól 1890-ig. Ez volt az ő legnagyobb büszkesége.

A Chevra második korszakának kimagasló alakja *Husz Lázár*. Működésének első ciklusa 1860-tól 71-ig, második ciklusa 1787-től 81-ig terjed, a halála napjáig. Ez idő alatt minden gondja-gondolatja arra irányult, hogy megizmosodjék a Chevra, mely a hatvanas években még gyöngye lábon állott, a kezdet nehezségeivel küzdve még alig bontogatta szárnyait. Legnagyobb érdeme, hogy mindjárt működése kezdetén megállapította a Chevra munkarendjét és kidolgozta alapszabályait. 1863-ban, mikor koleravész dühöngött városunkban, tájdalom,

oly bőséges aratása volt a halálnak, hogy a temető kicsinek bizonyult. Eleinte csak egy darabka földet tödöttak hozzá és mikor az is megtelt halálmaggal, 1865-ben gondoskodott Husz Lázár újabb telekről is.

Utódai közül elsősorban *Adler Józsefet* említem, aki tíz évig vezette a Chevra ügyeit (1881-től 91-ig). Az ő idejében Erdensohn Márton, az erős kezű elnök, akít "vaskancellárnak" neveztek, átiratot intézett a Chevra vezetőségéhez: "A könyveket csak futólag vizsgáltam meg, mégis azon szomorú tapasztalatot nyertem, hogy nyolc hónap alatt idegen koldusoknak, kiknek nagyobb része családokból szokott állani, 63 forint 50 kr. lett kiosztva. A Chevra vagyonának illetén szélforgácsolását, hogy ne mondjam, elfecsérlését, én nem tartom helyesnek. Felügyeleti jogomra hivatkozva elrendelem tehát, hogy az idegen koldusok támogatását egyelőre szüntesse be." A lágy szívű Adler József azonban, akinek jóságával gyakran éltek vissza a kéregetők, a drákói rendelet kibocsájtása után még bőkezűbben támogatta a vándorokat. Az ő gyöngéden érző lelkét nem tudta megkeményíteni az erőszekű "vaskancellár".

1891-ben *Husz Mór*t választották elnökke, a dicső emlékü Husz Lázár fiát, ki atyja nyomdokain haladva, áldásos tevékenységet fejtett ki két évtizeden át. Az ő buzdítására iratott a Chevra Kadisa új Tórárt, melynek felavatása 1904-ben folyt le, a Chevra 50 éves jubileumán, nagy ünnepségek keretében. A Chevrának egy lelkes tagja, *Rosenzweig Ede* és neje, ez alkalomból nagyértékű *k'le kódes*-t ajándékozott.

1905-től 1911-ig a Chevra irattárában szorgos kutatás után is csak szórványos adatokat találtam. Egyik adat arról szól, hogy a Chevra nem engedí meg oly sírkövek felállítását, melyeken a héber írás mellőzésével csak magyar nyelvű felirat van. Ezt az elhatározást, nagyon természetes, nem a magyar nyelv lekicsinylése, hanem a bibliai nyelv iránti való kegyelet sugallta. Ennek kapcsán említem meg, hogy semmiféle arcképet nem engedtek rajzolni vagy bevésni a sírkövekre. Csak újabb időben függesztették fel e tilalmat, a Rabbinátus hozzájárulásával, a rémuralom alkonyán, mikor a mártírhálált halt *Sugár Miklós* és dr. *Engel Sándor* arcvonásait örököltette meg a család márványba véselt művészi plakettel.

1911. március 12-e ádáz tusa napja volt a Chevra történetében. Két-három párt is állt egymással szemben. Nagy csatározás után *Klein Mór* került "uralomra", az Egyesült Gözfűrészt igazgatója. A régi gar-da sok vihart látott vezére, *Husz Mór*, kisebbségben maradt. Évek óta

Részletek a régi temetőből

gyöngéledett már, a választási izgalmak még inkább megrocsolták gyöngé szervezetét. Munkásságának elismerésül hiába tüntették ki tiszteletbeli elnöki címmel, e külső cifraságot ő csak fájdalomtapasz-
nak tekintette. Egyébként is rendkívül érzékeny ember volt, ki nagyon
szívére vette a mellőzést. Nemsokára a választás után jobblétre szen-
derült.

Dr. Heves Kornél főrabbi emlékére emelt márványtábla

A választási harc győztese, Klein Mór, csak egy évig vezette a Chevra ügyeit. A kormány gyeplőjét ez idő alatt is elnöktarsa, *id. Schwartz Mór* tartotta kezében, a Szőnyi testvérek atyja. Ő intézkedett, ő rendelkezett, ő gondolta ki a magasröptű terveket és nagyobbbrészt meg is valósította azokat. De az ő uralma is csak pünkösdi királyság volt. Hogy, hogy nem, kollízió támadt a Hitközség és a Chevra között, melynek következménye az lett, hogy a Chevra vezetősége lemondott.

1912-ben *dr. Schwartz Sándor* felé hajlott a Chevra tagjainak bizalma, ki 8 évig tartó elnöksége alatt emelni igyekezett Szent Társulatunk színvonalát. Életbe léptette a módosított alapszabályokat, melyeknek értelmében tisztújítás csak minden harmadik évben kerül sorra. Szabályozta a gazdasági ügyek intézését: a pénzkezeléssel a hitközségi pénztártisztlet bízta meg a Hitközség felelőssége mellett; energikus levélben figyelmeztette azokat, kik 5—6 év óta hátralékban vannak a tagdíjakkal, hogy törlesszék tartozásaikat, mert ellenkező esetben a chevratagok sorából törölnetni fognak. Megrajzoltatta a temető térképét, mely látékoztatóul szolgál a kegyeletes látogatóknak, nevek és sorszámok szerint szemlélletve a síroknak a helyét és fekvését. E térképet községünk ügyeskezdő titkára, *Nemes Jenő* rajzolta és szerkesztette.

1921-ben *Rosenzweig Ede*, a Hitelbank igazgatósági tagja került a Chevra élére, ki a mátravidéki szülei házában szívta magába azt a biblikus zsidó érzést, mely őt vezérré predesztinálta. Emlékszem édesatyjára gyöngyösi diákeveimből. Amikor adományokat kellett gyűjteni holmi vándor talmudistáknak, amikor kelengyét kellett szerezni szegény árvalányoknak, amikor rituális élelmiszerekről kellett gondoskodni a börtönben vagy kórházban sínylődők részére, mindig csak ő vállalkozott rá, mindig csak ő: a zömök természetű és fürgelábú *Mendele bácsi*. Sátoros ünnep és Pünkösöd éjjelén, amikor biblíamagyarázatokkal kellett ébrentartani a virrasztókat, akkor is Mendele bácsi volt az első, és még éjjél után is ömlött ajkairól az anekdotákkal fűszerezett "mégidész". Tőle sajátította el a jámbor hajlamú Rosenzweig Ede a *corché cibur* iránt való érzékét, tőle a buzgólkodási felekezeti ügyekben. A Chevra körében meghonosult régi szokásokból jöttányit sem enged. Mikor arról volt szó, hogy a három főünnepen s reggeli ima keretében is rendezzünk Hazkárát, és valaki azt javasolta, hogy hagyjuk el a muszaf-imát, mert a halottak névsora hosszára nyúlik ... "Nem engedem megnyirbálni, nem engedem megcsónkítani... — szölt

szelíd mosollyal. — Hát mit vétett a muszaf, hogy azt kiküszöbölik az urak?"

Nagy megütközést kellett az ő idejében az a különös és megdöbbentő eset, mely a Chevra önkormányzati jogát csúfolta meg. Egy hitelhagyott crőnek erejével kiásatta édesanyja holttestét, és átvitette a református temetőbe. Elpanaszoltuk e kegyeletsértő dolgot a Polgármesternél, majd az Alispánnál. De hiába! Sérelemeinket nem orvosolták.

1924-ben nehéz probléma előtt állott a Chevra. Új temetőről kellett gondoskodnia. Sokáig vajúdott a kérdés. Hol, miként, miből? Csak két év múlva jutott dűlőre az ügy, mikor az új temető céljaira megvásárolták a Sugar-féle telket, melynek értékét nagyban emeli az a körülmény, hogy a régi temető szomszédságában terül el.

1927. március 31-én avattuk fel az új temetőt, ahová bőjti vezeklések idején sereglett községünk apraja-nagyja. Előbb az őtemető süppedt hantjai alól kiemeltük a több mint 70 év óta porladó hamvakat, hogy szentséges ereklyeként vigyük át az új pihenőhelyre, hol Isten rendelése szerint előbb vagy utóbb nekünk is ágyat bontanak. Az avató szertartást megelőzőleg fönségesen megható volt a szabad ég alatt rendezett közgyűlés, amikor községünk nagynevű elnöke, *Komor Arnold* így szólt: "Nem tudom, minek nevezzem e mai napot? — Örömmünnepek-e, vagy kegyeletünnepek? En inkább örömmünnepek tartom. Mert az a körülmény, hogy új temetőről kellett gondoskodnunk, hitközségünk tagjainak gyarapodását jelenti. Örömdetes jelenség az is, hogy amikor kegyeletről van szó, az áldozatkészség hitközségünk kebelében nőttön nő."

Az új temető első halottja egy végtelenül szerény és jámbor lelku családlánya volt, *Rosenthal Manó* felesége, kit 1931. augusztus végén kísértünk örök pihenőre.

De nem csupán a kegyelet, hanem a kultúra oltárán is örömmel áldozott a mi Szent Társulatunk. Iszlápolta a külföldre szorult főiskolai hallgatókat, a magyarországi jesivákat és az egyetemi menzákat. Kíségítette nem egyszer a Hitközséget is anyagi zavarából. Nagyobb összeggel járult a Szapáry utcai nagytemplom és kultúrház építéséhez, nagyobb összeggel a templom falába illesztett két emléktábla költségeihez, mely hőseink és vértanúink nevét örökíti meg. Nyolc vértanú és harminc hősi halott neve van e két márványlapra vésve, köztük három ifjú, *Kiss Miklós*, *Komor Pál* és *Schreiber Tibor* neve, kik az iskola padjai közül indultak, "hírvirágot szedni gyöngyös koszorúba".

A Szolnoki Izraelita Nőegylet

A nőegylet 1868-ban alakult. Legfőbb célja az általános jótékonykodáson kívül különösen az özvegyek és árvák felkarolása, valamint a szegény sorsú menyasszonyok sokoldalú erkölcsi és anyagi támogatása volt. Ehhez az áldozatos munkához mindig megtalálták azokat a tekintélyes asszonyokat, akik a Nőegylet irányítása során kitartó munkával és meggyőző érveléssel a közösség tehetősebb tagjait adakozásra tudták készíteni, mert felmutatták az addig elért eredményeket, egyúttal felvázolták a jövő terveit is.

A nőegylet alapítója és első elnöke *dr. Szűcs Davidné* volt. Harmincéves elnöki ciklusa alatt *dr. Schreiber Lőrincné*, majd *dr. Halász Béláné* és *dr. Lippe Vilmosné* voltak segítő elnöktársai. 1893-ban, midőn a nőegylet fennállásának 25 éves jubileumát ünnepelte, 2000 koronás ösztöndíj-alapítványt tettek a helybeli gimnázium szegény sorsú és tehetséges diákjainak támogatására. A nemes lelkű elnökasszony, közvetlenül halála előtt írt végrendeletében, tekintélyes összeget adományozott jótékony célra.

Halála után, a tízes évek elején, a nagy műveltségű *Polgár Jozsefinra* bízta az elnöki tisztséget, aki — mint Scheiber Sándor könyvében olvasható — *Kiss József*, az akkori idők legjelentősebb költője szerelmi költészetének kései műsaja volt. Hozzá írta a költő "Ó, mért oly későn..." című gyönyörű versét is. A könyv idéz Polgár Jozsefinnak a költőhöz írt egyik leveléből, melyben az elnökasszony panaszkodik, hogy "...a szegényekhez jártam és egy szobában nem tudtam, hogy három lépcső levezet, lebuktam, hal' Istennek komolyabb bajom nem történt, de úgy megütöttem a lábam, hogy nehezen tudok járni, és ez az oka, kedves barátom, hogy képtelen vagyok az idén a tervbe vett hangversenyt megtartani."

A nőegylet Árvaház-alapot is létrehozott, de sajnos a világháborút követő infláció miatt a pénz elértéktelenedett, így minden addigi fáradozás kárbaveszett.

Az első világháború után a nemes lelkű *dr. Krausz Lajosné* került a nőegylet elnöki székébe. Eredményes munkájának köszönhető, hogy az infláció által anyagilag tönkretett nőegylet újra a segítség szolgáltatába tudta állítani. Elnöksége alatt a nőegylet kebelében megalakult a leányegylet is.

1932-ben *dr. Krausz Lajosné*t díszelnökké választják, és a nőegylet új elnöke *dr. Halász Sándorné* lett, aki ebben a tisztségben tevékenykedett a közösség 1944-ben történeti elhurcolásáig.

Nehéz időszak várt az új elnöksasszonyra és munkatársaira, mert a harmincas évek közepén megkezdődött a zsidóság társadalmi elszigetelődésének folyamata, amit — 1938-tól — fokozatos egzisztenciális ellehetetlenülés is követett. Az egymás utáni három zsidótörvény jelentősen növelte a támogatásra szorulókat számát, s az egyre nagyobb korlátozások hatására csökkent az adakozási képesség is. A nőegylet a szegény iskolásgyermekek gyámolítására napközi otthont létesített, ahol ebéd és uzsonna várta a gyerekeket, nyáron pedig a tiszai strandra vitték őket, hogy üdüljenek, sportoljanak. Nagyszabású gyűjtést indítottak a tervezett Öregek Otthona felépítésére is. A nőegylet a karitatív munkát kulturális tevékenységgel is párosította. 1934. május 13-án a nőegylet leánycsoportja a szegény gyermekek felruházására a Városi Színházban matinét rendezett. A nézőtér zsúfolásig megtelt, s a közönség nagy tapssal jutalmazta a csupa gyermekszereplő által előadott gazdag és változatos műsort. Az előadást rendezte, a verseket és az összekötő szöveget a nőegylet elnöksasszonya, *dr. Halász Sándorné* írta.

1935-ben a nőegylet 25 szegény sorsú diákot ruházott fel tetőtől talpig. Az 1939-es titkári jelentés szerint abban az évben a segélyezették közt kiosztottak 2650 kg kenyeret, egy zsák lisztet, 125 mázsa fát, 15 mázsa szenet és 25 kg macesszt. A napköziben 25 gyereket és 10 felnőttet étkeztettek. 18 iskolásgyermeket ruháztak fel, s gyászoló és gyermekágyas nőket és esetenkénti rászorulókat is segélyeztek.

A második világháború kitörése, a náci Németország kezdeti sikerei a halálos veszedelem árnyékát vetették a magyar zsidóságra. Egyre többen veszítették el állásukat és kerültek utcára. Más férfiakat munkaszolgálatra vittek. Eltartó nélkül maradt egyre több család. Ilyen nyomott légkörben ült össze a nőegylet 1939. március elsejei közgyű-

lése, ahol beszédében dr. Halász Sándorné elnökasszony többek közt a következőket mondotta: "...Nem elég, hogy megbánva bűneinket, imádjuk mindnyájunk Istenét és segítjük a szegényeket. Sőt, még az sem elég, ha tökéletesedve, az eddiginél jobban megtartjuk szent vallásunk törvényeit, s nem csak feleslegünkéből adunk a nélkülözőknek, hanem mindennapi, talán szárazzá váló, csak könnyeinktől sós kenyerünkéből is. Nem, tisztelt Hölgyeim! A zsidó nőnek ma hivatása van. Szeretetének érintésével el kell simitania apjának homlokáról az egyre mélyülő gondredőket, férje és fiai szenvedések jármától görnyedő sebes vállára szívét kell puha kötésként tennie, és fenn kell tartani lelkében és egész családjában a hitet!"

Asszonyainknak az elkövetkező években bőven megnyílt erre a lehetőségük.

A tragédia azonban bekövetkezett.

Szolnoki kirándulók.

Felső sorban jobbról a második Polgár József, a nőegylet elnöke, első sorban ül Dr. Halász Heléné, a nőegylet alelnöke

Dr. Halász Sándorné.
a nőegylet elnökösszonya

Piltzer Peti és Varga Béluska
a nőegylet gyermekelőadásán

Horváth Iluska
a nőegylet gyermekelőadásán

Iskolánk

1885-ben — röviddel a szolnoki zsidó hitközség megalakulása után — megindult az oktatás a helybeli zsidó népiskolában. Évezredek óta elsőrendű kötelességük a zsidó közösségeknek, hogy gyermekeiket már kicsiny korukban bevezessék az írás és az olvasás tudományába, hiszen ezek hiányában képtelenek lennének vallásuk gyakorlására, a szent iratok tanulmányozására.

A legkisebb és legszegényebb zsidó közösségnek is megvolt a maga iskolája. A felvilágosodás nyomán világszerte megkezdődött a zsidóság egyenjogúsítása. Megújult az iskolák tananyaga is. Az addig szinte kizárólag vallásos ismeretek helyét egyre inkább a világi műveltség, a magyar nyelv és kultúra foglalta el, a természettudományok elsajátítására való határozott törekvés váltotta fel.

Jellemző, hogy 1889-ben, amikor a szolnoki hitközségnek adó címén 3855 forint volt az összevétele, ennek több mint felét (2800 forintot) fordították 200 fős iskolájuk fenntartására.

Az iskola történetét dr. Heves Kornél 1938-ban *Új Hiszekegy* című könyvében így ismerteti:

"Eleinte, mintegy 10 évig, bérházban tanítottak. 1865-ben a templommal szemközti lévő házat vásárolta meg a Hitközség, biztosítván ezáltal az iskola jövőjét. A tanulók száma évről évre gyarapodott. De annál kegyetlenebbül bánt az idő a tatarozásra szoruló iskola épületével, mely sem az egészség, sem az életbiztonság kívánalmainak nem felelt meg többé.

Adler Ignác, mikor elnöki székét elfoglalta, 1874-ben élénk színekkel ecsetelte az új épület szükségességét. És szavai visszhangra találtak. Nemsokára, két teremmel bővítve, felépült az új iskola, melynek költségeihez Ehrlich Mózes, megyénk nagybirtokosa 100 forinttal

járult. Ebben az iskolában rakta le műveltségének alapját: dr. Kenéz Béla, városunk országgyűlési képviselője és dr. Szegő Gábor königsbergi egyetemi tanár; itt tanulta a betűvetést Dénes Sándor, a Szatmáron megjelenő "Szamos" szerkesztője, Szabó Barna, az "Írások" és a "Hit-élet" eleven tollú írója, Tábori Kornél, Kertész Mihály, Komor András, Szolnoki Ernő és Tabán Gyula, kik regényeikkel, novelláikkal és verseikkel tűntek ki.

Csodálatos, hogy Erdensohn Márton, ki öreg korában mint hitközségi elnök kétszer-háromszor is megtépázta a papi palástot, fiatal korában, mint iskolaszéki elnök, pártfogója volt a tanítóknak. Az ő igyekezetének és erélyének sikerült a szolnoki zsidó iskolát arra a színvonalra emelnie — így nyilatkozik Baumhorn Ede vezértanító —, melyen a törvény és a kor követelményeinek megfelelt. Ő volt az, ki 1879-ben keresztülvítte, hogy a Tanítótestület harmadik férfitagja helyett nőtanítót válasszanak. Ő vetette meg az alapját az iskolai ifjúsági könyvtárnak is.

Az első években, 1856 és 1863 között három tanító állott a Hitközség szolgálatában: Tréger Károly, Löwinger Károly és Goldman Henrik. 1880-ban lépett a régi tanítók gárdájába Eisler Teréz, ki később Munkácsra került a Polgári Leányiskolához, majd Wehle Lucia, ki a helybeli Polgári Leányiskolának lett a tanára. Majd Szontág Jenő, ki nyugdíjaztatása után Budapestre költözött, ahol jóideig az Országiparcegyesület titkára volt. Utánuk következtek: Baumhorn Ede, Gal Nándor, Herendi Józsefné, Holló Sari, Eliasz Dóra és Barta Béla. Az új gárda tagjai: Kardos Bertalan és neje, Balla Olga, Madarász Lipót Horváth Gyula és Neuman Béla.

Iskolánk igazgatói közül kiemelem Kardos Bertalant, ki nagy gondot fordít a vallásos szellem fejlesztésére. Az ő vezetése alatt mintaiskolává fejlődött a mi iskolánk, melynek híre van az egész megyében... Hivatásuk magaslátán állnak a mai tanítóink, a szárnyaik alól kikerült növendékek megállják helyüket bármely középiskolában!"

A dr. Heves Kornél által leírtakat még néhány mondattal ki kell egészítenem. Az iskolában, mely a város legszínvonalasabb tanintézménye volt, minden tanulót — vagyoni és valláskülönbség nélkül — a legnagyobb szeretettel és türelemmel tanítottak és neveltek. A tűzórás szünetben minden gyermek tejet és kislit kapott. Rongyos, vagy cipő nélkül járó diák nem volt, mert a nőegylet rendszeresen felruházta őket.

Zsidó iskolai csoportkép 1923-ból, középen Madarász Lipót igazgató

Zsidó iskolai csoportkép 1928-ból, középen Neuman Béla tanító

Zsidó iskolai csoportkép 1937-ből, középen Kardos Bertalan igazgató-tanító

Zsidó iskolai csoportkép 1939-ből, középen Madarász Lipót igazgató-tanító

Az iskola eredményeinek társadalmi elismerését mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a harmincas években erősödő antiszemita áramlatok ellenére, Kardos Bertalan igazgató és Madarász Lipót tanító működésének 25 éves jubileumi ünnepségén megjelentek — többek közt — P. Szabó Polikárp ferences rendházfőnök, Sós László ref. lelkész, dr. Szemrédy Béla népm. titkár, Wollek Géza főgimn. igazgató és sokan mások. Mészáros Vendel leánygimnáziumi tanár itt a következőket mondotta: "...Intézetünkbe megalapítása óta minden évben küld a helybeli zsidó iskola egy-egy lelkes, továbbtanulni vágyó leánycsoportot, akikből az intézet legjobb tanulóinak egy része rekrutálódik."

Az egyik ünnepelt, Madarász Lipót, mentalitására jellemzőek a megemlékezést köszönő szavai, melyeket a következőkkel fejezett be: "...A gyermekek a szívemhez vannak köve. Örömük az én örömöm is, szomorúságuk az én szomorúságom is. Ha a gazdasági helyzet által okozott nehéz viszonyok közt élénken éreztem is a foltos talpú cipő törését, és kopott ruhámat összébb kellett húznom, hogy minél kevesebb látsszék belőle, mindig arra gondoltam: ne légy olyan szolga, aki csak a bérért szolgálja urát! A tanítói munkát hivatásnak tekintettem. További munkám iránya is csak a szeretet, a hivatás és a hivatás-szeretet lehet." A jó Madarász tanító bácsi rövidesen az iskola igazgatója lett, majd 1944-ben elindult ő is — számos egykori tanítványával együtt — a gázkamrák irányába.

A zsidótörvények életbelepté után az iskola keresztény tanulói kénytelenek voltak más iskolába átiratkozni, Madarász igazgató, Horváth Gyula és Polgár Gizella tanítók pedig mindent elkövettek, hogy zsidó kisdíákjaik a fenyegető veszedelemkből minél kevesebb érezzek, és lehetőleg zavartalanul tanulhassanak.

1944 tavaszán az iskola is a gettó területének részévé lett. Évtizedekig gyermekkacajtól hangos kertje halálra ítélt embereknek volt utolsó állomása, tudástól megszentelt falai között pedig egykori lánytanulóit velköztették meztelenre és alázták porig.

1945-ben az életben maradt és visszatért csekély számú gyermek részére ismét megindult a tanítás Horváth Gyula és Polgár Gizella tanítók irányításával.

Az iskolák államosításával a zsidó iskola végleg befejezte működését...

Ifjúsági szerveződések

A harmincas évek közepétől a kül- és belpolitikai helyzet a zsidó fiatalok számára is egyre fenyegetőbbé vált. A középiskolákban fokozatosan visszahúzódásra kényszerültek, ugyanakkor képességeik kiélésének vágya nem esőkkent. Olyan kulturális műhelyt kellett tehát létrehozniuk, ahol korlátozás nélkül előadhatták alkotásaikat.

E cél megvalósítására alakult meg 1936 őszén a "Menóra" Ifjúsági Önképzőkör, mely a fiú- és leánygimnáziumban és a kereskedelmi középiskolában három tagozatban működött. Az első elnökök Gönczi Illés, Zoltán Vera és Szőnyi György voltak. A tanári irányítást Reichhart Miksa középiskolai hitoktató végezte. A diákok kulturális és vallási témákban tartottak előadásokat, melyeket az opponensek szigorú bírálata követett.

Feladatuknak tekintették, hogy bizonyos ünnepi alkalmakkor (elsősorban Purimkor és Chanukakor) magas színvonalú műsoros esteket is rendezzenek. 1938-ban például a jótékony célú purimi előadás műsora a következő volt:

1. Prolog: Aszódi Lili
  2. Ünnepi beszéd: Merényi Ferenc
  3. Magyar tánc: Bán Vera
  4. Karinthy-monológ: Újlaki László
  5. A leánygimnázium tanulóinak énekszámai
  6. Csevegés: Bolgár András
  7. Tánc: Bán Vera
  8. Dani bá' purimi elmélkedése
- Konferált: Löwy István.

A "Menóra" önképzőkör 1946-ig sikeresen működött. Vezetője, Reichhart Miksa hitoktató, nagy szeretettel és hivatástudattal végezte munkáját. Ő irányította a Talmud-Tóra tanfolyamokat és ő készítette elő a Bar Micvóra a 13 éves fiúkat is. A megfogyatkozott Hitközségben rabbihelyettesi feladatokat is ellátott, mígnem az ötvenes évek végén feleségével Budapestre költözött. Sírja a rákoskeresztúri temető rabbiparcellájában várja egykori tanítványaitól, hogy tegyék le rá a kegyelet kis ködarabjait.

Az Ifjúsági Kultúregyesület

A "Menóra"-hoz hasonlóan a Hitközség a 18 éven felüli fiatalok részére kultúregyesületet alapított.

1936. február 2-án tartották alakuló gyűlésüket, ahol elnöknek dr. Weitzner Miklóst, titkároknak pedig dr. Heimlich Sándort és Kalmár Györgyöt választották meg. A Hitközség vezetősége az egyesület patronusául Kálmán Elek kereskedelmi iskolai tanárt jelölte ki. A megalakuláskor 130 tagot szolgáló egyesület 1936. november 29-i első nagyszabású rendezvényén Jakabfi Rózi zongoraművész nő adott hangversenyt, melyet Sós Endre neves író-publicista előadása követett a nemzetközi antiszemizmusról.

Az idő előrehaladtával a kulturális tevékenység mellett egyre aktuálisabbá vált a fiatalság egzisztenciális gondjainak kezelése. Az értelmiségi pályákon egyre nehezebbé vált az elhelyezkedés. Sürgősen meg kellett szervezni tehát az iparosítóképzést. Az egyre sötétebb jövőkép miatt sokan a kivándorlás gondolatával is foglalkozni kezdtek. Megindultak tehát az angol és később a héber nyelvtanfolyamok. A zsidótörvények miatt állásukat veszített fiatalemberekről is gondoskodni kellett.

Dr. Csató David irányításával ezért létrehozták 1938-ban az Ifjúsági Szociális Alapot, mely a nyelvtanulás, az ipari és mezőgazdasági átképzés finanszírozására volt hivatott.

Fiataltjainkat a negyvenes évektől fokozatosan behívták munkaszolgálatra. Az Ifjúsági Kultúregyesület nem dolgozhatott tovább.

A szociális alap további tevékenysége a munkaszolgálatosok és támogatásra szoruló családtagjaik segélyezése volt. Segített, ahol tudott és ameddig még lehetett...

A szolnoki Izraelita Hitközség és intézményei tisztikara 1932-1934

Elnök: dr. Hasznos József
Elnökhelyettes: Goldberger Mór
Kultusztelöljáró: Gróf F. Gyula
Iskolaszeki elnök és ügyész: dr. Radnai Ferenc
Ellenőr: Horváth I. Zsigmond
Templomgondnok: Salgó Mór
Titkár: Nemes Jenő
Főrabbi: dr. Heves Kornél
Főkantor: Heisz Arnold
Kántorok: Fischer Henrik és Tabák Hermann
Hittanár: Reichhart Miksa
Pénztáros: Halász Adolf
Pénzbeszedő: Ehrlich Mór

Az Autonóm Ortodox Imagyecület

Elnök: Singer Ferenc
Rabbihelyettes: Berkovits Alter

Elemi Nepiskola

Igazgató: Kardos Bertala
Tanítók: Madarász (Müller) Lipót, Kardosné Balla Olga,
Horváth Gyula

Szolnoki Izraelita Szentegylet

Elnök: Rosenzweig Ede
Alelnök: Spitzer Péter

Gondnokok: Singer Ferenc, Schwartz Dezső, Gróf F. Gyula,
Heber Ármin
Pénztáros: Weisz Mór
Ellenőr: Deutsch Ernő
Ügyész: dr. Tolnai Ernő

Szolnoki Izraelita Nőegylet

Elnök: dr. Halász Sándorné

„Kiss József” Ifjúsági Egyesület

Elnök: Szabó Barna

Izraelita Leányegylet

Elnök: Farago Magda

„Menóra” Ifjúsági Önképzőkör

Vezető tanár: Reichhart Miksa

Templomaink

Az Öregtemplom

Mintegy 300 zsidó vallású lakója volt városunknak, amikor 1855-ben az akkori Csarnok utcában az első szolnoki zsidótemplom felépült.

Rendkívül egyszerű, minden díszítőelemtől mentes, egyemeletes épület lett, kb. 500 hívő befogadására. Az utcára néző "keleti" falán csupán egy vakablak volt, az udvar felé pedig az emeleti szintről négy széles, félköríves ablak nyílt.

A templom belső, földszinti tere két részből állt:

A belépő az előcsarnokba jutott, amely — a közös imádkozásra és a szent könyvekben való bövárkodásra egyaránt alkalmas — fűthető helyiség volt, s innen nyílt az ajtó a tulajdonkeppeni imaházba. A belső berendezés a hagyományos, ma orthodoxnak mondott előírásokkal követte. A tóraolvasó emelvény (bima) a templom közepén helyezkedett el. A karzaton a nők imádkoztak, akiket farácsok takartak el a földszinti férfiak tekintete elől.

A templomepülethez szolgálati lakások és vallási célokat szolgáló helyiségek is épültek. A harmincas-negyvenes években itt lakott Tabák Hermann, a neolog hitközség másodkántora és metszője; Berkovits Alster, az orth. imaegyesület rabbihelyettese és metszője, valamint Urban István, a zsidó iskola pedellusa is. A baromfivágozta és a rituális fürdő szintén a melleképületben kapott helyet.

A templomudvaron épült fel a négyosztályos zsidó népiskola is.

A Nagytemplom felavatásáig ez volt a helybeli zsidóságnak az egyetlen kultikus célokat szolgáló létesítménye. A Nagytemplom megépülésének évétől ezt a templomot csak a csekély számú orthodox hívő imaegyesülete használta.

1944-ben az Öregtemplom a gettó területére került. Belsejében emeletes ágyakon szerencsétlen emberek százai tengődtek és várták a

szörnyű beteljesülést. A gettó kiürítése után pedig minden ebek harmincadjára került. A hazatért töredék csupán a megszenteltelenített falakat találta, az üres templomban emberi és állati ürökeket a mocskos szalma között.

Az Öregtemplomot többé nem használták. Közel 100 éves fennállása után a városrendezés — melléképületeivel együtt — lebontásra ítélt.

A Nagytemplom

1895: az izraelita hitfelekezet recepciójának az éve, mikor a magyar törvényhozás a felekezetet a bevett vallások közé sorolta. Ez a gesztus betetőzése volt a magyar zsidóság teljes egyenjogúsításának.

E rendkívül jelentős esemény helybeli dokumentálására a Tisza partján, a katolikus és református templom között, Baumhorn Lipót kiváló műépítész tervei alapján megépült a szolnoki zsidó közösség Nagytemploma.

1899. augusztus 29-én valamennyi hatóság és testület, tehát az egész város közönségének impozáns részvételével, fényes ünnepségek közepette adták át a templomot hivatásának, és a frigyszekrényben elhelyezték a tóratekereseket.

A templom külső mérete 19,83x34,11 m. A centralis alaprajz felett kupola emelkedik. Eklektikus stílusban épült. Itáliai gótikára és németországi zsinagógákra emlékeztető elemek fedezhetők fel benne. A kupola csúcsán nagyméretű Dávid-csillag hirdette, hogy ez a zsidók temploma. A három bejárat felett a Tízparancsolat márványba véselt kőtáblái helyezkedtek el. A főkapu felett héber, az oldalajtónál pedig aranybetűs magyar felirat ("ÁHÍTATTAL LÉPÜNK SZENT HAJLÉ-KODBA!") hirdette, hogy aki ide belép, atázattal hajtson fejet. A főbejárat három, kovácsolt vassal gazdagon díszített kapuból állt, melytől kétoldalt a női karzathoz vezető két kisebb bejáratú ajtó helyezkedett el.

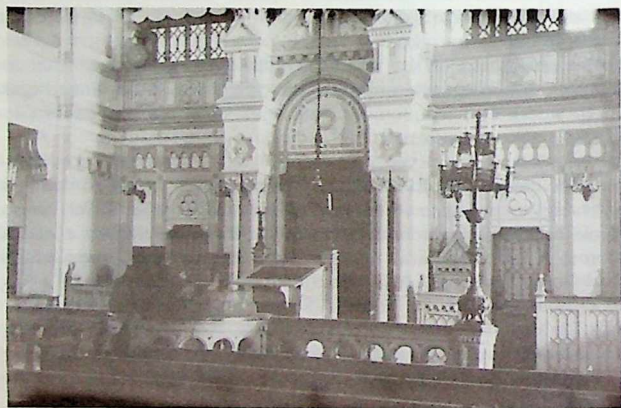
A kovácsoltvas kapun belépve a templom előcsarnokába jutottunk. Az előcsarnok két oldalát nagyméretű rózsaszínű márványtáblák díszí-

A Nagytemplom főbejárata

A Nagytemplom keleti fala a
frigyszekrényel (1953)

A frigyszekrény és a szószék

Dr. Lippe Vilmos, a templomépítő hitközségi elnök

tették. Az egyik aranybetűs felirat hirdette, hogy a templomépítés I. Ferencz József királyunk uralkodásának idején történt, felsorolva a főispánon és alispánon keresztül a polgármesterig bezárólag mindazokat, akiknek a közösség a templomépítés lehetőségét köszönni vélte. A másik márványtáblán pedig azon zsidó vezetők nevei szerepeltek, akik (elsősorban dr. Lippe Vilmos m. kir. ítélőtáblabíró, a Hitközség elnöke, dr. Heves Kornél főrabbi és mások) a templomépítésben komoly érdemeket szereztek. Itt örökítették meg a tervező-építő Baumhorn Lipót nevet is.

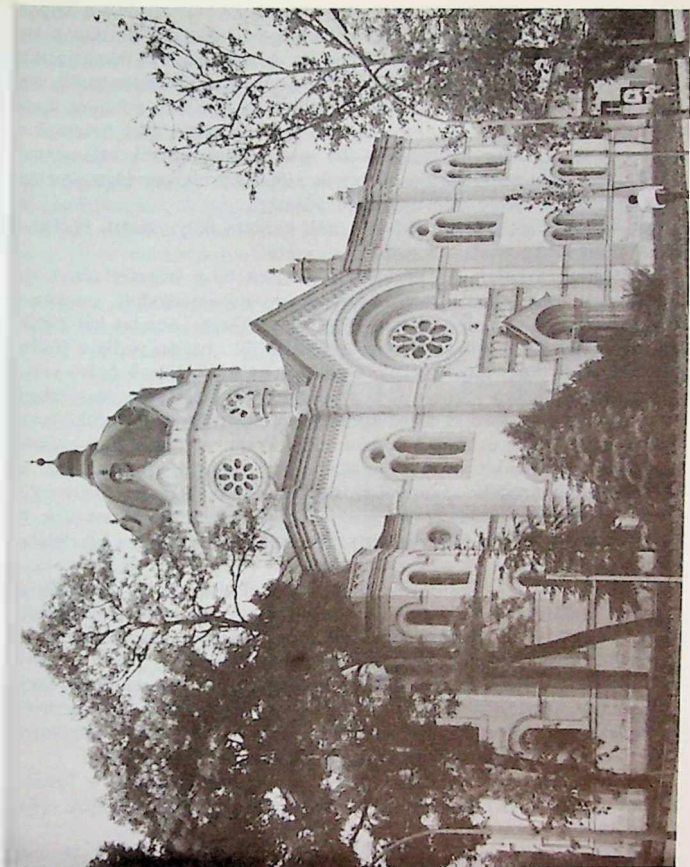
Az első világháború után még két fehér márványtábla került az előcsarnok falára. Az egyik a háború hősi halottainak, a másik pedig az 1919-es Szamuely-féle vésztörvénytől által elítélt és kivégzett mártírok neveivel. (Az utóbbi két táblának a szövegét könyvünk más részen ismertetjük).

Az előcsarnokban még két márvány kézmosó is található volt.

Az előtérből három színes üvegű ajtón lehetett a főhajóba jutni. A belépőt puritán, de mégis szemet-lelket gyönyörködtető kép fogadta. A vajszerűre festett falakon semmi freskó, semmi díszítés. A barnára pácolt, enyhén díszített padok négy sorban helyezkedtek el. Ha a kö-

A Nagytemplom, amikor megépült...

...és ilyen ma, 1994-ben, mint Szolnoki Galéria

zépső úton lévő futószőnyegen elindultunk és megálltunk a kupola alatt, kibontakozott a varázslatos épület egész belseje. Felettünk a kupola, melyet fejezetes oszlopok tartanak. A kupolából hatalmas csillár függött alá és ontotta a fényt. A földszinten és az emeleten pedig számos kisebb bronzcsillár és falikar világított. Napközben a kupola nyolc színes rózsablaikán beáramló sugarak gyönyörködtettek. A templom minden ablaka színes berakású volt; iparművészeti érték valamennyi. Az ablakok zömét a tehetősebb hívők ajándékozták, nevüket az ablakok alsó részén örökítette meg a művész.

A bejárat felett és kétoldalt a nők karzata helyezkedett el. Ezt a karzatot azonban már nem övezte rács.

Szemben, a keleti fal közepébe építették be a frigyszekrényt, fölötte pedig ágas-bogas, arany díszítésű kupola emelkedett, csúcsán a Dávid-csillaggal és a centrálisan elhelyezett Tízparancsolat két kötélpáljával. A frigyszekrénytől jobbra a főrabbi ült, balján pedig a főkántor. Melleitük négy ülés a Hitközség fő tisztségviselőinek helye volt.

A frigyszekrény előtt széles előimádkozói asztal állt, mely alkalmas volt tóraolvasásra is. Erre a kultikus célokat szolgáló területre két lépcső vezetett fel, és szépen megmunkált korlát vette körül. A szószék közepén helyezkedett el. A frigyszekrény művészi ajtóborítóját, az imaasztal és a szószék arannyal gazdagon díszített bársonytakaróját és a teret szinte teljesen beborító perzsaszőnyeget a hívek készítették, illetve adományozták. Az emelvény mindkét oldalán díszes kandelaberek szórták a fényt.

A frigyszekrény feletti, stilizált rácsokkal eltakart karzaton állt az orgona, és ott helyezkedett el a templomi vegyeskar is. A Hitközség vezetői rendkívül fontosnak tartották, hogy az istentiszteleteket kiváló kántorok művészi éneke és az általuk betanított kórus legye vonzóvá. Az orgonakíséretet a szomszédos reformatus templom orgonistája szolgáltatta, mivel ezt vallásos zsidó ember szombaton nem végezhetette el. A közösség legnevesebb főkántorai: Friedmann Náthán, Herskovits Béla, Fenákel Miklós és Löwy Károly voltak.

A rabbi és a kántor ülése mellett egy-egy ajtó vezetett a Tanács-terembe, mely szűkebb vallásos összejövetelek és tanácskozások célját szolgálta.

A templom gesztenyefákkal és virágokkal díszített kert közepén helyezkedett el, melyet kovácsoltvas kerítés vett körül. Az udvar Tisza felőli részén épült szolgálati lakásokban lakott dr. Heves Kornél főrabbi, a mindenkori főkántor, és Sebestyén István, aki a templom rend-

bentartását és a Hitközség hivatalsegédei munkáit végezte. A templom másik gondozója Ehrlich Mór volt, aki a szemben lévő házban élt. Jó tartású, derék ember, aki az istentiszteletek után érces hangon olvasta fel a Hitközség előljáróságának közleményeit. Feleségével és Márta unokájával őket is Auschwitz kohója nyelte el.

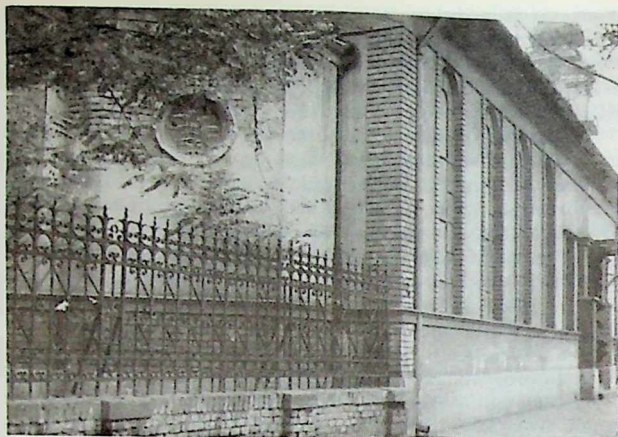
A templom utóéletéhez tartozik, hogy a kupolába függesztett hatalmas csillár a harmincas évek végén leszakadt (többé nem is szerelték vissza), a színes ablakokat pedig a negyvenes évektől kővel zúzták be rendszeresen. A deportálások után zsidó lakások elhagyott bútorainak lett raktára a templom. 1945-ben az előcsarnokból eltávolították az 1919-es mártírok emléktábláját, majd a jobb oldali márványtábla helyére a vészkorszak áldozatainak emeltek emlékművet. A templom belsejét a lehetőségekhez mérten renoválták. Az orgona azonban nem szólalt meg többé, mert azt a háború alatt elpusztították.

A későbbiekben a templom külső állaga katasztrofálisan megromlott. A megfogyatkozott és elszegényedett Hitközség nem volt képes azt helyreállítani. A hatvanas években a város a templomot megvette, és mint Szolnoki Galeria, azóta is nívós kiállítások és kulturális események színhelye.

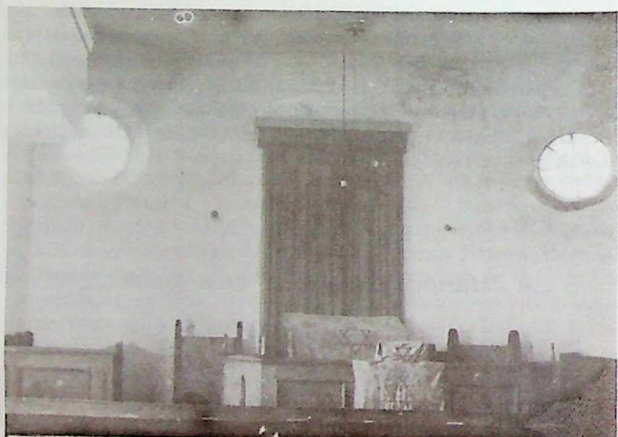
Az átalakítások során a mártíremlékművet és a hősök emléktábláját a Kistemplomba helyezték át. Sajnos, a vallási szimbólumok eltávolításával és a frigyszekrény feletti keleti fal megbontásával a műemlék értéke jelentősen csökkent. Az pedig szinte teljesen érthetetlen, hogy az épület külső vagy belső falán nincs egyetlen márványtáblácska sem, melyből a messziről jött idegen megtudhatná, hogy az épület mikor épült, milyen célt szolgált, és hova lettek azok, akik megtöltötték egykoron e hajlék padjait.

A "Mártírok Temploma" és a Kultúrház

A Hitközségnek további fejlődése során még két fontos igényt kellett kielégítenie: egy kisebb alapterületű téli templomot és reprezentatív kultúrházat kellett létesítenie. Az I. világháborút követő anyagi csődből a a Hitközség a húszas évek végére lassan kilábal, és a kép-

A „Mártírok” kis templomán

A „Mártírok Templomának” belseje az ideiglenes rendbehozatal után (1948)

viselő-testület határozatot hozott az építkezések megkezdésére. Komor Arnold ny. miniszteri tanácsos, az akkori hitközségi elnök irányításával megkezdődött a munka: megvásárolták a Nagytemplom szomszédságában lévő Faragó-féle házat, és annak lebontása után első lépésben megépítették a kistemplomot, aminek ünnepélyes felavatását 1932-ben dr. Hasznos József akkori hitközségi elnök és dr. Heves Kornél főrabbi végezte. A templomot "Mártírok Templomának" nevezték el.

A kistemplom kb. 300 személyt fogadott be és fűthető volt. Az őszi ünnepek befejeztétől a tavaszi Pesach ünnepig használták. Két bejárata volt: a földszinti a férfiak, a karzatra vezető pedig a nők számára.

Rendkívül egyszerűen volt berendezve. A keleti falon a beépített frigszekrény, mellette a vallási funkcionáriusok ülőhelyeivel. Előtte széles előimádkozói asztal, melyen tórát is lehetett olvasni. Az emelvény körül világos fából készült korlát, közepén a rabbi picinyke szószéke. A keleti fal burkolata és a padok szintén egyszerű, világosra pácolt fából készültek.

Az egykori rabbiakás a templomkertben (1949)

Az utcára néző fronton egyszínű katedrálüvegből készült hosszúkas, felkörüvű ablakok világítottak meg a templomot. Az egyetlen színes kis kerek ablak a keleti falon helyezkedett el, benne a David-csilaggal és az Örökkevelő heber feliratú nevével.

A templom utóélete

A felavatását követő 10. évben, 1942-ben, a magyar honvédség foglalta le az épületet. A berendezéseket kidobálták. Beszállasolták a katonaságot. Nincs nyoma annak, hogy akár a városi hatóságok, akár a szomszéd egyházak vezetői közül a templom megszenteltségételenítése ellen valaki is szót emelt volna.

1945-ben az újjáalakult, megfogyatkozott Hitközség a templomot rendbehozta, és az elpusztított üléseket a Nagytemplom néhány padjával pótolta. A hatvanas években, miután a Nagytemplomot a város galériává alakította át, néhány berendezési tárgyat (rabbiszek, kandelaberek) a kistemplomba építettek be. Ugyancsak ide került a Nagytemplom előcsarnokából a Veszorkorszakban elpusztult szolnokiak és az I. Világháború hősi halottainak emlékműve. Itt helyezték el dr. Heves Kornél egykori forábbi emléktábláját is, aki 1898-tól 1944-ig hűséggel szolgálta közösséget.

A kistemplomban a zsidó nagyünnepeken és a Mártírok Emléknapján még ma is imára gyűlik a megmaradt töredék.

A kulturház

A kistemplom felavatása után hátra volt még a méltó kultúrotthon megépítésének feladata. Dr. Mandel Sándor újonnan megválasztott hitközségi elnök irányításával, jelentős anyagi áldozatok árán végül is 1935-ben befejeződött a munka és elkészült a város legszebb kultúrháza.

Az épületben többszáz férőhelyes, kétszintes színházterem, több klubösszejövetelt szolgáló kisebb helyiség és a Hitközség irodája kapott helyet. A színpadot és a terem mennyezetét színes, magyaros motívumú tulipános falfestmények díszítették.

1935. június 16-án a szolnoki zsidó nők nevében dr. Solti Elemérne illesztette fel a kultúrház ajtajaira a szent jelvényeket: a Mezuzákat. Az avatási aktus jelentőségét magas rangú vendégek részvétele is mutatta. Jelen volt a vármegye képviselőjében dr. Alexander Imre alispán, a város részéről dr. Sárközy György tanácsnok, valamint a társegyházak képviselői.

A magyar zsidóságot dr. Hevesi Simon vezető főrabbi, Stern Samu orsz. elnök, síóagárdi Zöld Márton honvédtábornok és mások képviselték. Jelen voltak a községterülethez tartozó hitközségek vallási és világi vezetői is.

A fenyves avatási ünnepségeket munkás hétköznapiak követték és a korszerűen berendezett falak közé beköltözött a kultúra.

A kultúrház utóélete szomorú: Az alig hét évig tartó — műveltséget és tudást terjesztő — áldásos tevékenység után 1942-ben a honvédség foglalta le az épületet. A Kultúra Háza megszűnt létezni.

1945-ben a közösség lassan hazaszivárgó, még életben maradt tagjainak menedékhelyévé vált az épület. A hazatért volt deportáltak nagy része ugyanis lakás, bútor, ruházat és egzisztencia nélkül maradt. A rászorultakat segélyezték, ételmeztek és ruházták fel ebben az épületben. A megsegítés kizárólagos forrása a Joint nevű amerikai zsidó segítő szervezet volt. Az új követelményeknek megfelelően átalakításokat kellett végrehajtani. Nagyméretű konyhát és étkezőhelyiséget, ételkészítő és ruhazártart létesítettek. Ide kerültek az újjáalakult Hitközség és a Joint irodái is.

A megkezdődő konszolidáció lehetővé tette, hogy a közösség a megoldandó napi feladatok mellett, a kulturális igények kielégítésével is foglalkozzon. A megrongált színháztermet a fiatalok közreműködésével rendbehozták, kifestették, a falfestményeket kijavították és átadták rendelkezésükre.

A hívek megfogyatkozása azonban néhány év múlva a szolnoki maradék zsidóságnak ezt a létesítményét is egyszer és mindenkorra megszüntette. Az épületben városi kultúrotthon és mozi létesült. Az újabb belső átalakítások során a gyönyörű színházterem teljesen eltűnt. A segélyezést és a kulturális tevékenységet finanszírozó Joint működését is megszüntették, országos vezetőit pedig koncepciós vádakkal bebörtönözték.

Templomi emléktáblák

Az első világháborúban a 2000 fős szolnoki zsidóság férfi tagjai számarányukat messze meghaladóan vettek részt. Számosan megsebesültek közülük, hősiességükért sokan tiszti rangot és magas kiüntetésekkel kaptak.

A teljesség igénye nélkül:

Kormos Géza főhadnagy, aki az orosz, román és olasz fronton harcolt, megkapta a SL-t a kardokkal, a II. o. ezüst és bronz vitézségi és a sebesülési érmet, a K. cs. K.-t (Károly csapat Kereszt). Halálos betegen jött haza Mauthausenből, és itthon rövidesen meghalt.

Pilzer Sándor főhadnagy kétszer megsebesült és fogságba is került: megkapta a Signum tandis-t, a II. o. vitézségi, a sebesülési és a háborús emlékérmét, a K. cs. K.-t. Németországban halt mártírhalt.

Goltein Siegfried hadnagy, aki az orosz, szerb, román és olasz frontokon harcolt, kétszer sebesült. Megkapta a SL, az ezüst és bronz vitézségi érmet, a sebesülési érmet és a K. cs. K.-t. A német megszállás után a rendőrség elsőik között hurcolta internálótáborba, onnan pedig Auschwitzba, ahol gázba fojtották.

Deutsch Jenő a haditengerésznél szolgált (az 5. és 6. tengeralattjárón) és részt vett az otrantói ütközetben is. Kitüntetései: I. o. és II. o. ezüst és bronz vitézségi érem, K. cs. K. és a koronás érdemkereszt.

Sugár Miklósnak, a 2. honv. huszárezred tisztjének, arany vitézségi éremmel történt kitüntetése után gr. Tisza István miniszterelnök a következőket mondotta: „Igazán a vakmerőségig bátor, igazán derék zsidó tiszt szolgált alattam, aki valóban a magyar katonának és a magyar tisztnak legmagasabb mértékét megüti”. Sorsa: 1919-ben a szolnoki vörös gárda ellen vezeti a támadást és haslövéstől találva holtan maradt az egyik utcaszegleten.

A listát folytathatnánk. A szolnoki zsidó férfiak közül 171 fő harcolt a különböző frontokon, közülük 30 fő, tehát a hadba vonultak 17,5%-a hősi halált halt.

1922-ben két márvány emléktáblát helyeztek el és avattak fel a Nagytemplom előcsarnokában. Az egyik tábla az I. világháborúban hősi halált halt szolnoki zsidó hősök emlékét örökítette meg:

*"Ó ti dicső nagyok!
Kik értünk haltaatok
Kik magyar hazánkért
Buzgón áldoztatok
Vért, vagyont, életet:*

<i>Dr Adler Ignác</i>	<i>Krémer Gyula</i>
<i>Adler József</i>	<i>Lantos József</i>
<i>Breuer Sándor</i>	<i>Ország Miksa</i>
<i>Ehrenfeld József</i>	<i>Rácz Vilmos</i>
<i>Galambos Miklós</i>	<i>Róna Arpád</i>
<i>Goldberger Henrik</i>	<i>Schreiber Tibor</i>
<i>Goldstein Aladár</i>	<i>Schwartz József</i>
<i>Gyárfás Aladár</i>	<i>Schweiger Fülöp</i>
<i>Kádár László</i>	<i>Schwimmer Kálmán</i>
<i>Kenéz Sándor</i>	<i>Solti Sándor</i>
<i>Kis Miklós</i>	<i>Tolnai Henrik</i>
<i>Klein Sándor</i>	<i>Vamos Dezső</i>
<i>Komor Pál</i>	<i>Weil Zoltán</i>
<i>Kovács Géza</i>	<i>Werner Sándor</i>
<i>Krausz Lajos</i>	<i>Wezel Lajos</i>

*Könny tolul pillánkra
Ha a ti nevetek
Iktatjuk imánkba
Ó, ti dicső nagyok!"*

*A Hitközség és Szentegylet kegyelme jeldül.
1922.*

Amikor a Hitközség tagjainak megfogyatkozása után az egyre romosabb állapotba került Nagytemplomot a város megvásárolta és Galériává alakította át, a hősök emléktábláját a szomszédos kis imaházba helyezték át.

הנה נאמר על ידינו
 וְהָאֵלֹהִים יִשְׁמְרֵנוּ

*Ti a hátszerelem
 Verlanut vagytok
 A nemzeti ügyért
 Előkelai harcát
 Visszatok egykoron*

BERGER ALBERT
 EHRICH ISTVAN
 D'ENGEL SÁNDOR
 GUNST SÁNDOR
 MELLINGER ENDRE
 ÖSITREICHER NÁNDOR
 SPILLER ALADÁR
 SUGAR MIKLÓS

*Egy lelkünk csak
 Mint jósok napokra
 Glóriás mártírok
 Végzetek csak
 Szegény magyarokra!*

A hitvesek és a Szociális képzésük
 1922

A: ellenforradalom vértani (Szolnok)

ÉRTSEM ÉRTEM
 ÉS ÉRTSEM, NAGYBÉ
 ÉS ÉRTSEM, NAGYBÉ
 ÉS ÉRTSEM, NAGYBÉ
 ÉS ÉRTSEM, NAGYBÉ
 ÉS ÉRTSEM, NAGYBÉ

HABLER JÓHÁN
 ADLER JÓZSEF
 ARONER SÁNDOR
 ENDREFFER JÓZSEF
 GALEMBOS MIKLÓS
 GOLDINGER HENRIK
 GOLDSTEIN ALADÁR
 GYARMÁS ALADÁR
 FADAR LÁSZLÓ
 KEMÉZ SÁNDOR
 KIS MIKLÓS
 KLEIN SÁNDOR
 KOMOR PÁL
 KOVÁCS GÉZA
 KRAUST LAJOS

KRÉMER GYULA
 LANTOS JÓZSEF
 ORSZÁG MIKLA
 RÁCE VILMOS
 ROHA ÁRPÁD
 SCHNEIDER TISOR
 SCHWABER JÓZSEF
 SCHWEIGER PÉTER
 SCHWIMMER MÁTYÁS
 SOLTÍ SÁNDOR
 TOLNAI HENRIK
 VÁMOS DEZSÓ
 WEIL ZOLTÁN
 WERNER SÁNDOR
 WEIZEL LAJOS

Amint látni látható
 az a listán
 látni látható
 az a listán

— — —
 A listán az a listán az a listán
 1912

Számok listája

A Nagytemplom előcsarnokában volt másik emléktábla is: azok neve volt ott felsorolva, akik 1919-ben a Tanácsköztársaság ellen lázadtak fel és az utcai harcokban estek el, illetve a véstörvénytörésük ítélete alapján végezték ki őket.

*"Ti a honszerelem
Vértanúi vagytok
A nemzeti ügyért
Életet adtátok harcot
Vívottátok egykoron.*

*Berger Albert
Ehrlich István
Dr. Engel Sándor
Gunst Sándor*

*Mellinger Endre
Östreicher Nándor
Spiller Aladár
Sugar Miklós*

*Úgy tekintünk rátok
Mint fénylő napokra
Vigázzatok reánk
Szegény magyarokra!"*

Ezt a márványtáblát 1945-ben eltávolították. Nyoma veszett. A mártírokat a zsidó temetőben egymás mellé, egy sorban temették el. Köveiket, a temető más sírköveihez hasonlóan, ledöntötte a gyűlölet.

A gyűlölet hullámai már a harmincas évek végén elkezdtek tornyosulni. 1939. május 19-én a hősökre és mártírokra emlékező ünnepi istentiszteleten a főrabbi prédikációjában többek közt a következőket mondotta: "Boldogok vagytok Ti, mert nem kell látnotok, hogy az emberszeretettel elsikkadt sokaknak szíveből. Ne irigyljétek mostan az élőket, mert sok ember élete csupa mártíromság!

Adj nekik Uram örök dicsőséget, örök üdvösséget s magyar vértanúink panteonjában..."

Két év múlva a zsidó tiszteket és altiszteket megfosztották rangfokozatuktól, és bevezették a munkaszolgálat lealacsonyító intézményét. További két év múlva pedig megindultak a vonatok a megsemmisülés felé.

Katonahősök...

Kemendi Jenő

Dr. Csató Dávid

Dr. Gombos Imre

Galos Vilmos

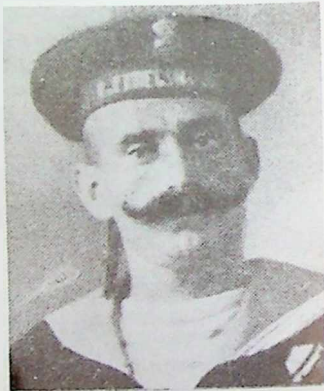
Horváth Sándor

Dr. Krámer Dezső

Tornyó Sándor

Sohn Izso

László Bálint

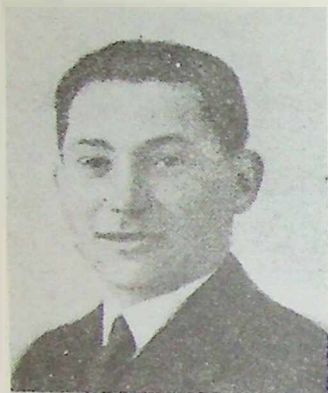
Horváth Sándor

Bleier László

Szécsi Oszkár

Dicker Miklós

Deutsch Jenő

Reichardt Miksa

Varga Zsigmond

Kulturális élet

Színházépítés

Szolnok kulturális és művészeti életének fellendítését is a zsidó polgárok aktív közreműködése segítette.

A várost meglátogató színtársulatok Szolnokon a századfordulóig csak ideiglenes helyiségekben léphettek fel. Lippe Vilmos kir. táblabíró, aki az időben a Hitközség elnöke volt, 1904 őszén levelet intézett a vidéki színészet országos fellyelölőjéhez, gr Festetics Andorhoz, s a szolnoki állandó koszház felépítéséhez tájékoztatást és segítséget kért tőle. Ezt követően 1905. február 28-án a Szolnok Városi Képviseelő-testületben Lippe közbenjárására Kudlik akkori polgármester felvetette a színházépítés kérdését, s ennek eredményeként megindult a munka. 1912-ben így sor kerülhetett a színház felavatasára.

A Művésztelep

A Szolnoki Művészeti Egyesület, a város lelkes műpártolói és a minisztérium segítségével, létrehozta a Szolnoki Művésztelepet, mely szelleménél és színvonalánál fogva országos hírű intézménnyé vált. A telepre 1902. június 29-én költöztek be az első művészek. A Művészeti Egyesület zsidó vallású elnöke, br Kohner Adolf 1905-ben ösztöndíjat alapított, mely eredetileg a fiatal, tehetséges, de vagyontalan festők támogatását szolgálta, később azonban segítséget nyújtott a főiskolai tanulmányaikat befejező festőnövendékek további képzéséhez is.

Felsorolunk néhány zsidó festőművészt, akik a legtöbbet tettek a Művésztelepért és akik itt éltek és dolgoztak. Mindenekelőtt a két alapító: Bihari Sándor és Fényes Adolf.

Bihari Sándor Szolnokon festette meg többek közt a Keresztúton című alkotását, melyet I. Ferenc József király vett meg. Itt alkotta egyik legnépszerűbb festményét, a Bíró előtt-öt is, melyért magas Társulati díjat kapott.

Fényes Adolf a század első felének egyik festőóriása. A kisvárosi és falusi élet művészi megörökítője, a magyar paraszt hű ábrázolója volt, aki portréival és bibliai tárgyú képeivel is gazdagította a magyar piktúra értékeit. Kiemelkedő szerepet játszott a magyar festőnemzedékek nevelésében. Tanítványai közé tartozott szüle Péter és felesége, Örményi Márta, továbbá Zádor István és Aba-Novák Vilmos is. Fényes bácsi — ahogy barátai nevezték — Budapesten 1944–45-ben öregeen magányosan, éhezve, lerongyolódva tengette életét a gettóban. A felszabadulást megérte ugyan, de néhány nap múlva nyomorúságos körülmények között, mindenkitől elhagyatva meghalt.

Zádor István mint festőművész és grafikus vívott ki nemzetközi tekintélyt magának. Különösen ismertek első és második világháborús rajzai, a Szentföld meglátogatásakor készített grafikái stb. Munkái a bécsi Albertinumban, a British Múzeumban, a budapesti Szépművészeti Múzeumban és a legkülönbözőbb külföldi gyűjteményekben találhatók.

Révész Péter Pál, aki Fényes Adolf tanítványa volt, 1944-ben munkaszolgálatosként halt mártírhalt.

A felsorolt művészek — társaikkal együtt — amíg a Művésztelepen dolgozhattak, boldog melegegdedtséggel alkottak. Élvezték Szolnok művészetet kedvelő polgárainak szeretét.

Végül nem hallgathatók arról a művészről, aki Szolnokon alkotott ugyan, de nem a Művésztelep által nyújtott ideális körülmények között. *Amos Imre* — mert ő volt a művész — 1944-ben sárga karszalaggal megjelölve, keretlegények által sanyargatva, munkaszolgálatosként végzett itt nehéz rabszolgamunkát. Szűkös pihenőidejét felhasználva titokban rajzolgatott, így született meg a "Szolnoki vázlatkönyv", a tragikus idők képzőművészeti dokumentuma. Rajzait szemlélve, akaratlanul is Radnóti "Bori notesz"-e jut eszünkbe. A vázlatkönyvet sikerült az őt meglátogató feleségének, Anna Margitnak átadnia. Amos Imrét századával a Dunántúlon át a német határra hur-

colták, ahol társaival együtt az SS-nek szolgáltatták ki. Mártírhálál halt valahol Németországban. Műveit a szentendrei múzeum állítja ki, melynek kertje őrzi feleségének és művésztársának, Anna Margitnak a hamvait is.

Szolnok több írói és költői mondhat többé-kevésbé magáénak. Ezek: Bús Fekete László, Kertész Mihály, Komor András, Tabán Gyula és Szabó Barna.

Tabán Gyulát, az érzékeny lelkű, finom toltú költőt — Radnótiival együtt — a hírhedt bori rézbányában sanyargatták. Éhezve, fázva, rongyosan, gyalogmenetben jöttek haza. Az út az abdai tömegsírba vezetett.

Szabó Barnát, a lokálpatriótát, Szolnok szerelmesét, több szolnoki újság munkatársát, Szolnokról írott könyvek szerzőjét, az elsők között hurcolták el és vitték Auschwitzba.

A fotóművészet területén Tabák Lajos munkái nyertek hazai és külföldi elismerést.

A sport fejlesztésében maradandó érdemeket szerzett Piltzer Sándor, aki 1921-ben a MÁV SE úszószakosztályának megalakítását és a Millennium Sportuszoda felépítését kezdeményezte és segítette.

A szolnoki zsidó közösség tagjai közül az elmúlt másfél évszázad folyamán számosan töltöttek be jelentős közeleti pozíciót, köztük Komor Arnold miniszteri tanácsos, dr. Lippe Vilmos és dr. Török Lajos kir. táblahírák, dr. Rosti Mihály törvényszeki tanácselnök, dr. Halász Sándor törvényszeki bíró, krupieci Bauer Gyula tábornok, Herskovits Izrael ezredes, dr. Erdei David és dr. Schreiber Lőrinc városi tisztí főorvosok, dr. Halász Sándor városi tisztiorvos, dr. Halász Béla MÁV és Munkásbiztosító főorvos, Ungár Dezső városi műszaki tanácsos, dr. Mandel Sándor, az Ügyvédi Kamara alelnöke stb.

Szolnokról származott el dr. Preisich Kornel budapesti kórházi főorvos, egyetemi m. tanár, és Szegő Gábor matematikus, a königsbergi egyetem tanára is.

Bernsteinnek "A 48-as Magyar Szabadságharc és a Zsidók" című, 1939-ben kiadott könyvéből származó dokumentáció szerint a szabadságharc zsidó katonái közül Szolnokon telepedett le Erdensohn Erdei David katonaeorvos, valamint ket honvéd, Fuchs Farkas és Herz David.

Ipar és kereskedelem

Szolnok iparosításából a zsidó vállalkozók is derekasan kivették a részüket.

A Hunnia Fa- és Építőanyag Kereskedelmi Rt. 1932-ben létesített 15 holdnyi területen. Gépezete berendezett üzemében dolgozták fel a Máramarosból tutajokon érkező faanyagot. Hajópadlót és fagyapótot is termeltek. A céget Sugár Adolf vezérigazgató irányította.

A Hungária Rum- és Likörgyárat, 1892-ben Ösztreicher Lipót és fia, Nándor alapította. Az utóbbinak 1919-es mártírhalála után az üzem igazgatását Klein Oszkár vette át, és a legmodernebb lepárló gépekkel szereltette fel. Borpincéjében 3000 hl befogadóképességű cementhordói voltak. Központi szeszfőzdéjét a legfinomabb minőségű üstökkel látta el. Üvegmosó és üvegtöltő gépei mellett hatalmas jégverme is volt. Gyöngyösön saját szőlőtelepének és pincészetének felfelvőképessége cca 15.000 hl volt. Különféle szörpöket, borpárlatot és brandyt gyártott. Üzemében rendszeresen 60 családot foglalkoztatott.

A Krausz Dávid és Fiai Fakeskedelmi Rt. egyik legrégibb cége volt a szakmának: 1845-ben alapították. Kormos Jenő és Géza vezetésével működött.

A Nyerstermény- és Vaskereskedelmi Rt., melyet 1914-ben alapítottak, László Dezső és Sámuel igazgatása alatt mindennemű nyerssterményt, bőrt, vasat és fémeket tartott raktáron. 50 alkalmazottat foglalkoztattak.

Az Olajütő, Dara- és Hántolómalom Vállalat tulajdonosa Gálos Vilmos volt. Faszéngázás, szivómotoros üzeme napi 80 mázsa őrlekpességgel, 16 mázsa olajat is sajtol. Készített felesborsót, gyártott égő- és étolajat is.

Rákos Gyula Vattagyárát a múlt század derekán Jászberényben alapították. Tulajdonosa. Rákos Gyula, 1924-ben telepítette át Szolnokra, ahol modern gépekkel is felszerelte. Gyártott bélésárut, paplant és kárpitos vattát. Átlag 40 munkást foglalkoztatott.

Wachs Lajos a Kereskedelmi és Szolgáltató Részvénytársaságot 1863-ban alapította. 1918 óta nemzetközi szállítmányozással, teherautó-fuvarozással és tüzelőanyag-kereskedéssel foglalkozott a vállalat.

Szolnok korszerű ecetgyára Szőnyi Andor és Dezső vezetésével működött.

Kereskedelem

Szolnok, a kezdetben elmaradott mezőváros, a századfordulót követően a megye virágzó kereskedelmi központjává vált. A fényes portálú, gazdag áruválasztékú, színvonalas üzletek átalakították a városképet. A kereskedelmi élet hirtelen fellendülését a zsidó kereskedők bekapcsolódása döntően befolyásolta.

A teljesség igénye nélkül felsorolunk néhány üzletet.

A Kossuth téren volt Szekeres Béla divat-, Szenté Mór festék-, László Bálint hentes-, Kanitz N. és Rosenwzeig E. gyarmatáru nagykereskedése, illetve Roóz Herman fűszer- és Boros Béla rövidáru-lerakata.

A Kossuth Lajos (annak idején Gorove) utcán Kovács gombos-, Holzer Vilmos, Szenes Gyula, Kalmár Miksa, Fehér Antal divatáru-, Spitzer Peter, Stern István cipő-, Rényi Dezső, Faragó Sándor, Gerő Ignác könyv- és papír-, Bárdos Sándor, Tardos Benő, Weisz Ignác rövidáru-, Pollák Sándor bútor-, Patak Rezső villamosági, Balázs Imre, Bleier Károly, Bleier László, Goldmann Imre óra-ékszer-, Kemény György fűző- és Székely Jenő rövidáru-nagykereskedése.

A Baross utcán Brüll Emil, Fekete Mihály, Weisz Jenő rövidáru-boltja, Székely Imre rövidáru-nagykereskedése, a Klinger, Kovács és Rosenberg-féle divatáru-üzlet, Kalmár Mór és Sohn Izsó kerékpár-, Steinhaus Ákos cukrász-, Halász Géza papír-, Singer Árpád fűszer-, Pécsi Mór üveg-porcelán, Löffler Sándor műszaki-, Fonyó Sándor fes-

tek-, Blau Antal és Altman Gyula órás-, Klein Jenő vasaru-, Bleier Róza kézimunka- és Horváth Sándor sírköüzlete.

A felsoroltakon kívül a városa különböző pontjain még számos zsidó üzlet működött.

A különféle országos és nemzetközi biztosító társaságok szolnoki vezérügynökségeit számos zsidó üzletember — Goldberger Mór, Goitein Siegfried, Kalman Árpád, Lenárt Sándor, Róna László, Schiller Gyula, Vámos Imre és Varga Zsigmond — irányította.

Ezekre a szorgalmas, igyekvő emberekre bizton lehetett számítani, amikor városuk szépítéseért és kulturálódásáért anyagi áldozatokat kellett hozni. Szívesen és bőkezűen adtak, mert Szolnok az ő városuk is volt. Szerették Szolnokot.

Zsidó származású értelmiségiek Szolnokon

Orvosok

dr. Donáth Zoltán	dr. Lellei Samuel
dr. Elek István	dr. Losonci Náándor
dr. Fehér Ernő	dr. Radnai Pál
dr. Fodor Károly	dr. Szabó Miklós
dr. Gombos Imre	dr. Székely Sándor
dr. Gyárfás György	dr. Türi Sándor
dr. Halász Imre	dr. Varsányi Gyula állatorvos
dr. Kanitz Izidor	dr. Goldberger Rózi
dr. Köves István	dr. Erdei David
dr. Kramer Dezső	dr. Schreiber Lőrinc
dr. Lellei Gábor	dr. Halász Béla
	dr. Halász Sándor

Gyógyszerészek

Ernszt Miklós	Kemer Szilárd
Fehér István	es fiaí. György es Endre
Gunszt Imre	Lassányi Jenő

Ügyvedek

dr. Aszódi Ottó
dr. Breuer László
dr. Csató David
dr. Fehér Mihály
dr. Gere Lajos
dr. Gerő László
dr. Getler Dezső
dr. Getler Pál
dr. Gonda Pál
dr. Heimlich Sándor
dr. Hasznos István
dr. Hasznos Zsigmond
dr. Kalmár György
dr. Kemény József
dr. Kerényi Sándor
dr. Klein Antal
dr. Krausz György
dr. Krausz Lajos
dr. Halász Sándor
dr. Gombos Árpád
dr. Turi Kálmán
dr. Vámos Géza
dr. Vermes Andor
dr. Vertes Pál
dr. Weitzner Miklós
dr. Kertész Mihály

dr. Lantos Imre
dr. Mendel István
dr. Mandel Sándor
dr. Markovics Miklós
dr. Móra Lajos
dr. Neu Dániel (törvényszéki bíró)
dr. Radnai László Ferenc
dr. Renyi Pál
dr. Rosti Mihály (törvényszéki bíró)
dr. Salamon Károly
dr. Schwemmer Ignác
dr. Solti Elemér
dr. Szana Antal
dr. Szendrei Henrik
dr. Szilárd Pál
dr. Szilárd Dezső
dr. Szűcs Oszkár
dr. Tolnai Ernő
dr. Török Lajos (királyi táblabíró)
dr. Lippe Vilmos királyi táblabíró
dr. Szendrei Ferenc
dr. Vámos Ignác
dr. Ungar Aladár
dr. Karczag Sándor
dr. Schurert Sándor
dr. Engel Sándor

Mémőkök, technikusok

Altmann Imre
Bajor Dezső
Bronner Dezső
dr. Donáth Géza
Halász József
dr. Halmi Béla
Fried Béla
Fokos Ferenc
dr. Komor Arnold
dr. Paál Zoltán

Balog György
Lomb Marcell
Bauer Dezső
Varga Béla
dr. Merényi Ferenc
dr. Ungvári Gyula
Ungár Dezső
Schwimmer Pál
Kozma Miklós

Írók, költők, hírlapírók Középiskolai tanárok

Ehrlich Lajos
Orosi József
Rusznayk Sándor
Schwartz Ernő
Szabó Barna
Tabák Endre
Tabán (Tabák) Gyula

Altmann Bora
dr. Donath Regina
Breuer Geza
Kálmán Elek
Grünwald László
dr. Papp Illés
Deák Dezső

Képzőművészek

Bihari József
Révész Péter Pál
Zádor István

Fényes Adolf
Tabák Lajos (fotóművész)

Muzikusok

Breuer Géza
Grünwald László
Kormos Jenő
Robicsék Imre

Darvas György
Kormos Arpád
Kalmár Lóó
Kalmar György

KÁIN, MIT TETTÉL?

(Írta: Varga Béla)

Emlékezés egy szörnyű délutánra...

Mindig gyenge oldalam volt a pontos dátumok megjegyzése. 1944. március 19-ét azonban, míg élek, nem fogom elfelejteni.

Vasárnap volt. 14 éves gyerekként torokgyulladásal feküdtem. Édesanyám uzsonnára barátait várta, én pedig az illatos, friss, még meleg krémesekeket, melyekből "korlátozott" mennyiség engem is mindig megilletett.

A szerző (Varga Béla) édesapjával
a sárga csillaggal (1944. április)

En a szomszéd szobában elaludtam, miközben megérkeztek a vendégek. Hangos beszédre, sírásra, nagy jövés-menésre ébredtem. Percek múlva mindenki eltávozott. Halász Jóska bácsi jött a feleségéért és hozta a szörnyű hírt: bejöttek a németek!

Anyám keservesen zokogott. Apám vigasztalta. A legrosszabbra is el voltunk készülve. Azt azonban elképzelhetetlennek tartottuk, ami valóban bekövetkezett: hogy alig három hónap múlva Szolnok zsidó lakosságának fele — közel ezer embertársunk — már nem lesz életben. Köztük: nagybátyám, a már 30 éve katolikussá lett Halász Jenő, kitől gyermekkorom első meséit hallgattam. Madarász

Lipót a zsidó népiskola hadirokkant igazgatója, aki azt tanította: "Gyerekek, soha ne úgy mondjátok, hogy Magyarországon, helyesen és szépen Hazánkban-t kell mondanotok." — Ő tanított meg a Himnusz énekelni és hogy Hazádnak rendületlenül... Deák Dezső tanár úr — utolsó osztályfőnököm a polgári iskolában — egyébként emberemlékezel óta református, a magyar irodalom és történelem szerelmese, aki csak a szépre, jóra, a Haza szeretetére nevelte diákok generációit. A törékeny Horváth Iluska, kinek gyönyörű barna szemébe már elemista diákként belefeledkeztem. Legjobb barátom, a velem egykorú, mindig kitűnő bizonyítványú Hevesi Gyurka, akit 1940-ben egyedüli zsidó tanulóként csak azért vettek fel a gimnáziumba, mert hadiárvának minősült. Szerényen élek özvegy édesanyjával és együtt lépték át a gázkamra küszöbét is.

Gyülekeznek a viharfelhők

Szolnokon a zsidók jól érezték magukat. Döntő számban kereskedők, iparosok és értelmiségiek. Tudással, pénzzel, lelkesedéssel mindennütt ott voltak, ahol a városért gazdasági, kulturális, karitatív és sportvonalkozásban tenni kellett. Az ország az ő hazájuk, Szolnok pedig az ő városuk is volt. Díszes templomukat a Tisza partjára, a katolikus és református templom közé építették és a nemzeti ünnepeken, ahogy dr. Heves Kornél főrabbi egyik versében írta: "...átjöttek a szomszéd-ból is, ha a mise véget ért...". A zsidó templom előcsarnokában két márvány emléktáblát helyeztek el. Az egyik a világháború 30 hősi halottjának, a másikon pedig annak a nyolc tartalékos tisztnek és polgári személynek nevét vésték a márványba, akiket 1919-ben Szamuely vészlőrvényszéke ítél halálra. Emlékükre 1932-ben avatták fel a Hősök és Mártírok kis templomát, mely ma is isentiszteleti célokat szolgál.

Ez a harmonikus kapcsolat, mely a lakosság és az itt élő zsidók közt kialakult, a harmincas évek vége felé gyors romlásnak indult. A német nemzeti szocializmus kezdődő sikerei, a németeknek a revízió lámogató politikája, a szociális demagógia és a fajgyűlölő rögeszmék elterjedése egyre több embert sodort a szélsőjobb felé.

Parancsnokság
Hatóság

Igazolt lap.

Név: Dr. János Schwartk János
1897

G. J. O. P. R. — 90718. ATHENARLOS

Szolnokiak munkaszolgálatos csoportképe — amikor még utoljára viselhették az egyenruhát (Gyoma, 1940)

Szolnoki munkaszolgálatosok Gyomán (1940)

1938-ban megkezdődött a zsidótörvények sorozata. Akik számára addig az antiszemitizmus csak privát negatív töltésű érzelmi állapot volt, szervezetekbe tömörültek. Hozzájuk csatlakoztak azok is, akik anyagi-gazdasági sikereiket nem annyira szorgalmas munkával és tanulással, hanem a zsidó konkurencia kikapcsolása árán igyekeztek biztosítani.

Röpcedulák jelentek meg a városban: "Csak kereszteny kereskedőnél vásárolj, csak kereszteny iparossal dolgoztass! A zsidonask fegyvere a pénz! Ne adj fegyvert a kezébe!" Ezután következett az ajánlott kereszteny kereskedők és iparosok felsorolása. Egyesek közülük később elhatárolták magukat e propagandától, mert megkerdezésük nélkül vettek őket fel a listára. Városunk számos kereskedőjének kirakataiban azonban rövidesen megjelentek a táblák: "Kereszteny üzlet, a Baross Szövetség tagja".

A jogfosztó törvények számos zsidó kisember, alkalmazott számára a nyomorúságos nélkülözések kezdetét jelentette. Minden zsidó vállalkozást is elbocsájtottak állásából. Kiváló tanárok, mint Kalman Elek és Breuer Geza a Felső-Kereskedelmi iskolából és Grünwald László a polgáriból, nem taníthattak többé. 1940-től kezdve fokozatosan korlátozták a zsidó diákok középiskolai felvételt is. Jól emlékszem apám könnyeire, mikor közölték vele, hogy kitűnő bizonyítványom ellenére sem vesznek fel a gimnázium tanulói közé. A Polgári Fiúiskola igazgatója, a boldogemlékű Tóth István azonban megsimogatta fejem, megvigasztalta apámat és megígerte, hogy náluk majd gondomat viselik. Így is történt.

Körös-körül besötétedett...

A háború kitörése után a kezdeti nemet sikerektől megittasult rétegeknek és a jobboldali pártoknak már nem volt elég zsidó polgártársaik gazdasági korlátozása és tönkretétele. Nemet szövetségeseik támogatásával egyre nagyobb nyomást gyakoroltak a kormányra, hogy a zsidó lakosságot emberileg is lealacsonyítsák.

Az egyik ilyen módszer a kisegítő munkaszolgálat intézményének bevezetése volt. A magyar királyi hadsereg altisztjeinek és tisztjeinek zsidó származású tagjait egyik napról a másikra lefokozták, és polgári ruhában, sárga karszalaggal megbélyegezve munkatáborba küldték. A munkaszolgálat eleinte még elviselhető volt, az emberséges Nagy Vilmos honvédelmi miniszter leváltása után azonban sok helyen mozgó vesztőhelyé változott. Elborult elméjű szadista tisztek és keretlegények porig alázták és halálra kínozták a munkaszolgálatosokat. Voltak azonban kivételek is. Derék tisztek, igaz magyar hazafiak, akik az esetleges megtorlással nem törődve mindent elkövettek szerencsétlen alárendeltjeik megmentéséért. Nevüket még élő védeenceik máig imába foglalják, és a jeruzsálemi Jad Vashem emlékparkban márványtáblák hirdetik az Igazak nevét.

A munkaszolgálatra való behívás a 18. éven felülieknél kezdődött. Azonban rólunk, fiatalabbakról sem feledkeztek meg. A diákoknak ebben az időben kötelező leventefoglalkozáson kellett résztvenniük, ahol félkatonai elméleti és gyakorlati kiképzést kaptak. 1940-től a zsidó diákokat ebből kizárták és őket — sárga karszalaggal megjelölve — az iskola területén, vagy annak közelében különféle munkákra fogták (szentőres a pincében, udvari és sportpályai munkák stb.). A lealacsonyításunkra szolgáló központi törekves azonban szinte teljesen hatás nélkül maradt. Diáktársaink túlnyomó többsége határozottan rokon-szenvezett velünk, ami főként tanáraink tisztességes és emberséges magatartásának volt köszönhető. A polgári iskolában például a derék Bálint tanár úr csak "tessek lássék" munkát adott azzal a figyelmeztetéssel, hogy ha jön valaki, nagy zajjal törjük a szentet. A fiúgimnáziumban a helyzet már nem volt ilyen rózsás, mert az ottani levente-oktató tanár rosszul bánt a kiszolgáltatott zsidó diákokkal.

A megálázó intézkedések tovább folytatódtak. A magyar honvédség egy napon elrekvirálta a zsidó kultúrház épületet, majd a Hősök és Mártírok templomát is. A templomi berendezést kidobálták, tönkretették.

Szolgálaton megbecstelenítettek egy templomot és mindenki hallgatott, beleértve az egyházak papjait is. A katonák a templomkertben drótkerítést állítottak fel, a Nagytemplom főbejáratát lezárták, a közlekedést a szűk oldalbejáratra korlátozták. Az istentiszteleteket hangoskodással és kürtöléssel zavarták, a gyönyörű, színes üvegberakású ablakokat rendszeresen betörték.

Egy nap a Kossuth tereen tábori misét rendeztek. Előtte, az ott lévő zsidó üzletek cégtábláit barna csomagolópapírral kellett leragasztani. A misét celebráló tábori lelkész szentbeszéde zsidóellenes uszítástól hemzsegett.

Körös-körül besötétedett... Mi pedig még mindig reméltük, hogy bennünket nem sodor el a pusztító vihar: "Mert a magyarok nem olyanok... Mert a zsidók itt magyar hazafiak... Mert ezt Horthy nem engedi... Mert az amerikaiak... mert az angolok... mert az oroszok közelednek... Ami a németektől megszállt Európában a szerencsétlen zsidósággal történt, az nálunk nem következhet be..."

Bekövetkezett!

Pusztító viharban...

1944. március 19-ét követően estenként úgy feküdtünk le, hogy másnapra valami újabb szörnyűsége ébredünk.

Egyik hajnalon az államrendőrség lakásukról elhurcolta baloldali érzelműnek tekintett polgártársainkat, köztük dr. Breuer László, dr. Getler Dezső, dr. Fehér Mihály, dr. Tolnai Ernő, dr. Vértess Pál ügyvédeket, Szabó Barnát, a kitűnő tollú újságíró és szolnoki lokálpatriótát, Goitein Siegfried tisztviselőt, Grünwald Ernő kereskedőt, Kádár Elek üvegcsiszoló mestert stb. A letartóztatottakat internálták, majd útjuk az auschwitzi megsemmisítő tábor gázkamráiba vezetett.

Dr. Mandel Sándor, a szolnoki izraelita hitközség elnöke táviratot kapott, mely szerint március 28-án köteles Budapestre utazni a Magyar Izraeliták Országos Irodájának Síp utcai központjába, ahol a Gestapo fog a továbbiakra vonatkozóan utasításokat adni. Minthogy akkor már zsidó nem utazhatott, neki a helyi rendőrség adott külön írásos engedélyt.

Hazatérte után közölte, hogy Budapesten megalakult a Magyar Zsidók Központi Tanácsa, mely minden esetben a németek utasításai szerint köteles eljárni. Minden vidéki városban szintén Zsidó Tanácsokat kell alakítani ugyanolyan kötelezettség vállalása mellett. A Pesten megjelent vidéki elnököket a németek megnyugtatták, hogy ha az uta-

sításokat pontosan betartják, a zsidó lakosságnak nem esik bántórlása. A Tanács Szolnokon is megalakult. Elnöke dr. Mandel Sándor ügyvéd, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye tb. főügyésze lett, Donáth Géza mérnök, dr. Csató David ügyvéd, dr. Török Lajos ny. törvényszéki tanácselnök és Stern István kereskedő pedig a Tanács tagjai voltak.

Közben a Gestapo városunkba is beköltözött a Szapáry u. 20. számú házba. Első dolguk volt, hogy Mandel doktort magukhoz rendelték és utasították, hogy a Tanács azonnal állítson fel operatív csoportot a német igények haladéktalan és pontos kielégítésére. Berendezett lakásokat és legkülönbözőbb felszereléseket kellett nekik átadni. A követelések teljesítése mellett dr. Mandel igyekezett megnyerni a németek jóindulatát is. A Gestapo-tiszteket elvitte a nagytemplom előcsarnokában lévő két márványtáblához is, hogy bizonyítsa: a szolnoki zsidók a haza védelmében számarányukat meghaladóan áldozták életüket. A német tisztek mosolyogva bólogattak. Ők jól tudták, hogy az I. világháború német zsidó hőseinek és hadirokkantjainak az ő hazájukban sem irgalmaztak, hanem haláltáborokba hurcolták valamennyiüket.

Közben az újságok naponta ontották a legkülönbözőbb zsidóellenes rendeleteket.

Elsőnek a helyhezköthetőség. Zsidó nem hagyhatta el lakhelyét, nem utazhatott.

Szüleim a családi ezüst- és aranytárgyakat beszolgáltatták a Nemzeti Bankba. Másnap én vittem be szeretett kerékpáromat a rendőrségre, harmadnap rádiómat a Marnitz hangszerüzletbe. Ezt követte a telefon kikapcsolása, az írógép elkobzása. Zsidó nem tarthatott többé keresztény háztartási alkalmazottat. Bözsi, aki kilenc éve dolgozott és lakott — szinte családtagként — nálunk, szedhette a sátorfáját. Tariani ügysem tudtuk volna tovább, mert édesapámat elbocsátották, és kereset nélkül maradt a család.

Április 5-én kellett ruhánkra felvarrni a megkülönböztető jelet, a sárga David-csillagot. Városunk utcáin a csillagosok között volt, aki megalázva, lehajtott fejjel osont a falak mellett, mások azonban önérzetesen, sértett büszkeséggel hordták a foltot. A megkeresztelkedettek, a szentmisék húzó lálogatói pedig tanácstalanul, csalódással és kétségbeeséssel...

Április 21-e a zsidó üzletek bezárásának napja volt, a teljes árukészlet egyidejű elkobzása (értel: elrablása) mellett.

A Gestapo számos ismert személyiséget vett őrizetbe. Köztük dr. Halász Sándort, a megye tb. főorvosát, Baracs Lajos és Györki István

bankigazgatókat, dr. Gerő László ügyvédet, László Bálint és Franck mészáros mestereket, Bleier Károly, Deutsch István, Czinner Soma, Fehér Miklós, Fekete Mihály, Fonyó Sándor, Glück Kálmán, Kormos Jenő, Löffler Sándor, Szenes Jenő és Sente Mór kereskedőket, Török László tisztviselőt, Hevesi Gusztáv kisiparost és másokat. A foglyokat először a Gestapo Szapáry utcai központjának pincéjébe vitték, ahonnan a megyei fogházba szállították őket. Foglyaikat a németek túszoznak tekintették arra az esetre, ha szabotázsakciót hajtanának végre ellenük. A túszoikat másnap a Debrecen melletti Szentgyörgypusztán létesített táborba internálták, ahonnan később Ausztriába deportálták őket. Ez volt a szerencsájük, mert onnan többségük hazatérhetett.

Május volt... A tavasz legszebb hónapja, amely azonban számunkra szinte óráról órára egyre több szörnyűséget tartogatott.

Dr. Alexander Imre alispán hivatalába kérte a megye polgármestereit, főszolgabíráit, vezető rendőr- és csendőrtisztjeit a zsidóság elkülönítése és gettóba való beszállítása tárgyában.

Szolnokon a városi vezetés több helyet vett számításba.

Először az Attila úton lévő ún. Ládagyár telepét és néhány munkáslakását. Minthogy ez a legelemibb higiéniai követelményeknek sem felelt volna meg, felvetődött a vasútállomás közvetlen szomszédságában lévő Liget utca is. Ezt azonban az ott lakó keresztény lakosság tiltakozása hiúsította meg. Így került aztán sor a város központjában lévő Csarnok utca és környéke kijelölésére. A döntés meghozatala mellett szólt, hogy ezen a területen volt az orthodox zsidó templom és a népiskola épületkomplexuma, továbbá több zsidó család lakott ott, egymással szomszédosan, így a terület a kerítések áttörésével bizonyos fokig átjárhatóvá volt tétető.

A gettóba hurcolás "credményes technikai lebonyolításához" első lépésként falragaszok jelentek meg, melyeken a polgármester elrendelte, hogy a sárga csillag viselésére kötelezettek csak reggel 7-től 10 óráig, majd — néhány nap múlva — csak napi két órát, reggel 9-ig mehetnek ki az utcára. Kivételt csak néhányan képeztek, kiket a Zsidó Tanács a technikai ügyek operatív lebonyolítására foglalkoztatott. Néhány fiatal társammal együtt én is rendelkeztem egész napra szóló kijárási engedéllyel, mert vállaltuk, hogy idős, beteg és elesett sorstársainkat segítjük a gettóba való beköltözesükkor.

Reggel 9 óra után tehát eltűntek a szolnoki utcákról a csillagok viselői.

Bizonyos feltűnést keltettem tehát, mikor a tiltott időszakban csullagosan megjelentem az utcán. Polgári iskolai történelemtanárom, Györgyi Szabó Bertalan jött velem szemben. El akartam surranni mellette. Ő azonban megállított. Megkérdezte: "Hogy vagy?" és azt mondta, hogy "Fel a fejfel! Már nem tarthat soká..." Aztán megfordult, belém karolt és végigkísért a városon. Mai ember fel nem tudja fogni, hogy ehhez akkor micsoda bátorság kellett, hiszen ez rendszerellenes lütlelésnek számított. Szabó tanár úr gesztusa visszaadta az emberi szolidaritásba vetett, már-már teljesen megrendült hitemet.

Otthonunk, Isten Veled...

Külön, a gettósításra specializált nagyobb rendőrségi egység érkezett Szolnokra, mert a zsidó lakosság gettóba hurcolását nem bízták a helyi rendőrségre. Megkezdődött a gettóba telepítés.

Csak annyit volt szabad magunkkal vinni, amennyi egy kőzikkosira elfért. A kocsit a gettóba költöző zsidónak kellett húznia, még akkor is, ha öreg, vagy beteg volt a szerencsétlen.

Szapáry utca (akkor) 22. szám alatti házunkat nagyapám, dr. Halász Béla orvos, a múlt század második felében vásárolta meg. Ott élt haláláig dédapám, ott született édesanyám és három fiútestvére is. 1916-ban a házunk udvaráról kísérték nagyapámat utolsó útjára. Temetésén részt vettek a megyei urak, polgárok, vasutasok és a városi szegények is, hiszen mindenki Doktor Bácsija volt. 1934-ben nagyapámat is itt ravatalozták fel. Az esküvői sátor alatt itt esküdtek hűséget egymásnak szüleim, és születésem óta én is itt gyerekeskedtem, játszottam és tanultam egész mostanáig. Itt voltunk boldogok...

Szüleim lázas csomagolásba kezdtek. A legnagyobb gondot az okozta, hogy mit vigyünk magunkkal. Matracokat, hogy legyen hol lefeküdni. Agyneműt, fehéreneműt, a legszükségesebb ruhákat, lábast, tányért, valami élelmet, egy-egy kedves tárgyat. Napokig tartott, amíg végleg összeállt a csomag. Édesanyám közben ládába rakta a családi porcelánokat, összehajította a szőnyeget, rendbetette szekrényeinket. Mindenre felírta, mit tartalmaz, hogy megkönnyítse az értünk jövő

hatóság dolgát a leltározásnál. (Leltározásra azonban természetesen nem került sor.) Apatikusak, védtelenek és kiszolgáltatottak voltunk.

Házunkba zárkózva vártuk, mikor kerül ránk a sor. Egyszer csak csengettek. Két szuronyos rendőr társaságában egy városi hivatalnok jelent meg. "Indulás a gettóba"! — mondták. Mi pedig gyors ütemben rakodtuk fel előre elkészített holminkat a kőzikocsira. Előbb a matracok, majd az ágynemű, a kofferok, a hátizsákok. Két keresztény barátom, Molnár Gyurka és Misi segíteni akart, de a rendőrök elzavarták őket. A városi hivatalnok lepecsételte lakásunkat, mi pedig elindultunk. Fényes nappal, végig a Szapáry utcán. Édesapám és nagybátyám húzták, mi pedig anyámmal toltuk a kocsit. Előttünk és mögöttünk szuronyos rendőr haladt. Az első állomás a zsidó népiskola udvara volt. Az iskolaépületben értékék és pénz után kutatva általános motorzás következett, majd a zsidó tanács tagjainak kellett a gettólakók számára szállást kijelölniük. A szerencsésebbek azonnal kaptak fedetlet fejük fölé, míg mások napokig éjjel-nappal az udvaron vártak elhelyezésükre.

A gettó...

A mai Pelikán Szálló környékén, az egykori Csarnok téren és utcában volt a gettó. Ezt a városrészt azóta teljes egészében lebontották.

A területet minden oldalról magas fapalánkkal vették körül, az utcára néző ablakokat pedig bedeszkázták. A házak ajtóira nagy sárga csillagot festettek.

A komplexum három részből állott. Az egyikhez tartozott az ortodox templom, a népiskola épülete, az egyházi alkalmazottak lakása, a rituális vágoda és fürdő. A másik rész, a Rákos-félc ház és a hozzátartozó melléképületek együttese volt. Végül a harmadik részt a Csarnok utca néhány szomszédos háza alkotta áttört kerítésekkel.

Az épületegyüttesek közötti közlekedés tilos volt. Ez csak rendkívüli esetekben, rendőri kísérettel volt lehetséges.

A zsúfoltság miatt az iskolában, a templomban és a Rákosok pajtájában emeletes ágyakat ácsoltak. A lakóházakban az emberek szorosan egymás mellé rakott matracokon zsúfolódtak.

Az első napokban mindenki az otthonról hozott élelmet fogyasztotta. Később engedélyezték olyan bevásárló csoport felállítását, amelybe minden ház egy-egy személyt delegálhatott. Így lehetővé vált közös konyhák felállítása. Levelezés a külvilággal a legszigorúbban tiltva volt. Levelet a posta se ki, se be nem kézbesített.

Miután a gettósítás befejeződött, az idegen rendőrök elvonultak. Orzészünkről a helybéli rendőrök gondoskodtak. Ez könnyebbé vált, mert a rendőrök közül számosan személyes ismerőseink voltak, s ezek tartózkodtak minden túlkapástól.

Ügyes-bajos dolgaik intézésére a gettólakók házanként parancsnokot választottak, akik a kívánságokat a Tanácshoz továbbították, amely indokolt esetben megpróbált a hatóságoknál eljárni.

A gettó belső rendjére, a sebtében felállított "Zsidó Rendőrség" volt hivatva vigyázni.

Mire a sok nyomorúság ellenére kicsit belerázódtunk szomorú helyzetünkbe, újabb szerencsétlenség ért bennünket: valamennyi 50 évesnél fiatalabb férfinak munkaszolgálatra kellett bevonulnia.

Szegény édesapám még utoljára megölelhette keservesen síró anyámat, megcsókolt engem, vette a hátizsákját és elindult. A kapuigyeleles egy vallásos zsidó ember — Altmann Gyula bácsi — volt. Kezeit apám fejére helyezte, és az ősi héber szöveggel megáldotta őt: "Aldjon meg téged az Örökkévaló és segítsen meg..."

Debrecenbe kellett bevonulnia. Ott egy repülőtámadás közben tüdőlővést kapott, majd — felgyógyulása után — a front közeledtével a nyilas katonaság kiszolgáltatta őket a német SS-nek. Röviddel a felszabadulás előtt a buchenwaldi koncentrációs táborban kínozták több ezer társával együtt őt is halálra.

A behívott munkaszolgálatosokat a debreceni repülőtér bővítésén dolgoztatták igen nehéz körülmények között, német parancsnokság alatt. A repülőtámadásokat a szabadban kellett átvészelnük, mert az óvóhelyre nem engedték be őket. Közülük ezért számosan súlyosan megsebesültek.

A szovjet csapatok közeledtére a repülőtérrel evakuálták. A 106/34. munkaszázadból egy 71 fős csoport a debreceni Széchenyi út végén lévő Állami Siketnéma Intézet pincéjében bujt el, ott remélve

bevárni az oroszokat. Gonda M.: "A debreceni zsidók 100 éve" című könyvében erről a következőket írja:

"A szomszédos házak valamelyik lakója megneszelte a dolgot és a közelben lévő Gestapo-alakulatnak feljelentette. A németek a bejelentést átadták a csendőrségnek azzal az utasítással, hogy pusztítsák el a zsidókat. A csendőrség körülfogta a siketnémák intézetét. A 71 munkaszolgálatost fegyveres kísérettel előbb a Kossuth utcai csendőrségi épületbe, majd másnap az apafai erdőben lévő lőtérre vitték.

Itt parancsot adtak nekik, hogy vetkőzzenek le, és kettesével összekötve őket. Binder Zoltán és Demeter Gusztáv csendőrtisztek a szerencsétleneket a saját maguk által ásott nagy gödörbe puskázták. 1945-ben feltárták az apafai áldozatok tömegsírját és az áldozatoknak méltó temetést rendeztek a debreceni zsidótemetőben...

A gyilkosokat 1945-ben kötél általi halálra ítélték és kivégezték."

A tömegkivégzés szolnoki áldozatai voltak: Gróf Imre, Dicker Miklós, Kormos Károly és dr. Solti Elemér.

Visszatérve a szolnoki gettó történetének leírásához: a gettó lakóinak szörnyű élménye volt a várost ért első nagy légitámadás. Óvóhely hiányában a földön ültünk egymáshoz bújva, és rettegve hallottuk a közeli szőnyegbombázás félelmetes robaját.

Másnap minden épkézláb embert romokat takarítani vezényeltek. Orvosainknak gyógyítás helyett halottakat kellett cipelniük. A városban ellenséges hangulatot keltett ellenünk a propaganda. Igyekeztek elhiteitni, hogy miattunk bombázzák Szolnokot. Voltak, akik elhitték ezt a rosszindulatú ostobaságot, és amikor munkára kivonultunk, a járda széléről sértő és fenyegető szavakat kiáltottak felénk.

A gettó területe a nagy zsúfoltság ellenére sem volt elegendő valamennyi ember fogadására. A kívül rekedteket a város melletti Szandapusztára vitték, és az egyik nagy gazdasági épület padlásán helyezték el. A padlásról csak a munkára vezényeltek jöhettek le, a munkaképteleneknek a rekkenő hőségben a padláson kellett sínylődniük. Ezeket a szerencsétleneket csendőrök őrizték.

Ehhez képest a városi gettóban sokkal elviselhetőbb volt az élet. Ez sem tartott azonban soká.

Június 15-e lehetett, amikor dr. Mandelt, a Zsidó Tanács elnökét berendelték hatósági kihallgatásra. Rövidesen visszatért onnan és sírva borult felesége nyakába: "Végünk van Margitkám! Elvisznek bennünket."

Ettől kezdve az események szédületes gyorsasággal követtek egymást. Az eddig őrszolgálatot teljesítő helybeli rendőröket ismét az idegenből odavezényelt specialis rendőralakulat váltotta fel. A gettót hermetikusan lezárták. A vegyesházasságban élőket elkülönítették. Ki-hirdették, hogy másnap megkezdik a gettó kiürítését, és lakóit a cukorgyárban létesített átmeneti táborban helyezik el. Innen aztán rövidesen vasúton fogják őket elszállítani. Hogy hová...? Erre nem válaszoltak. Közülünk a reálisan gondolkodók azonban sejtették, hogy valószínűleg külföldre, nagyon kegyetlen tábori körülmények közé. Auschwitzról, a gázkamrákról akkor még nem tudtunk semmit.

Újra csomagolnunk kellett. Most azonban már csak kezipoggyászunk lehetett. A parancs szerint nem vihettünk magunkkal semminemű értéktárgyat, karikagyűrűt, pénzt, bőrcsempe, szőrmét, bicskát, könyvet, írószerszámot, papírt, fényképet és semminemű személyi okmányt. Lehetett azonban néhány napra való élelmiszer csomagolni, már akinek volt anyija. Másnap reggel a gettóházban megjelentek a rendőrök, a polgári ruhás nyomozók és a pénzügyőrök, akiknek összes okmányunkat, értéktárgyaikat és maradék pénzünket le kellett adnunk... Csomagjainkat szigorúan ellenőrizték: nem csomagoltunk-e he tiltott dolgot magunknak. Akinél ilyen találtak, kíméletlenül kiszórták.

Ezután mindenki fogta a megmaradt cökmőjét, és rendőri kísérettel az iskola udvarára vonult. Ott aztán minden érkezőt személyi motozásnak is alávetettek. Nagyanyáinkat, anyáinkat és lányainkat akkor még utoljára porig alázták. Teljesen meztelenre vetkőztették őket, és testükbe nyúlva kutattak további értéktárgyak után.

Közben parasztszekerek érkeztek. Felrakták a csomagokat és a nehezebben mozgó embereket, a többiek pedig gyalogosan haladtak a szekerek mellett fényes nappal, szuronyos rendőröktől körülvéve, a Baross utcáról a Mária utcára kanyarodva, a Tomori úton végig... a cukorgyár felé. A gettó kiürítése három napig tartott. En a harmadik napon, az utolsó szekéren ültem a Zsidó Tanács elnöke mellett. A szomorú menetet mi zártuk le.

Egykori polgártársaink többnyire közömbösen, sokan vidáman bámultak bennünket, s akadtak, akik gúnyos megjegyzéseket tettek. Emlekszem azonban egy fekete kendős öreg nénire is, aki sírva fakadt. Egykori jó szomszédaink, barátaink, osztálytársaink bizonyára otthonukban szomorkodtak és szégyenkeztek.

Kocsisorunk a Dohányhegyváltóhoz érkezett. Még utoljára elénk tűnt a város: Szolnok, a három templommal. Az emlékek: a már ded-

szülők által is lakott családi otthon, a Szapáry utcai korzó, a Mészáros strand, a Kádár cukrászda süteményeinek csodálatos illata...

Azt hittem, hogy a szívem megszakad.

A cukorgyári pokol...

Szomorú menetünk a közkörház, majd a cukorgyár felé vette útját. A látvány, mely megérkezésünkkor bennünket fogadott — borzalmas volt. A megyéből összegyűjtött zsidók utolsó csoportjait speciális rendőr- és csendőrosztagok, továbbá SS-legények — botokkal, gumbottal és géppisztollyal — zavarták befelé a táborba. A szerencsétlenek — zömmel asszonyok, gyermekek és öregek — már a Szolnokig tartó út viszontagságaitól is megviselten, megmaradt holmijaikat cipelve futottak az úton. Egymás hegyén-hátán, hol elvesztve, hol megtalálva egymást. Örzöik szitkozódva ültették, verték őket. Mindenfelől jajveszékelés hallatszott. Rejtető kanikula volt, víz pedig sehol. Az emberek őrzöngtek, a gyermekek sírtak. Időnként lövések dördültek. A bejáratnál halottakat láttunk kiterítve.

A szörnyű látványtól bénultan vártuk, hogy rank kerüljön a sor. Rövidesen elérkezett a mi időnk is. Csoportomat egy nagy hodályba terelték, amelynek teljes "berendezése": néhány deszka a moeskos betonon. Legalább ötszázunkat zsúfolták be oda. Hely a lefekvésre nem volt. A "szerencsések" ülhetek a csomagjaikon. Mások állva várták az éjszakát.

Az ajtót lezárták, még a szükségünket végezni sem lehetett ki-mennünk. A sötétben időnként lövéseket, síkoltozást hallottunk. Végre megvirradt.

Reggel megjelent egy rendőr, bottal a kezében, és egyik társunkat az ajtóba állította, azzal a szigprú utasítással, hogy kizárólag az árnyékszékre engedhet ki embereket — egyenként.

Azok, akik a hodályokban helyet kaptak, még szerencsésnek érezték magukat. Több százan azonban oda sem fértek be, hanem a szabad ég alatt kuporogtak csomagjaikon, s mert a hőség után felhő-

szakadás következett, a sártengerre vált udvaron csomagjaikkal együtt áztak.

A cukorgyári táborba ötezernyi embert zsúfoltak össze, a legminimálisabb egészségügyi követelményeket is teljesen figyelmen kívül hagyva. A néhány WC már az első napon elromlott, s meg kellett kezdeni az udvari latrinák ásását. A kihányt nagy gödrök szélére bakokat állítottak, s ezeket deszkákkal kötötték össze. E labilis alkotmányokra kellett a szükségüket végzőknek leülniük. Nem csoda, hogy voltak, akik beleestek a mocsokba. Az öregeknek és gyerekeknek vödörket raktak a latrinák szélére. Akínél megtelt a kübli, ki kellett ürítenie. Mindezt a szabadban, mindenki szeme láttára. A mosakodási és vízi-vási lehetőség is rendkívül korlátozott volt. Sokan nem is tudtak a néhány vízcsapozóhoz hozzáférni.

A hatóságok engedélyezték, hogy az egyik teremben "szükségkórházat" rendezzünk be. Erre a "nagyfelkü" gesztusra azért került sor, mert a tébolyodottaktól a frissen operált betegekig, a szülő nőktől a magatehetetlen aggasztánokig mindenkit behurcoltak a táborba. A kórház vezetésével dr. Wintner Vilmos szolnoki orvosi bízták meg. Ez a "kórház" természetesen semmiben sem hasonlított az igazi kórházhoz: csupán arra volt jó, hogy a betegeket és a magatehetetleneket elkülönítsék, legalább a pusztán földön biztosítva számukra fekhelyet. Gyógyszeres kezelésről természetesen szó sem lehetett. Egyik nap az SS a kórházban vizsgálatot tartott, és úgy találta, hogy a betegek egy része nem szorul kórházi kezelésre. Az idős vezető főorvost ezért az SS-tiszt felpofozta, a betegek nagyobb részét a kórházteremből kikergette.

Latrinára jövet-menet ismerős arcok tűntek fel. Deák tanár úr a polgáriból könnyezve panaszkolta, hogy mindene elveszett, a rajta lévők kívül semmije sincs. Távol levő édesapám fehéreneműit átadtuk neki. Vermes Gyuláné karon ülő kisbabájának édesanyám az addig őrzött első pár piros cipőcskémeket adta oda. Hamarosan őket is elnyelte Auschwitz pokoli kohója.

A tábor közepét út szelte át, ahol járni csak az SS és a csendőrök privilégiuma volt. Nekünk tilos volt rálépnünk is. Egy öreg anyóka megszegte ezt a szabályt. Az arra járó priébék megállította, és a tüdőmeghőből találmányra kiválasztott egy embert, hogy mérjen három ütest a néniére. Szegény Berger Samu — szintén törődött öreg — a kezébe nyomott bottal háromszor végigsimogatott a halálra rémült asszonyon. "Majd megmutatom te disznó, hogyan kellett volna ütnöd!" — ordi-

lotta az ör, és a szerencsétlen férfit felholtra verte. Ilyen és ehhez hasonló jelenetekkel volt teli akkor a eukorgyari élet. Ejszakanként pedig lövöldözések és ordítózások félemlítették meg az embereket.

A hatóságok jól tudták, hogy foglyaik útja a megsemmisülés felé vezet. Elhatározták tehát, hogy meg egyszer utoljára kirabolják őket, megszerezve esetleges eldugott értéktárgyaikat. Homoki százados ur — hadd örökítsem meg legalább az ő nevét — a szolnoki esendörlakatnaya parancsnoka elrendelte tehát a "nyílt nyomozást", amely magába foglalta az embertelen kínzásokat is, és ehhez a debreceni nyomozó alosztályból polgári ruhas esendörnyomozók kivezenylesét kérte. Kérésre teljesült: a négy priék gyorsan megérkezett.

Julius 23-án megkezdődtek a "kihallgatások". Lattam, amikor bekísértek többek közt dr. Gere Lajos ügyvédet, dr. Turi Sándor, dr. Székely Sándor, dr. Halasz Imre, dr. Kramer Dezső orvosokat, Kremer Szilard és Lassanyi Jenő gyógyszerészeket, Fehér Miklósné, Fehér David és lánya, Kemény Györgyné, Klein Jenő, Pécsi Mór, Pollak Sándor, Székely Imre, Vidor Mihályné kereskedőket stb. Verték őket. Addig verték, amíg meg nem mondtak, hova rejtették megmaradt értékeiket. A legrosszabbul az járt, aki nem rejtett el semmit, s így nem volt mit bevallania. Amíg azonban ezt is elhitték neki — sok szenvedés vart rea. Bevittek például Klein Henriket, a hitközség jegyzőjét is, ki világeletemben szegény ember volt. Arra voltak kíváncsiak, hogy "bennfentesként" mit tud a prominensek vagyonának elrejtéséről. Természetesen semmit sem tudott. Csaknem agyonverték ezt az idős, törekeny, jó embert. Amikor megláttam a "kihallgatás"-ról visszatámolgott egyik törökszentmíklósi kereskedő hátát, akkor értettem igazan meg a "szíjat hasítok a hátadból!" mondas értelmét. Verték a kezüket, lábukat, vesejüket, hátukat. Szörnyű volt.

Az öt napig folytatódó kínzások eredményeképpen Takács II. törm. és Romvari György örm., a debreceni VI. esendörkerület 6. nyomozó alosztályának nyomozói elégedetten jelentették június 27-én főnöküknek, vitéz Ferenesz Laszlo m. kir. esendör alezredesnek Kiskunfélegyházara, hogy: "A szolnoki gyűjtőtáborban az elrejtett kincsek után a nyomozás előreláthatólag folyó hó 28-án be fog fejeződni. Az eddigi eredmény 7,5 kg arany, 45,67 kg ezüst, több férfi-, női ruha, agynemű, 70.000 pengő készpénz."

A esendörsegi jelentések beszámoltak arról, hogy "az élelmezés körül nincsenek zavarok". Ez valóban így volt, mert egy hét alatt sem-

minemű élelmezésben nem részesültünk, csak a bevagonírozásunk előtti napon kaptunk borsólevest és kenyeret.

További részletek a jelentésekből:

Június 22. "A lakosság körében nem észleltünk olyan körülményt, hogy a lakosság a zsidókon sajnálkozott volna."

Június 23. "A nyílt nyomozás eredményéből arra lehet következtetni, hogy a zsidók a keresztényekkel mégis csak összeköttetésben voltak, de azt puhatolás során felderíteni nem lehetett, mert végsőkéig lagadásban voltak és nem beszéltek el semmit."

Június 25. "A szolnoki gyűjtőtáborban az elrejtett kincsek után a kikérdezés és nyomozás folyik. A nyomozás folyamán igen sok arany, ezüst és készpénz került elő. Az elrejtett tárgyak nagy része a zsidók által el lettek ásva a földbe, ahonnan a nyomozó járőr a zsidókkal ki-ásatta."

"A megállapítás szerint a zsidóknak titokban kapcsolataik voltak a keresztényekkel."

Az 5000 ember, akik közül számosan a megye és a város tekintélyes és megbecsült polgárai voltak, már hat napja színlődött a hódályokban, egymás hegyén-hátán, a sártengerré vált udvaron, ahol a nagy esőtől kiáradt latrina moeska is keserítette az életet.

A gyermekek sírtak, a megháborodottak liáltöztek, az összevertek nyögve kínlódtak. Akinék pedig még normálisan működött az agya, azt kívánta, hogy mindegy hova, csak innen el!

Voltak számosan olyanok is, akik a menekülés sajátos útját választották: öngyilkosok lettek. Varsányi Gyula, az ismert szolnoki állatorvos, Szenes Jenőné és öreg édesapja, Holzer Vilmos kereskedők, Balog József karcagi szabómester és még sokan mások a szolnoki zsidótemető egyik szegletében, tömegsírban lettek meg végső nyughelyükket.

A város pedig, ott túl a palánkon — élte a hétköznapi, megszokott, normális életet.

Következett a gyűjtőtábornak nevezett pokoli színjáték utolsó felvonása.

A német SS utasítására ismét működésbe hozták a Zsidó Tanácsot. Dr. Mandel Sándor, dr. Heves Kornél, dr. Török Lajos, Weisz Ignác és Singer Ferenc megkapták a tájékoztatást, hogy a tábor lakóit néhány napon belül vasúton elszállítják két vonatszerelvényvel. A Tanács tagjait arra kötelezték, hogy döntsek el, személy szerint kik kerüljenek az első, és kik a második szerelvényre.

A személyek elosztását szigorú irányelvek szabályozták. Az első csoportba kellett besorolni:

1. A város társadalmi életében és a zsidó közösségi vezetés terén érdemeket szerzett személyeket, közvetlen családtagjaikkal együtt.

2. A munkaszolgálatosok feleségeit és gyermekeit.

3. A sokgyermekeseket.

A második csoportba bárki bekerülhetett. Már az összeállítás módjából is valószínűsíthető volt, hogy az első csoportba beosztottak — talán — majd valamivel emberibb körülmények közé kerülnek.

A lista összeállítása és kihirdetése után nyilvánvalóvá vált, hogy családoknak és jó barátoknak el kell szakadniuk egymástól. Rázúdult tehát a Zsidó Tanácsra a kérések áradata. Változtatásra azonban már nem volt lehetőség. Közölték: az együttmaradás egyellen mőtja, hogy az első csoportba beosztottak utazhatnak esetleg a második szerelvénnel is, mert erről a második csoportról lista nem készült.

Madarász Lipót, a zsidó népiskola hadirokkant igazgatója, érdemei alapján az első csoportba soroltatott... a hozzá legközelebb álló család azonban a másodikba került. Ő is csallakozott hát hozzájuk. Valamennyien Auschwitz gázkamráiban végezték.

Volt kevés ellenpélda is. K. Árpádot családjával a második csoportba sorolták, feleségével és két gyermekével mégis az elsőre kapaszkodott fel. Így maradt életben a család.

A bevagonírozás előtt — felsőbb parancsra — dr. Heves Kornál szolnoki és Herskovits törökszentmikiósi főrabbiakat családjukkal együtt kiemelték és Budapestre szállították. (A szolnoki főrabbi és felesége a további viszontagságokat nem bírták ki és Budapesten elhunytak.)

A táborban sínylődő ötezernyi szerencsétlen pária kétségbeesése a tetőfokra hágott. Selejtezték csomagjaikat, hogy csak a legszükségesebbet, amit kézben is tudnak cipelni, vigyék magukkal. Az emberek sirva búcsúztak egymástól. Tudták, hogy valami szörnyűség következik. Azt azonban senki sem sejtette, hogy a tábor lakóinak egyharmada egy hét múlva már nem lesz életben. Arra senki sem mert gondolni, hogy egy héten belül a második csoport "utasai" közül minden gyerek, öreg és beteg — kivétel nélkül — gázban fullad meg.

A csendőrség június 26-án jelentette:

"A szolnoki gyűjtőtáborban volt első csoport zsidót a német SS katonai parancsnokság folyó hó 25-én 22 órakor, Szolnok—Budapest irányába, vonaton elszállították. A bevagonírozást a német parancs

nokság eszközölte. A zsidókat német katonák kísérték. A bevagonírozásnál a magyar csendőrök csak őrítettek, hogy a zsidók közül senki meg ne szökhesen."

Két nappal később, június 28-án a csendőrség elküldte utolsó jelentését a szolnoki cukorgyárból:

"A szolnoki gyűjtőtáborban lévő visszamaradt zsidókat a német SS katonai parancsnokság ma 12 órakor bevagonírozta. Az utazás ma 16 órakor lesz, Szolnok—Hatvan—Kassa irányába. A zsidókat magyar csendőrök kísérték. A gyűjtőtáborban a kincsek után a nyomozás befejeződött. A kivezényelt nyomozók egy része Debrecenbe, a másik része pedig — mivel miskolci alosztálybeli volt — Miskolcra bevonultak."

Ennyi a hivatalos jelentés.

A bevagonírozás, ami valójában a német SS és a magyar csendőrség közös akciója volt, a legnagyobb gyorsasággal és kegyetlenséggel ment végbe. Marhavagononként 70—90 embert zsúfoltak be csomagjaikkal együtt. A vagonok apró ablakait szöges dróttal fonták be. A vagonajtókat azonnal lelakatolták, és csak 15 cm-es rést hagytak szabadon. Beköszöntött újra a kánikula. A vagonokból gyermekek sírása, öregek jajgatása hallatszott, de a hangos kín mindenütt süket fülekre talált.

A csendőrség június 26-án jelentette:

"A lakosság örül a zsidók elszállításának."

Ez utóbbi jelentés természetesen így nem volt igaz. Egy réteg valóban örült, másoknak azonban ökölbe szorult a keze, és megszakadt a szíve. Az emberek többsége azonban közömbös volt. Sajnos...

Egy évvel később, tizenöt éves fiúként lejegyzett visszaemlékezésemben írtam le, mit éreztünk, amikor vonatunk átrobogott a határon:

"Hegyeshalom... Áthaladtunk a magyar határon. Elhagytuk azt az országot, hol apáink és nagyapáink születtek és meghaltak. Elhagytuk hazánkat, mely kilökött, kirabolt bennünket. A kifosztott magyar zsidók szemében megjelentek a könnyek: Magyarország, Isten veled!"

Most pedig néhány mondatot arról, mi lett a deportáltak további sorsa.

Az első csoport vonata Budapest és Hegyeshalom érintésével a Bécshez közeli Strasshof vasútállomásán állt meg, az átmenő és elosztó táborból egy kilométernyire. Miután a bevonulás lezajlott, a tábor első felében barakkokba terelték az embereket. Ezt fertőtlenítés és lajstromba vétel követte, majd aki ezen átesett — a tábor belső részé-

be került. Az ott eltöltött néhány nap alatt a foglyokat rendszeres, bár igen gyenge minőségű étkezésben részesítették, és a higiéniai feltételek is elérték azt a fokot, ami az embereket még nem állatiasítja le. A szolnoki cukorgyári pokol után itt kezdett visszatérni lassan belénk az élet. Néhány nap után bizottságok osztották szét az új jövevényeket a legkülönbözőbb munkaterületekre, ahová legott el is szállítottak bennünket. A családok együtt maradtak.

Az összes munkahelyre jellemző volt, hogy a deportáltak a nehéz mezőgazdasági, gyári, romeltakarító stb. munka mellett rendszeres, noha minimális kalóriatartalmú ellátást kaptak, és — nagy általánosságban — viszonylag emberségesen bántak velük.

A front közeledtével azonban a munkahelyek egy része megszűnt, és sokakat Strasshofba, Bergen Belsenbe, vagy Theresienstadtba hurcoltak. Bár a családok ezeken a helyeken is együtt maradhattak, az éhezés, a nagy hideg, a betegségek (különösen a kiütéses tifusz és a dizentéria) azonban sok áldozatot szedtek, elsősorban az öregek és gyermekek köréből. Sok ember elpusztult a szállítás során is, mert vonatjukat légítámadás érte. Mégis elmondhatjuk, hogy az első szerelvénnel elhurcolt szolnokiak háromnegyede később hazatérhetett.

A második szerelvény Kassán keresztül Auschwitzba futott be. Ott 24 órán belül valamennyi gyermek — édesanyjával, az öregekkel és a betegekkel együtt — a gézkamrákba lelte halálát; testük a krematóriumok tüzeiben vált hamuvá. Azok a kevesek pedig, akik a selekció során oly "szerencsések" voltak, hogy életre ítéltettek — éhezve, fázva, rongyokba bugyolálva, embertelen kínzások közepette végezték rabszolgamunkájukat. Többségük elpusztult. Akik a leírhatatlan és elképzelhetetlen testi és lelki megpróbáltatásokat mégis kibírták (számuk kevesebb mint 20% lehetett), maradandó egészségi és pszichikai sérülésekkel tértek haza.

Ezek az "emlékek" végigkísérték őket egész további életükön. Hálaival és végtelen megbecsüléssel emlékezünk e helyen HEGEDÜS LAJOSRA (1896—1992), aki a Szolnoki Cukorgyár főmérnöke volt és 1944-ben Oroszán 220 munkaszolgálatos testvérünket mentette meg a biztos haláltól. Bátor és önzetlen tettéért az izraeli JAD VASEM Emlékbizottság 1992-ben felvette őt a VILÁG JÁMBORAINAK sorába, részére emléklakettet adományozott és az Emlékparkban fát ültetett.

Vihar után...

A német megszállók kitakarodását követően Szolnok részben lerombolt, kifosztott szellemváros volt. A vasútállomás és környéke a szőnyegbombázás következtében szinte teljesen elpusztult. Az elmenekült lakosság lassan elkezdett visszaszivárgoni. Az új hatóságok pedig megkezdtek a város életének normalizálását.

Az elhurcolt zsidó lakosságnak az a hányada, amely még életben volt — távoli lágerekben sínylődött.

Elsőnek néhány zsidó férfi tért haza, kiknek sikerült megszökniük a munkaszolgálat poklából. Ők voltak azok, akik a kultúrház épületében megalakították a Zsidó Szövetséget, és igyekeztek az elrablott, de még fellelhető zsidó javakat biztonságba helyezni (az evakuált zsidó lakások bútorainak egy részét a Nagytemplomban, a kultúrházban és a fiúgimnázium tornatermében találták meg). Ők készítették elő azt is, hogy a később hazatérő életben maradtak megfelelő fogadtatásban részesüljenek: legalább meleg ételhez, ruhaneműhöz és fedélhez jussanak.

Ehhez a nehéz munkához adott felbecsülhetetlen támogatást az amerikai Joint segítőszolgálat, amely a kultúrház épületében, Wachs Ferenc irányításával működött.

Az 1945 késő tavaszától kezdve hazatántorgó emberek a kultúrházban felállított népkonyhán szerény, de rendszeres ételmiszer-ellátást kaptak; felruházták őket és a részorulók pénzsegélyben is részesültek. A Joint a szolnoki vasútállomáson is rendszeres, 24 órás ügyeletet tartott: megbízottai fogadták a Szolnokra hazatérőket, gondoskodva az ország keleti részébe igyekvők továbbutaztatásáról is.

A városban meginduló politikai élet eseményeiben a zsidók nem játszottak jelentékeny szerepet. Egyetlen kivétel volt Altmann Imre építész, aki városi tanácsnokságot vállalt a Polgári Demokrata Párt színeiben. A politizáló zsidó kisebbség a két munkáspártot támogatta — annak ellenére, hogy a zsidók többsége a polgárság soraiból került ki. (Ez azonban, az akkori rendkívüli helyzetet figyelembe véve, érthető volt.)

A konszolidáció előrehaladtával megkezdődött a Hitkozség újjászervezése is.

A Hitközség tagjainak létszáma az eredetinek kevesebb mint a felére (kb. 800 fő) csökkent. A hívek hozzákezdték a templom belső rendbetételéhez, s így már 1945 nyaratól megkezdődhettek ott a rendszeres istentiszteletek.

A háború előtt a hitközségben orthodox imagyegyület is működött. Szertartásaikat a múlt század közepén épült Csarnok téri templomban tartották. Az Öregtemplom berendezését már a gettósítás idején teljesen tönkretették, majd annyira széthordták, hogy csak a puszta falak maradtak. A kisszámú orthodox hívő így a Nagytemplomba járt imádkozni. Ehhez persze a templomot kissé át kellett alakítani: a tóraolvasó asztalt középre kellett helyezni.

Az orthodox rabbihelyettes, Berkovics Alter lett az első vallási funkcionárius. A rabbiszék — dr. Heves Kornél főrabbi halála miatt — betöltetlen volt. Az Országos Iroda időnként vendégprédikátorokat küldött Szolnokra. Közülük dr. Schindler József kecskeméti főrabbi töltött legtöbb időt városunkban, mert a kecskeméti zsidóságot teljes egészében Auschwitzba szállították, közülük csak néhányan maradtak életben. A kiemelkedő képességű, nagy tudású rabbit a közösség szívesen megválasztotta volna, ő azonban kedvezőbb ajánlatot kapott: a szegedi főrabbiszékot foglalta el.

Több pályázó meghallgatása után Budapestről a fiatal és tehetséges dr. Singer Odónt hívták meg a közösség főrabbijává. A főkantor a kitűnő hangú Löbl Béla lett.

Mintbogy a szolnoki zsidóság abban a kivételes helyzetben volt, hogy a közösség felét nem Auschwitzba, hanem Ausztriába hurcolták — a gyermekek nagyobb hányada megmenekült és hazatérhetett. Részükre az elárvult Csarnok téri iskolában a felnőttek napközi otthont létesítettek, és újra megindították a tanítást a felekezeti népiskolában. A volt iskolaigazgató, az első világháborús hadirokkant Madarász Lipót, Auschwitz kemecéjében végezte életét. Az oktatás munkáját ezért Horváth Gyula és Polgár Gizella folytatták. A középiskolás diákok hitoktatását Reichhart Miksa hitoktató végezte.

A zsidó fiatalok kitakarították és használhatóvá tették a kultúrház magyaros motívumú freskókkal díszített gyönyörű színháztermét. Így lehetővé vált magas színvonalú kulturális műsorok megrendezése.

A szolnoki maradék zsidóság — miközben a jövő építésén fáradozott — siratta elpusztított rokonait, barátait, volt sorstársait, a közösség nagyobbik felét. A Nagytemplom előcsarnokában monumentális emlékművet emeltek, amelyre felvésték a mártírok nevét, és az

1941—1945 dátumot. 1948. augusztus 8-án a szolnoki polgármester gyászkeretes plakátokon szólította fel a lakosságot: tűzze ki a házakra a fekete zászlót. Ezen a napon avatták fel a 798 szolnoki zsidó mártírra emlékeztető márvány emlékművet. A szomorú ünnepséget több ezer résztvevő hallgatta végig. Rákos Andornak, a hitközség elnökének megnyitója után dr. Singer Ödön főrabbi megrázó hatású avatóbeszédet mondott, ami közben többször felhangzott a zokogás a szeretteiket elvesztett gyászolók soraiból. Ezt követően a kormány, a pártok, az egyházak, a társadalmi egyesületek, a honvédség és a rendőrség képviselői tartottak megemlékező beszédeket, elhelyezve a részvét koszorúit az emlékmű talpazatára. Dr. Singer főrabbi delegáció élén Auschwitzba zárandokolt, és az ott elpusztítottak után megmaradt hamuból hozott haza egy maréknyit, hogy a szolnoki temetőben a meggyalázott tóratekercsek mellé temesse. Ezen a helyen is áll máig egy szerény emlékmű.

A szolnoki maradék zsidóság tehát hozzálátott, hogy — ha megfogyatkozva is — folytassa közösségi életét. A történelem azonban ismét közbeszólt. A dolgok másként alakultak, mint ahogy azt a szolnoki zsidók maradéka elképzelte.

Felmerül a kérdés, hogy a hitközség kezdeti regenerációs folyamata miért akadt meg, és mi volt az oka a fokozatos leépülés megindulásának?

Városunk lakóinak jelentős hányada örömmel fogadta a deportálásból megmaradt zsidó barátainak visszatérését, és velük együtt gyászolta a vészkorszakban nyomoruftul elpusztított polgártársaikat. Voltak azonban számosan, akik a megmaradt zsidók visszatérését csalódással, sőt ellenséges érzülettel fogadták.

A deportálást követően az elhagyott zsidó lakásokat egyesek kiigényelték és megkapták. Ezeknek a családoknak többnyire ki kellett költöznüik, és vissza kellett adniuk a lakást eredeti tulajdonosának. Voltak, akik illegálisan zsidó tulajdonhoz jutottak, s el kellett számolniuk vele. Mások — a zsidótörvények kedvezményezettjeként — magas jövedelemhez jutottak, és ettől a továbbiakban elesetek. Végül: sok családban akadtak olyan rokonok, akik részt vettek a zsidók sanyargatásában. Nekik a népbíróság előtt kellett feleniük tetteikért.

Magától értetődő, hogy a megkínzottan és kiraboltan hazatért emberek visszakiváncsoztak régi otthonukba, s keresték egykori berendezési tárgyaikat, értékeiket, ha pedig valahol megtalálták, vissza is ker-

★

A szolnoki maradék zsidóság a deportálásban és munkaszolgálatban elpusztult mártirjai emlékére a templom előcsarnokában emlékművet állított.

Az emlékmű kegyeletes felavatását

1948 évi augusztus hó 8-án, 5708 Áv hó 3-án vasárnap
dél előtt 11 órakor tartjuk.

★

A gyűlöletünkre tiaralettel meghívja a SZOLNOKI ISRAELITA HITKÖZSÉG

A hatóságokat és intézményeket kéri, hogy az ünnepségen való megjelenésüket (megjelenésük
száma) augusztus hó 1-ig a hitközségi irodában bejelenteni szíveskedjenek.

★

A Mártírok Emlékműve a Nagytemplom előcsarnokában az 1948. augusztus 8-i felavatás után

ték azokat. Természetes továbbá, hogy tanúskodtak, ha egykori üldözőjük vagy kínzójuk bíróság elé került.

Az antiszemitizmus kezdett felélenkülni Szolnokon. Ezzel együtt a politikai élet szélsőségesei megkezdték a versenytűtést az antiszemiták szimpátiájának megszerzéséért (és a későbbiekben szavazataikért is). Módszereik természetesen különbözőek voltak.

Szolnokon a kereskedők többsége zsidó volt. Hazatértük után igyekeztek a kifosztott és többnyire le is rombolt egykori üzletüket rendbehozni, áruval ellátni, és folytatni a kereskedelmet. Voltak közöttük, akiknek nagyon keserves volt a kezdet, mások azonban gyorsabban tudtak gyarapodni. Az üzleti tevékenység az infláció és kezdeti stabilizáció időszakában természetesen csak úgy volt folytatható, ha illegális módszereket is alkalmaztak a beszerzésben és értékesítésben. Ezt el lehet ítélni, meg is lehet érteni, de tény, hogy az akkori körülmények közepette a kereskedelmi élet megindulása máskeppen elképzelhetetlen lett volna. Kezdett kialakulni tehát egy szűk vagyonosodó réteg, miközben a lakosság zöme szűkölködések közepette tengette életét. Vonatkozott ez természetesen a visszatért zsidók többségére is, akik hitközségi népkonyhán étkeztek, pénz, élelmiszer és ruhasegély nélkül pedig létezni sem tudtak volna. Ezt a segítséget a Joint szervezettől kapták meg.

A kommunista párt egyes elvtelen vezető funkcionáriusai — az elégedetlenek és antiszemiták támogatásának elnyerése érdekében — a döntően befolyásuk alatt álló rendőrségnél elérték, hogy az letartóztasson néhány kizárólag zsidó vallású kereskedőt. Valamennyiük nyakába megszégyenítő táblákat akasztottak, és mint feketézöket, így vezették végig őket a városon, kiteve a népharag kiszámíthatatlan következményeinek. A vádak nem nyertek bizonyítást, és rövidesen valamennyi kereskedő szabadiábra került.

A kisgazdapárt szélsőségesei, hogy híveket szerezzenek, inkább politikai vádakot kovácsoltak, csöndben uszítottak a főleg a munkáspártokat támogató "bosszúálló" zsidók ellen.

A gyűlölet vetése a megyebeli Kunmadarason gyorsan meg is hozta gyümölcsét. Lelkiismeretlen szélsőjobboldali elemek primitív vádakot koholtak a kunmadarasi zsidók ellen, felheccelve a zömében írástudatlan, babonás helybeli embereket. A tömeg megtámadta a falusi zsidókat, néhányat közülük halálra vert, másokat pedig súlyosan megsebesített. A bírósági tárgyalást a szolnoki megyeháza nagytermében tartották, hazai és külföldi sajtótudósítók jelenlétében. A légkör a vá-

rosban feszült volt, az izgalom fokozódott. A hazatért zsidók kezdték újra rosszul érezni magukat. Ez — az elszenvedettek után — teljesen érthető volt.

Ilyen felzaklatott körülmények közepette érkeztek meg Budapest-ről az első cionista szervező fiatalok, hogy a szolnoki maradék zsidó ifjúságot meggyőzzék: vándoroljon be Izrael földjére. A vészorszak előtt a hitközség vezetői cionista tevékenységet nem tűrték meg a városban, de a cionistáknak nem is lett volna talajuk az ottani szervezkedéshez. A szolnoki zsidóság — hazafias érzelmei miatt — a kivándorlás gondolatát még akkor is elvetette, mikor már körös-körül besőlétedett. Az elszenvedett kegyetlenségek és az újra fellobbanó — időnként gyilkosságokba is torkolló — antiszemitizmus azonban a zsidó fiatalok jelentős hányadát fogékonnyá tették a kivándorlás gondolata iránt. Miután — 1948 májusában — kikiáltották a független Izraelt, a szolnoki zsidó fiatalok egy nagyobb csoportja illegálisan át is lepte a határt: Izraelbe távozott.

Mártíremlékmű a temetőben. Az emlékmű alatt Auschwitzból hozott hamu és a meggyalázott tóratekercsek

Rövidesen a magánkereskedelmet és ipart is elérte végzete: sokan egzisztenciálisan tönkrementek, s ehhez járult a politikai veszélyeztetettség is. Voltak, akiket lakásuk, sőt a város elhagyására is felszólítottak. Erre ugyan törvényes alap nem volt, de a nyomatékos "ajánlást" nem lett volna "okos" visszautasítani. Mások önként kerekedtek fel. "El a városból! — lehetőleg oda, ahol nem ismernek, ahol tiszta lappal akár raktárosi állást is kaphatok!" — mondta az egykori kereskedő, és csomagolni kezdett.

A helyzet tovább romlott. 1953-ban "cionista és Joint összeesküvés" címén zsidóellenes koncepciós pereket kezdtek előkészíteni, miután letartóztatták a zsidó felekezet országos vezetőit: Stöckler elnököt, Domonkos Jótőkárt, dr. Benedek főorvost, a zsidókórház igazgatóját, volt cionista funkcionáriusokat stb. Dr. Szűcs Géza, a Joint vezetője nem várta meg, míg érte is mennek, és az öngyilkosságba menekült. A Joint, amely a szegényeket támogatta, ezzel végezte működését.

Mi is történt tehát? Hová lett a háború alatt még 2000 lelket számláló szolnoki zsidó közösség?

1. A szolnoki zsidó lakosságnak csaknem felét a vészkorszakban legyilkolták.

2. 1948-ban — a mindinkább újjéledő antiszemitizmus hatására — a fiatalok egy része Izraelbe vándorolt.

3. 1950 után a tehetősebb kereskedők és iparosok kénytelenek voltak Budapestre vagy más vidéki településre távozni.

4. 1956—57-ben az itthonmaradt szülők követték gyermekeiket Izraelbe. A Szentföldre távozott a szolnoki közönség főbbje is.

Az egyre romosodó szolnoki zsidó Nagytemplomot a város kulturális célra megvásárolta. A hívők megfogyatkozott maradéka elfért, s maig elfér a kis imaházban is.

A legnagyobb ünnepeken és a mártírok emléknapján ma is felhangzik Szolnokon, ha nagyon halkan is, hogy *Semá Jisrael és... Jiszgadal*.

Felhasznált irodalom

- Heves K.: Új Hiszekegy (1938)
HITÉLET folyóirat (1934—39)
Újvári P.: Magyar Zsidó Lexikon (1929)
J.N.K. Szolnok Vármegye Múltja és Jelene (1935)
Magyar Hadviselt Zsidók Aranyalbuma (1941)
Gonda M.: A debreceni zsidók száz éve (Tel-Aviv)
Scheiber—Zsoldos: Ó, mért oly későn... (1972)
Egri M.: A Szolnoki Művésztelep (1977)
Petényi K.: Ámos Imre (1982)
Tiszai—Kardos: Thalia a Tisza partján (1991)
Varga Béla: Nehéz Napok (feljegyzések 1944—45-ből)
Szolnok Megyei Levéltár
Szolnoki Zsidó Hitközség Irattára

Köszönetet mondok

- a képanyag elkészítéséért **Kardos Tamás** fotóművésznek;
a képek és az élményanyag rendelkezésre bocsájtásáért
Heves Kornél unokájának, **Hámor Panninak**;
a dokumentumok beszerzésében való segítségéért
dr. Szlta Szabolcs történésznek;
a lektoráló gondozásért pedig **Szilvási Lajos** író barátomnak.

RABBI VOLTAM SZOLNOKON...

(1947—56)

(Írta: dr. Singer Ödön)

1947 tavaszán dr. Fisch Henrik a Pesti Izr. Hitközség Hitéleti Osztályának vezetője meleg hangú levélben kért arra, hogy hivatalában keressem fel Őt. Találkozásunkkor Fisch főrabbi felajánlotta, hogy a közelgő Szvuausz ünnepekre utazzam le Szolnokra és lassam el a rabbi feladatokat. Ez időben Budapesten a Joint központjában vezető állást töltöttem be, de képesítésem és hivatástudatom miatt szívessémmel tettem a kérésnek eleget.

Felcséggemmel együtt leutaztunk tehát Szolnokra. Az állomáson a Hitközség vezető személyiségei kitüntető szeretettel és figyelmességgel fogadtak és a Tisza Szállóban szállásoltak el bennünket. Étkeztetésünket a közelben lakó Gellért család biztosította. Ők ugyanis kóser háztartást vezettek.

Az ünnepi istentiszteletet a rendkívül rossz állapotban lévő Nagytemplomban tartottuk, ahol nagyszámú hívő előtt beszéltem az ünnep jelentőségéről és arról, hogy a megfogyatkozott közösségnek összefogással és áldozatokkal kell a romokon új életet teremteni.

Az ünnep befejeztével a Hitközség vezetői megköszönték közreműködésemet és szeretettel elbúcsúztunk.

Néhány nap múlva levelet kaptam Rákos Andortól, a szolnoki hitközség elnökétől, melyben arra kért, hogy otthonomban meglátogathasson. Kérésének természetesen szívesen tettem eleget. Látogatása alkalmával Rákos Andor elmondta, hogy Szolnokon 800 fős gyülekezet működik és nagy szükségük lenne vallási vezetőre: rabbira. Ők most erre az állásra pályázatot írnak ki és arra kér, hogy én is pályázzam meg a rabbiszéket.

Felcségem egyetértését is elnyerve beadtam tehát Szolnokra pályázatomat. A Hitközség több pályázó meghallgatása után a szolnoki főrabbi állást nekem ajánlotta fel.

Beiktatásom ünnepélyes keretek között történt. A szolnoki híven kívül jelen voltak a megye és a környék hitközségeinek képviselői. Megtisztelték jelenlétükkel a társcegyházak vezető lelkészei is. Sebestyén Sándor a róm. kat., Szokody Gyula a református és Fekete István az evangélikus egyház részéről.

A templomi beiktatást jó barátom, dr. Herskovits Fabián, a Dohány utcai templom főrabbija végezte. Ezt követően a kultúrház nagytermében a Hitközség fogadáson látta vendégül a megjelenteket.

Az installációt követő hét vasárnapján díszülésre jött össze a Hitközség előjárósága. Az elnök meleg szavakkal üdvözölt és valamennyiük nevében sikereiben gazdag életet kívánt hivatásom teljesítéséhez. Hozzám intézett beszédére többek közt a következőket válaszoltam: "... Köszönöm jóakarataikat, de munkámat, amely igen nehéznek ígérkezik, csak úgy végezhetem eredményesen, ha az előjáróság egységes támogatását élvezhetem." Az elnök válaszában erről valamennyiük nevében biztosított.

Megkezdtem tehát a zsidó élet minden területére kiterjedő szerteágazó munkámat. Felsorolok néhányat a teendőim közül:

A JOINT kultúrház rendszeres étkezést biztosított az arra rászorult szegény sorsú testvéreink számára. A vallási előírásokat azonban nem volt módjuk eddig betartani. Feladatomnak tekintettem a főzés feletti vallási felügyeletet. Gondoskodni kellett a kóser hűselltásról, a megfelelő edények beszerzéséről és az előírásoknak megfelelő kezeléséről.

Nagytemplomunk sajnos kívül-belül igen rossz állapotban volt. Az állagmegóvás érdekében sikerült elérnem a templom belső tatarozását. A külső munkákat azonban, sajnos, anyagiak hiánya miatt nem lehetett elkezdeni.

Sikerült megszerveznem, hogy naponta összejöjjen a kellő számú (minjen) férfi a reggeli imádkozáshoz.

Kérésemre a péntek esti istentiszteletekre a zsidó iskola növendékei Polgár Gizella tanítónő vezetésével testületileg jöttek el. A középiskolások Reichhart Miksa hittanárral együtt imádkoztak.

A Hitközség előjárósága ígéretéhez híven valóban lelkesen támogatta munkámat. Külön meg kell említenem Békés Márton, Kardos Sándor, Kálmán István, Kemény György, Róna László nevét és Szönyi Dezső áldozatkészségét. Nagyon sokat köszönhettem Fischer Gyula, Fonyó Sándor, Szecsi Oszkár, Sipos Lipót, Halász József, Kalmár György, dr. Fodor Károly és dr. Wintner Vilmos hittestvéreimnek is,

akik közül egyesek Rákos Andor lávozása után a Hitközseg elnöki tisztét is betöltötték.

A temetésekkel kapcsolatos kegyeleti munkák a Chevra elnökére, Deutsch Jenőre és helyettesére, Samuel Mihályra hárultak. A háborús események következtében temetők ravatalozó épülete megsemmisült. Feladatom volt tehát, hogy az új temetőben ravatalozót és temetőlakást építsünk. Ezt végre is hajtottuk, a ház megépült.

Itt kell megemlékezni Löbl Béla és Katz Ernő főkántorokról, akik liturgikus és zenei felkészültségükkel járultak hozzá istentiszteleteink áhítatához.

Meg kell emlékezni a JOINT áldásos tevékenységéről, mellyel a deportálásból hazatért és segítségre szoruló testvéreinket élelmiszerrel, ruhasegéllyel, tüzelővel támogatta. A helybeliek ellátásáért Wachs Ferenc, a környékbeliéért pedig Újlaki Kálmán volt a felelős.

A középiskolák zsidó tanulóinak hitoktatását Reichhart Miksa hittanár végezte. A megyében tanuló középiskolás diákok hitoktatása az én feladatom volt. Átjártam Törökszentmiklóstra, Kisújszállásra stb., és mindent elkövettem, hogy — a lehetőségekhez képest — diákjaink megismerjék vallásunk törvényeit és ezen keresztül továbbra is szorosan kötődjenek a zsidósághoz.

Sikerélményemnek tekintem, hogy évekkel ezelőtt a budai templomban — ahol most is rabbiként dolgozom — megjelent egy középkorú, magas férfi, aki mosolyogva kérdezte, hogy megismerem-e? Nemleges válaszomra elmondta, hogy Kisújszálláson tanítványom volt és 1948-ban elhagyta az országot. Izraelben, Netanya városában telepedett le. Megköszönte, hogy megtanítottam az imákra, azok dallamaira és szövegére, a zsidóság szeretetére. Netanyán, ahol egyébként cukrászdája van, az ottani magyar ajkú közösség templomában kántorként funkcionál. Kérésemre gyönyörű bariton hangjával az én budai templomom istentiszteletének fényét is fokozta.

Fontos feladatomnak tekintettem felnőtt híveim valláskulturális továbbképzését is. Csütörtökönként rendszeresen összejöveteleket rendeztünk, ahol a zsidó művészettel, irodalommal és természetesen az ősi zsidó tanításokkal ismertettem meg gyülekezetünk tagjait. Alkalmanként nagyobb szabású kultúrdélutánokat is szerveztem, ahová kiváló tudósokat, művészeket hívtam meg, hogy az összejöveteleket még vonzóbbá tegyem. Az előadók között volt pl. dr. Löwinger Samuel, ifjúkorom tudós professzora, a rabbiképző akkori igazgatója, dr. Richt-

mann Mózes professzor, Ungár Imre, a kiváló zongoraművész és mások.

Ezek az előadások évekig tartottak, és a csütörtök délutánok allando, érdekes programokká váltak.

Az egyik előjárósági ülésen felvetettem, hogy itt az ideje mártírjaink emléke megörökítésének. Indítványomat az előjáróság egyhangú lelkesedéssel támogatta. Megkezdődött a gyűjtés az emlékmű felállítására. A művészi alkotás kivitelezésére felkértem Abádi Ervin barátomat, aki a megbízást elfogadta.

A többszáz nevet tartalmazó emlékművet a templom előcsarnokában állítottuk fel. Előtte fehér márvány emelvényen vasból készült örökméces helyezkedett el.

"Oda a mi szívünk vigassága, gyászba borult életünk. Leesett fejünk koronája. Jaj minékünk!" Ez volt az emlékmű tetején olvasható felirat magyar és héber nyelven. Az örökméceset tartó márványon pedig az 1941—1945 évszám, felette a Dávid-csillaggal.

Az emlékmű ünnepélyes felavatására 1948. augusztus 8-án délelőtti került sor. Ezen a napon a város középületeire kitűzték a fekete gyászlobogókat.

Hatalmas tömeg gyűlt össze. A templom kertjében és az utcán több mint ötezer gyászoló és együttérző szolnoki polgár hallgatta a hangszórókon közvetített beszédeket. Képviselte magát a kormány, a honvédelmi miniszter, a helyi hatóságok és fegyveres testületek, a demokratikus pártok és a központi, valamint községkerületi zsidó vallási szervezetek egész sora.

Avatóbeszédben megemlékeztem mártírhalált halt 800 ártatlan szolnoki testvérünkről és arról, hogy süket volt az emberiség és nem hallotta meg a halálraszántak jajszavát.

Beszédem után felszólaltak a társadalom képviselői és elhelyezték az emlékművön az együttérzés koszorúit.

Ezt követően minden évben, a deportálás évfordulóján, gyászünnepséget rendeztünk a koncentrációs táborokban elpusztított testvéreink emlékére.

Úgy látszott, hogy munkánk eredményeképpen egészséges, konstruktív zsidó közösségi élet kezd kialakulni.

1949-től azonban újra egyre több gonddal kellett megküzdenuünk. Elkezdődtek az államosítások. A magánegiszteniák tönkretételével együtt járt a Hitközség gazdasági ellehetetlenülése is, hiszen egyre in-

kább csökkentek a jövedelemforrások: hűveink nem voltak képesek a további adományozásokra. Hitközségünk pénztára kiürült.

Az Öregtemplom romos épületét a mellette levő szolgálati lakásokkal eladták a városnak, hogy pótolni tudják a kiesett jövedelmet. A város meg is vette az objektumot, de hiába vártuk, hogy megkapjuk a vételárat.

Reklamációinkra nem reagáltak, elküldtek a megyéhez, onnan vissza a városhoz, a legkülönbélebb hivatalokba. Elöljáróságunk egyik tagjával — Fonyó Sándorral — fáradhatatlanul jártam a hivatalokat, míg végül is a Pénzügyminisztériumhoz utasítottak, ahol Pogácsás államtitkár úr személyében végre találtuk valakit, aki megértette gondjainkat és minden bürokráciát mellőzve intézkedett a vételár kifizetése érdekében. Természetesen a telken álló népiskola épületét államosítás címén térítés nélkül kobozták el.

Hűveimnek egy része a középrétegekhez tartozott, nagyon féltek a kitelepítéstől is. A félelem légkörére jellemző az egyik kereskedővel megtörtént eset. Hajnalban, mikor még sötétség borult a városra, erős csengetésre ébredtek. Megkérdezték, hogy ki az? Rendőrség! — volt a hangos válasz. A feleség szegény azt hitte, hogy értük jöttek a kitelepítők, és azonnal elájult. A rendőrök felszólították a férjet, hogy azonnal öltözzön, mert ég az üzlete. Ő fellelegzett. Magához térítette feleségét és mondta neki: nem történt semmi baj, csak az üzlet gyulladt ki. A tüzet elektromos szikra okozta, gyorsan eloltották, ők pedig boldogok voltak.

Ebben a légkörben sokan nem tudtak tovább élni és elköltöztek Szolnokról. A hűvek száma egyre fogyott.

Fiataljaink között a cionista mozgalom nagy befolyást szerzett. Izraelből érkezett fiatal ifjúsági funkcionáriusok mindent elkövettek, hogy minél több fiatalt nyerjenek meg a kivándorlás gondolatának. Mikor a fiatalok hozzám fordultak tanácsért, figyelmeztettem őket, hogy ott jelenleg függetlenségi háború folyik, és életüket kockáztatják, ha elindulnak. Ezt ők tudomásul vették és egy napon, mikor éppen Kunhegyesen voltam, kb. harmincan elindultak az Ősök Földjére. Később megtudtam, hogy Csehszlovákián keresztül illegálisan lépték át a határt. Egy fiút elfogtak közülük, aki apja előzetes tanácsára azt vállalta, hogy én — a rabbi — szervezem meg az utat. Nem kellett sokáig várnom az ÁVH embereinek "látogatására". Kihallgatásom során cáfoltam a vádakat. Elmondtam, hogy óvtam a kivándorlástól a fiatalokat, mert ha a harcokban hősi halált halnak, s a kétségbeesett szülők

majd engem okolnak gyermekeik elvesztéséért. Egyébként nem volt újdonság, amit elmondottam, mert a legkisebb mozzanatokról is pontos értesüléseik voltak. Templomi prédikációimról is rendszeres beszámolót kaptak besúgóitól.

1956 októbereben kitört a forradalom. Voltak, akik a Rákosi-korszak bűneiért a zsidókat okolták, holott — mint írásomból kitűnik — ebben az időszakban meg azt is elvették tőlük, ami a Vészkorszak után megmaradt. A városban izgatott volt a légkör, templomunk ablakait újra bezúzták.

A péntek esti istentisztelet ideje alatt egyedül ültem a templomban.

Feleségemmel elhatároztuk, hogy elhagyjuk Szolnokot. Néhány nap múlva búcsú nélkül eltávoztunk. Röviddel utána pedig elindultunk Izraelbe. Ez azonban már egy másik történet.

A szombat megszentelése dr. Singer Ödön főrabbi otthonában (1955)

HITKÖZSEGÜNK TÖRTÉNETE (1956–1994)

(Írta: Kovesi Arthur)

1956 őszétől közösségünk rabbi nélkül maradt. Híveink közül számosan elhagytak a várost, sőt az országot is. A megmaradt kis közösség vallási vezetését Reichhart Miksa addigi vallásánarra bízta, aki ettől fogva a rabbihelyettesi funkciót töltötte be. A Hitközség új elnöke dr. Fodor Károly fogorvos lett, aki jambor emberiségevel igyekezett a közösséget együtt tartani.

Munkájában segítségére voltak Nemes Jenő elnökhelyettes, Vidor Jenő ügyv. elnök, Weisz Sándor és Kiss József elöljárósági tagok, dr. Rényi Pál jogtanácsos és Deutsch Jenő, a Chevra elnöke.

1962-ben azonban rabbihelyettesünk is Budapestre költözött, Katz Ernő főkantort pedig áthelyezték a debreceni hitközséghez. Itt maradtunk tehát rabbi, vallási vezető nélkül. A kantori állásra Ingber Miklóst választottuk meg, aki 1990-ben bekövetkezett haláláig hűségesen szolgált a kis közösségünket.

Nagytemplomunk, mely egykor városunk díszje volt, ekkorra rendkívül rossz állapotba került. Megfogyatkozott és

Dr. Fodor Károly, a hitközség elnöke (1956)

anyagilag is tönkrement közösségünk még az állagmegóvásra sem vállalkozhatott.

Templomunkat így kénytelenek voltunk eladni. Külső és belső rendbehozatala után mint Szolnoki Galeria kulturális rendezvények, kiállítások célját szolgálja. Az épület jellegének lehetőség szerinti megóvása Talas Lászlónak, a múzeum jelenlegi igazgatójának érdeme.

Templomunk udvarán volt a rabbi, kántor és a gondnok lakása, valamint a baromfivágozó. Ezért az objektumért megkaptuk cserébe a Mária utca 33. sz. alatti házat, ahol három szolgálati lakást, vendégszobát, vágódát és imatermet rendeztünk be. Itt működik hitközségi irodánk is.

Dr. Fodor Károlyt követően a Hitközség elnökei voltak: Sohn Izsó műszerész, Fischer Zoltán kereskedő és 1986-tól máig Kövesi Arthur. Vidor Jenő ügyvezető elnökként nemrég bekövetkezett haláláig lelkiismeretesen végezte munkáját. Távozása pótolhatatlan veszteség számunkra.

Hitközségünk Chevra részlegére hárul a kegyeleti munkák elvégzése. Temetőnk a Hoksári utca két oldalán helyezkedik el. A jobb oldali régi temető rendkívül elvadult álla-

Vidor Jenő,
a hitközség ügyvezető elnöke (1965)

Fischer Zoltán hitközségi elnök
és felesége (1966)

Kovcsi Arthur hitközségi elnök és Fenyvesi Mihály székder estén (1992)

potba került. Felelőtlen, lumpen elemek tanyáztak időnként benne, drága sírköveit megrongálták, egy részüket ledöntötték. Anyagiak hi-
ján a helyi hatóságok segítségét kértük a kerítés helyreállításához és
a temetőben burjánzó növényzet kiirtásához. Kaptunk is segítséget, ez
azonban nem volt elegendő, és a helyzet még napjainkban is rendkívül
kritikus és további gyors beavatkozást igényel. A városi segítségen ki-
vül azonban helyes lenne, ha távolban élő híveink is, akiknek hozzá-
tartozói a temetőnkben nyugalomnak, hozzájárulnának temetőnk rend-
bentartásához.

Ezúton is kötelességünknek tartjuk, hogy dr. Bugán Mihály volt
megyei tanácselnök-helyettes és Várhegyi Attila polgármester uraknak
segítő közreműködéséért köszönetünket fejezzük ki.

Közösségünk jelenleg alig 85 főt számlál. Kis létszámunk nem te-
szí lehetővé, hogy helyben vallásoktatást végezzünk. Esetenként Buda-
pestrol előadók érkeznek, akik a zsidó vallásról és kultúráról tartanak
szívnálmas előadásokat és ankétokat.

Nagy ünnepeinken és az évente megrendezett mártír-megemlékezésen vendég kántor és esetenként rabbi tiszttel meg bennünket közreműködésével.

Mindent elkövetünk, hogy a régmúlt Hitközség világító fátylájából megmaradt kicsiny gyertyácska pislákoló fénye továbbra is emlékeztesse polgártársainkat a múltra, amely remélhetőleg tanulságot szolgál majd a jövőre is.

Városunkban az elmúlt 50 év alatt nem állítottak fel egyetlen márványtáblácskát sem, hogy: "Itt gettó volt... Ez a zsidóság temploma volt... Innen, a Cukorgyárból indultak a halálvonatok..."

Talán majd ezután...

*

Végül még egy fontos kérdésről nem hallgathatunk.

Mi magyar zsidók vagyunk. Magyarok, mert itt születtek elődeink, magyarul tanított beszélni anyánk, a magyar kultúra és művészet emelően nevelkedtünk.

Ugyanakkor mint zsidók, különlegesen kötődünk Izrael Államához. Jeruzsálemből indult ki a Tau, Izraelben van hitünk forrása és a rómaiak által történi kiűzetésünk óta 2000 éven át, pessachi ünnepünkön úgy búcsúzunk egymástól, hogy: "Viszontlátásra jövőre Jeruzsálemben!" Izrael Állam biztos menedék minden zsidó számára, akit a világ bármely pontján származásáért vagy hitéért veszedelem fenyeget.

Izraelben közel 200.000 magyar ajkú zsidó él, akik Magyarországról és a Kárpát-medence utódállamaiból érkeztek az országba. Hídat képeznek ők országaink között. Fejlesztik gazdasági kapcsolatainkat és építik a kulturális együttműködést.

Évezredek óta mindkét nép megpróbáltatások és szenvedések közepette küzdött fennmaradásáért.

Ideje, hogy végre reánk is süssön a nap!

Istentisztelet a „Mártírok Templomában”. A képen Iugher Miklós főkántor és Kövesi Arthur hitközségi elnök (1989)

Dr. Domán István, valamint Klein Ervin főkántor a mártírokra emlékező istentiszteleten

A mártírokra emlékező istentisztelet közönsége, háttérben az emléktábla (1993)

Az istentisztelet résztvevői (1993)

Az 1941–45. években mártírhalált halt szolnoki testvéreink névsora

Adler Andor
Adler Lipótné
Adler Miksáné
Adler Soma
Adler Sománé
Albert Ferenc
Albert Magda
Albert Mihály
Ambrus Anna
Ambrus Zoltán
Ambrus Zoltánné
Antal Anna
Ascher Lipótné
Aron Klára
Aron Mórioné
Dr. Bajcsi Sándor
Balla Salamon
Balog Albertné
Balog Iván
Balog József
Balog Zoltán
Barna Anna
Barna Ferenc
Barna Ferencné
Barta Izidor
Barta Izidorné
Bárfa István

Bárfa József
Beck Gyula
Beck Gyuláné
Bender Józsefné
Bender Zsigmondné
Berger György
Berger Miklósné
Berger Róza
Berger Samu
Berges Manóné
Bergmann Ferencné
Bergmann Gábor
Bergmann József
Bergmann Jutka
Berkovits Antal
Berkovits Antalné
Berkovits Pál
Berkovits Rudolf
Berkovits Sepi
Békés László
Bérczes Sándor
Bihari József
Bihari Józsefné
Bíró Izidor
Bíró Izidorné
Blau Antalné
Blau József

Blau Jutka
Bleier Károlyne
Bleier László
Bleier Iászlone
Bleier Margit
Bleier Tamas
Blum Aron
Blüm Herman
Blüm Hermanne
Blüm Imre
Bokor István
Bokor Miklós
Bokros Kálmán
Bolgár András
Bolgár Ervin
Bolgár Ervinne
Bolgár Péter
Boros Béla
Boros László
Böhm Bertalan
Braun Ágnes
Braun Ede
Braun Edéne
Braun Imre
Braun Imre
Braun Imrene
Braun Márton
Braun Mártonne
Braun Sándor
Braun Sándorne
Breier Géza
Breier Imre
Breier Katalin
Dr. Breier László
Breier Margit
Breier Miklós
Breier Miklós
Breier Miklósné
Breier Miklósné

Breier Pál
Breier Zsuzsanna
Brenner Károly
Brüll László
Brüll Miklós
Brüll Miklósné
Ceizler Gyula
Ceizler Gyuláne
Ceizler Judit
Ceizler Miklós
Ceizler Miklósné
Ceizler Nándor
Ceizler Nándorne
Dancz Vilmos
Dancz Zsuzsanna
Deák Dezső
Deutsch Adolf
Deutsch Adolfné
Deutsch Edith
Deutsch Ernő
Deutsch Ernőné
Deutsch István
Deutsch Jenő
Deutsch Józsefné
Deutsch Lászlone
Deutsch Sándor
Deutsch Sándorne
Deutsch Vera
Dicker Miklós
Donath József
Donath Józsefné
Dr. Donath Tibor
Eckstein Gyula
Eckstein Gyuláne
Eckstein László
Eckstein Lenke
Elek Béláné
Engel Izidor
Epstein Izsó

Epstein Izsóne
Erdenson Károly
Erdenson Károlyné
Erdős Fülöp
Erdős Fülöpne
Erlich Dezső
Erlich Ernő
Erlich Márta
Erlich Mór
Erlich Mórne
Erlich Samu
Erlich Samune
Erlich Sándor
Erlich Sándorne
Eliás Berta
Éliás Mór
Faludi Ilona
Faludi József könyvelő
Faludi Józsefné
Faragó András
Faragó Jenő
Faragó Jenőne
Faragó Sándorne könyvker.
Farkas László
Fehér Dávid borkereskedő
Fehér Dávidne
Fehér Iren
Dr. Fehér Mihály
Feiffer Miklós
Fein Evike
Fein Hermann
Fein Ilonka
Fein Jenőne
Fein Olga
Fekete Erzsébet
Fekete László
Fekete Lászlóne
Fenyő Miklós
Fenyves József

Fenyves Józsefné
Fischbein Mór
Fischbein Mórne
Fischer Antalné
Fischer Farkasné
Fischer György
Fischer Farkas
Fischer Jakabne
Fischer Lázár
Fischer Lázárne
Fischer Lili
Fischer Zsigmond
Fischer Zsigmondne
Flamm László
Flamm Lászlóne
Flamm Oszkár
Dr. Fodor Károlyné
Fodor Lászlóne
Fodos Arturné
Fokos Ferenc
Fokos Ferencne
Fonyó Sándorne
Forgách István
Forgách Istvánné
Forgách Júlia
Földes Artur
Földes Arturné
Földes Ernőne
Földes Ferenc
Földes Peter
Frank János
Frank Jánosné
Frankl Henrikne
Fridländer József
Fridmann Géza
Fridmann Jenőne
Fridmann Lajosné
Fridmann Miksa
Frisch György

Frisch Imre
Frisch János
Frisch Miklósné
Galambos Rezsőné
Galla Józsefné
Gara Sándorné
Gábor Kálmánné
Gálos Vilmos
Gárdos Andor
Gero Ignácné
Gero László
Dr. Gero László
Gero Mór
Gero Mórné
Dr. Getler Dezső
Dr. Getler Dezsőné
Geller József
Geller Józsefné
Dr. Getler Pál
Glück Béláné
Glück Dezső
Glück Edit
Glück Erzsébet
Glück Imre
Glück Kálmánné
Glück Rezsőné
Goitein Szigfried
Goldberger Mór
Dr. Goldberger Rózsi
Goldmann Imre
Goldmann Mihály
Goldmann Mihályné
Goldstein Áron
Goldstein Aronne
Gombos Imre
Gombos Samuné
Gonda Sándorné
Gönczi Ignác
Gönczi Ignácné

Grosinger Béla
Grosz Erzsébet
Grosz József
Grosz Józsefné
Gróf Etel
Gróf Gyula
Gróf Imre
Gróf Jakab
Gróf Jakabné
Gróf Mária
Gróf Sári
Gróf Vilmos
Gróf Vilmosné
Grün Vera
Grünbaum Ferenéné
Grünbaum Zsigmondné
Grünfeld Miksa
Grünvald Miksa
Gutfreind Miksáné
Gyulai Oszkárné
Dr. Hajdú Ignác
Hajdú János
Halász Adolf
Halász Adolfné
Halász Anni
Halász Béláné
Halász Ferenc
Halász Géza
Halász Gézáné
Halász István
Halász Izidorné
Halász Jenő
Halász József
Halász Józsefné
Halász Pál
Halémos Sándorné
Handelszmann Farkas
Handelszmann Farkasné
Hanudelszmann Béla

Hanudelszmann Peter
Hasznos Józsefné
Heffner Antal
Heffner Jakab
Heffner Jakabné
Heffner Katalin
Heffner Morné
Heffner Roza
Heilig János
Heimann Adolf
Heimann Adolfné
Heimann Rózsika
Dr. Heimlich Erika
Dr. Heimlich Sándor
Heller Miksáné
Heller Sándor
Hercfeld Tibor
Hercz Ilonka
Hermann János
Hermann Lászlóné
Hernfeld Gyula
Hernfeld Gyuláné
Hernfeld Hermanné
Hevesi Béláné
Hevesi Gusztávné
Hevesi György
Hevesi Lenke
Heber Ármin
Heber Árminné
Heber Dezső
Heber Dezsőné
Heber Margit
Heber Márta
Holczér Vilmos
Hollander Aranka
Hollander József
Homoki Géza
Homoki Gizélné
Homoki Miklós

Horovitz Armin
Horovitz Béla
Horovitz Béláné
Horovitz Dezső
Horovitz Dezsőné
Horovitz Frida
Horovitz Hugó és családja
Horovitz Judit
Horovitz Lipótné
Horovitz Margit és férje
Horovitz Sarolta és családja
Horovitz Sándor és fia
Horváth György
Horváth Ilonka
Horváth Jenőné
Horváth Sándor
Horváth Sándorné
Hüpscher Gyurika
Dr. Kalmár György
Kalmár Imre
Kalmár Imréné
Kalmár László
Kalmár Magda
Kardos Ferenc
Kardos György
Kardos György
Kardos Ignácné
Kardos Imre
Kardos Jenő
Kardos Sándorné
Katona Józsefné
Katona László
Kádár Elek
Kádár Elekné
Kádár Gyula
Kádár Mátyás
Kádár Pál
Kádár Pálné
Kádár Sándorné

Káliseh Samuel
Kálmán Árpád
Kálmán Elek tanár
Kálmán József
Kálmán Józsefné
Kelemen Miklós
Kemény Edit
Kemény Ferenc
Kemény István
Kemény Mór
Kerekes Ignác
Kerekes Ignáczné
Kerekes László
Kertész Gyula
Klein Ignác
Klein Adolf
Klein Adolfné
Klein Berta
Klein Etel
Klein Ferenc
Klein Ferenc
Klein Henrikné
Klein Ignácné
Klein Ignácné
Klein Jenő
Klein Jenő
Klein József
Klein József
Klein Józsefné
Klein László
Klein László
if. Klein László
Klein Miklós
Klein Mórné
Klinger Ignác
Klinger Ignácné
Klinger Iván
Klinger László
Knöpfer Mórné

Kohn Boriska
Kohn Gerő keresk.
Komáromi József
Komáromi Józsefné
Komlos Kamilla
Komlós Margit
Kovács Béla
Kovács István
Kovács László
Kovács Lászlóné és gyermekei
Kovács Lipót
Kovács Lipót
Kovács Lipótné
Kovács Margit
Kóhn Imre
Kóhn Imrené
Kóhn Kálmán
Kóhn Kálmánné
Kóhn Mária
özv. Kovács Ignácné
Dr. Krausz György
Dr. Krausz Györgyne és kislánya
Krausz Mórné
Krausz Samu
Krausz Simon
Kun László
Kun Péter
Kurz Betty és Jozefin
László Ferenc
László Ferencné
Lang Illes
Lang Lajos
Langfelder Jakabné
Dr. Lantos Imre
Lassányi György
Lassányi Jenő
László Ernő
László Ferenc
László Ferencné

László Sándor
Lázár Izidor
Lázár Izidorné
Lázár Sámuelné
Lerner Miklósné
Lévai Pálné
Losonci Adolfné
Dr. Losonci Nándor
Löffler Sándor
Löventhal Miklós
Löwi Ignácné
Lukács Zsigmond
Lusztig Armin
Madarász Lipót
Dr. Markovits Miklósné
Markus Böske
Markus Mór
Markus Mózesné
Márton Dezső
Márton Ferenc
Márton Ferencné
Márton György
Márton Gyula
Márton Ibolya
Márton Józsa
Márton Katalin
Márton Magda
Márton Margit
Márton Mórné
Márton Pál
Mecser Simon
Mecser Simonné
Menczelesz László
Mezei Béla
Mezei Béláné
Mezei Sándorné
Miklós Abrahám
Milko Ignác
Milko Ignácné

Moller Zsigmondné
Nádas Ferenc
Nádas Pál
Nádas Pálné
Nádas Zolika
Nádas Zoltán József
Nádor Béla
Nádor Béláné
Nádor Gyula
Nádor gyuláné
Nádor Jakabné
Dr. Neu Dánielné
Neumann Dávidné
Neumann István
Neumann Jenő
Neumann Márton
Neumann Mártonné
Normann Géza
Normann Gézáné
Normann György
November Károly
November Károlyné
Ocher Lipótné
Patak Rezsőné
Pál Ferenc
Perlesz Lajos
Perlesz Lajosné
Pécsi László
Pécsi László
Pécsi Mór
Pécsi Mór
Pécsi Mórné
Pécsi Mórné
Pick Manó
Pick Manóné
Pick Sámuel
Pick Sámuelné
Pilczér Sándor
Plager György

Polacsek Lipótné
Polák Irén
Polák Mór
Polák Mórné
Polgár István
Polgár Jenő
Polgár Mór
Polgár Pál
Pollák István
Porgesz Ferenc
Porgesz Ferencné
Porgesz Márton
Porgesz Mártonné
Porgesz Sándor
Porgesz Sándorné
Porgesz Vera
Princz Dezső
Princz Dezsőné
Princz Pál
Propper Sándor
Rados Márton
Radó Aranka
Radó Károlyné
Rákos Gyula
Rákos Gyuláné
Reich Samu
Reiner Aladár
Reis Miksáné
Reis Sándor
Réti Jenőné
Réti József
Réti Pál
Réti Palné
Révész Józsefné
Révész Palné
Révész Peter Pál
Révész István
Ribner Józsefné
Ribner Zsuzsika

Ritter Alter Jakab
Ritter Alterné
Ritter Sari
Ritter Zsuzsanna
Rooz Hermann
Rooz Hermanne
Rosenberg László
Rosenberg Miksa
Rosenberg Miksáné
Rosenberg Sándor
Rosenfeld Béla
Rosenfeld István
Rosenthal Malvin
Rosenthal Sándor
Rosenthal Sándorné
Rosenthal Adolfné
Rosenthal Miklós
Rosenthal Miklósné
Rosenthal Mór
Rosenthal Sándorné
Rozenfeld György
Rozenfeld Ivánné
Rozenfeld Pál
Róna László
Rosenthal Jóska
Dr. Rosti Mihály
Róth Gábor
Róth József
Róth Józsefné
Rózsa Emilné
Rózsa Henrik
Rózsa Henrikné
Rusz János
Rusznayák Erzsébet
Rusznayák Miklós
Rusznayák Rezsőné
Rusznayák Sándor
Sárközi Antal
Sárközi Antalné

Scheiner Imre
Schewiner Imre
Schiffer Istvan
Schönfeld Béla
Schwarz László
Schwarz Lászlóné
Schwarz Marton
Schwarz Mártonné
Singer Arpadné
Singer Fani
Singer Gizella
Singer Ignac
Singer Ignacné
Singer László
Singer Pál
Singer Vilmosné
Sipos Lipót
Sipos Lipótné
Sipos Lipótné
Dr. Solti Elemér
Solti Miklósné
Spiegel Klára
Spiegel Lajos
Spiegel Lajosné
Spitz Jenő
Spitz Tibor
Spitzer Ferencné
Spitzer Gyula
Spitzer Pál
Spitzer Sándor
Spizer László
Spizer Lázár
Spizer Lázárné
Spizer Sándor
Spizer Sándorné
Staus Vilmos
Staus Vilmosné
Steinberger Aronné
Steinberger Imre

Steinberger Katalin
Steinberger Mária
Steinberger Miklósné
Steinberger Sándor
Steiner Lászlóné
Steiner Lipótné
Steinhaus Sándor
Stern Arturné
Stern Géza
Strasser Tibor
Strálinger Zsigmond
Stroch Andor
Stroch Andorné
Stroch György
Stroch Lajos
Sugar Adolf
Sugar Ede
Sugar Edéné
Sugar Ilona
Sugar Pál
Swarc Éva
Swarc Ivan
Swarc Józsefné
Swarc Kálmánné
Swarc Karolyné
Swarc Margit
Swarc Mihályné
Swarcz Zsigmondné
Swarz Albert
Swarz Ferenc
Swarz Jakabné
Swarz Jenő
Swarz Jenőné
Swarz Lászlóné
Swarz Lipót
Swarz Lipótné
Swarz Mórné
Swarz Zsigmond
Szabados Ferencné

Szabó Barna
Szabó David
Szabó Salamon
Szabó Salamonné
Szegő Jenő
Dr. Szemen László
Szenes Arminné
Szenes Jenő
Szenes Jenőné
Szenes László
Szente Mór
Szécsi István
Székely Ferenc
Székely Miklós
Szigeti Istvánne
Szilágyi Sándor
Dr. Szilárd Dezső
Szilárd Ernő
Szilárd Ernőné
Dr. Szilárd Eva
Szilárd György
Dr. Szilárd Pál
Dr. Szilárd Pálné
Szőnyi Gyuláné
Szőnyi László
Szőnyi Miklós
Szőnyi Mór
Szőnyi Swarz György
Szőnyi Tibor
Tardos Benő
Dr. Tolnai Ernő
Dr. Tolnai Ernőné
Tóth Sámuelné
Török Jakab
Török Jakabné
Dr. Török Lajos
Dr. Turi Kálmán
Dr. Turi Kálmánné
Dr. Turi Manóné

Ujlaki Ferenc
Ujlaki Ferencné
Ujlaki Károly
Ujlaki László
Ujlaki Manó
Ujlaki Manóné
Ujlaki Vera
Dr. Ungár Aladar
Ungár Miklós
Ungár Mórné
Ungár Pálné
Dr. Ungvári Gyula
Vadas Andorné
Vadász Jenő
Vadász Jenőné
Varga Zsigmond
Varsányi Gyula
Varsányi Gyuláné
Dr. Vas Imre
Vasvári György
Vasvári Imrené
Vasvári Tamás
Vagó Ernőné
Vagó György
Vagó Jánosné
Váradi József
Váradi Mártonné
Várnai Győző
Velencei Ernőné
Vermes András
Vermes Gyuláné
Dr. Vértes Pál
Vezsenyi Lajos
Véghelyi Jenőné
Véghelyi Magda
Vidor Mihály
Vig Kálmán
Visel Ágnes
Visel Salamon

Visel Vilmos
 Wachs Andor
 Wachs Andorne
 Wachs Miklós
 Wachs Pálné
 Wachsz Gyula
 Wachsz Gyuláné
 Walder Dávidné
 Wanderstein Károly
 Wachsz Lajos
 Weinberger Ignacné
 Weinberger Mórné
 Dr. Weiss Adolf
 Weiss Artur
 Weiss Arturné
 Weiss Dezső
 Weiss Dezsőné
 Weiss Elemerné
 Weiss Fülöpné
 Weiss Imréné

Weiss János
 Weiss Jánosné
 Weiss Jenőné
 Weiss Katalin
 Weiss László
 Weiss Róza
 Weiss Sarolta
 Weiss Sándor
 Weiss Sándorné
 Weissberger Gézáné
 Weissberger Pál
 Weisshaus Jenő
 Weisshaus Jenőné
 Weitzner Gyuláné
 Dr. Weltzner Miklós
 Wesel Imre
 Windtner István
 Zoldán Adolfné
 Zoldán Marika

A Szolnok megyei mártírok emléktáblája Jeruzsálemben

A pokoljárás dokumentumai...

17

M. Kir. Közigazgatási Miniszter

M. Kir. Közigazgatási Hivatal
Elv. Ellenőrzési főosztály
Értékei-kezelőség.

Szelnoki
Állami levéltár

803.962/1944.

1. táj. és megyei rész

Felügyeleti osztály

Közegei Előljárásnak,

Székelység.

Bejelenés, hogy jelen rendelkezésre való hivatalban
az 1. táj. és megyei rész, hogy az 1941. évi XV. törvények
értekezése - az időnek tekintendő esemény tartozik a
Közege /város/ területén.

Felügyeleti osztály jelen jelölje meg, hogy a bejelentés
szintén az események számára vonatkozik.

Budapest, 1944. április 21.

A hivatali titkárság:

Bartha

min. kezelő.

A Miniszter rendelkezésére

Dr. Hosszúcsky Károly a.k.

miniszteri osztálytanács

HIRDETMÉNY.

Közhírré teszem, hogy a m. kir. Közellátási Miniszter Ur 108500/1944. számú rendeletével

1.) a zsidók cukorfejadagját az ország egész területére személyenként és havonként minden kivételre való tekintet nélkül 30 dkg.-ban állapította meg.

2.) a zsidók zsirhelyett személyenként és havonként 30 dkg. étolajat (szezám) kaphatnak.

3.) a zsidók húsfejadagját személyenként és hetenként legfeljebb 10 dkg. marha vagy lóhúsban állapította meg. Zsidók konzervárukból is csak marhahúsból készült konzervárukat vásárolhatnak. Zsidók részére sertés vagy borjúhúst kiadni nem szabad.

4.) a zsidók közül tejellátásra csak a terhesanyák, terhesség negyedik hónapjától a szülésig és a csecsemők és kisgyermeknek részére lehetnek annak az órák a végéig, amelyben 3-ig életévüket betöltik.

A fentebb ismertetett rendelkezések 1944 év május hó 1-ével lépnek hatályba.

Zsidóknak tekintendők azok, akik a sárga csillag viselésére kötelesek

Felhívom ennekolytán a zsidó megkülönböztető sárga csillag viselésére köteles zsidókat, hogy

a) cukorjegyeiket és vásárlási kiskönyveiket felülbélyegzés végett

b) hús és zsirjegyeiket, továbbá a 4-ik pont alá nem tartozó személyek részére kiadott tejjegyeiket 1944 év május 5-ig szolgálatossáák be a jegykiosztó körzeti irodákba, ahol a bevont hús és zsirjegyek helyett a zsidókat megillető hús és olaj (zsiradék) jegyeket megfogják kapni.

A cukorjegyek ficsortéssá várt később történő leltározásáá, de május 1-től kezdően zsidók a kioskukba maradó cukorjegyeket május hó 1-től érvényes jegyzetvényekkel már nem válthatják be.

A kijelölt cukorkereskedők „zsidó” felülbélyegzéssel ellátott cukorjegyek szelvényeire május 1-től cukrot nem adhatnak ki.

Zsidók az által megillető új cukorjegyeket csak a zsidó felülbélyegzéssel ellátott és május 1-től be nem váltott jegyzetvényekkel ellátott cukorjegyekre kaphatják meg.

A kiadás időpontját annak idején közhírré teszem.

Közhírré teszem még, hogy a zsidók sertés és borjúhúst május 1-15) nem vásárolhatnak és liyet husiparosok zsidók részére nem szolgáltathatnak ki.

Szolnok, 1944. év április hó

dr. Szabó Ferenc s.k.

59

M Ű v e s e i i r á s .

Mint I. sz. Alternatíva a Z B I D O - egyének ghettó-szerű elhelyezéséről.

A ghettó Szolnok m. város III-ik közig.körületében a következő utók által határolva létezik.-

A Csernok u. 2.sz.ingatlantól indulva a páros házszámokéu oldalon halad /a 6-r szám kihagyásával/ a Horváth Nándor utca keresztezéséig.- Innen a Horváth Nándor utca páros házszámokéu oldalán folytatódik / a 64-r szám kihagyásával/ a Pillangó utcáig.- A Pillangó utcának végig a páratlan házszámokéu oldalán folytatódik a Pillangó u.2 és Csernok u.4.sz.ingatlanok meggyevonuláig.- Ettől a csatlakozási ponttól a Pillangó u.2.sz.ingatlan meggyevonulán halad olyképp, hogy a Jászkuút utca 5.sz.úttól ingatlant lezárja és a Csernok u. 4 és 2 sz.ingatlanok meggyevonulán át találkozik a kiindulási ponttal.- A ghettó területébe be zárdó és 12 keresztén; háztulajdonos ingatlanát foglalja magában.- A zárdó tulajdonban levő házak főbe helye 66 7-ét tisz ki.-

A ghettó körülkerítéshez 500 fm. kerítés építendő és készíttetik amelynek anyagszerzésélete a mellékelt helyszínrajzon felvázoltatott.-

Szolnok 1944 május hó 7-én.

szolnoki tanács.

v. szolnok.-

1

11030

2. sz. helyi lakosság kijelölése.

Munkáljak:

Hivatalos szám:

Melléklet:

Szelnok
Állami laktér

VII. 1. sz. helyi lakosság kijelölése.

S z e l n o k .

A fenti tárggyal kapcsolatosan bizottságilag szemrevételeztük a Fűrészesanyag Fekereskedelmi Rt. Ártifa-úton lévő telepét, amelyen az ugyanevű lédagéri épület van. Ez az épületrészes és a telepen lévő munkálakokkal együtt azért volna a célra leginkább alkalmas, mert az esetben korszerű polgári érdekek nélkül lehetne a kérdést megoldani. Mivel itt éppen a munkálakokban elhelyezett kovács- és lakóházak a kitelepítésre volna csak szükségünk. Legfőképpen ezen most említett szempontokra is figyelemmel, arra kérem a Parancsnokságot, hogy halvpokadjék minden lehetőséget, hogy a szabványos lédagéri épület, amely jelenleg katonai rakétahelyiségül szolgál, a szidák góttába szerelhetése végett a katonai anyagok elszállítás után rendelkezésre bocsátassék.

Az elhelyezésre vonatkozólag a bizottság előzetesen ki-
vánd-leméssel az előbb már jelzett szempontokra való tekintettel
a területet kijelölésre javaslatba hozni.

S z e l n o k . 1944. május 8.

polgármester.

Szolnok m. város polgármestere.
12051/1944.szám.

2

A zsidó ghettó felállításával kapcsolatos
intézkedés.-

Határozat.

A vármegye elnökségének a zsidó ghettó felállításán tárgyá-
ban kelt rendelkezésén folytán a kijelölt ghettó területbe be-
leeső Hoksári Józsefné Csarnok u.2.sz.a. asztalosmester butor-
csarnokának kitélepitését elrendelem.-

Essel kapcsolatosan Úrv. Bárdos Gándorné Corova u.16.
sz. a. textiláru kereskedését a Weisz Ignác Corova u.27.sz.a.
lövő tartálykereskedésbe helyezem át.-

A Bárdos féle Üzlethelyiség kiürítése után az Üzlethe-
lyiséget Hoksári Józsefnének utalom át.-

A Bárdos féle Üzlethelyiségről felvett leltári kiadós
Dankó Béla v.írnoknak azszal, hogy a Bárdos féle üzletben talál-
ható leltári tárgyakat nevezett két kereskedő közbenjöttével
a Weisz Ignác féle üzletbe leendő átvezárlásáról gondoskodják.-
A bárdos féle üzletbe beépített polcokat és elárusító pultokat
Hoksári Lászlónak eliamervény ellenében megörökös vágott adja
át.-

As átvezárlás befejezése után a vonatkozó leltárakat
érdekeltekkel is íromsa alá.-

A Bárdos féle üzlet kiürítése után a kulcsokat Hoksári
Józsefnének adja át.-

Egyidejűleg rendőri közeg kirendeléséről intézkedtem.-

Erről: jelen határozattal Hoksári Józsefné, Úrv. Bárdos
Gándorné, Weisz Ignác kereskedők szolnoki lakosokat, továbbá
Dankó Béla v.írnok kirendelt hatósági közegat, a m.kir.rendőrség
szolnoki kapitányát és a zsidó tanácsot értesítem.-

Szolnok, 1944. május hó 15.

Francy
polgármester h.

12051/1944
115.

Tárgy: Átítottákba elhelyezett zsidók lakásaihoz vonatkozólagi rendelkezések stb. ügye.

Határozat:

Hivatkozási szám:

Melléklet: csomag (13 db csomag)

M.kir. Pénzügyminisztériumnak!

Sz o l n o k.

A m.kir. Pénzügyminiszter Ur 31.100/1944.XII. rend. sz. a. kiadott rendeletére értesítem, hogy Szolnok város területén a zsidóknak a számára kijelölt ghettóba való elhelyezése megtörtént.

A zsidóknak ghettóba való toborítása során hatóságommal a következő értékek vannak megőrzésben:

1/ 10 drb. bélyeggyűjtőkönyv, 2/ egy ruhaanyagot tartalmazó csomag, 3/ 668 P. 30 fill. készpénz, 4/ 2 drb. öt pengős ezüst érme, 5/ 3 drb. 5 pengős ezüst érme, 6/ egy darab zsidó gyűjtő persely ismeretlen pénztárcsával tartalommal, 7/ 12 drb. öt pengős ezüst érme, 8/ 10 drb. öt pengős ezüst érme, 9/ egy drb. ezüst érmé, 9/ 187 P. 50 fill. készpénz, 10/ 22 dr. különféle ezüst érme, 11/ 1 drb. öt pengős ezüst érme, 12/ 1 drb. ezüst forintos érme, 13/ 40 drb. lakárképző pénztári betétkönyv ismeretlen értékben, 14/ 3 m. férfiszövet csomagban, 15./ egy férfi blízny egy nadrág kelme és 3 női ruhaanyag kelme csomagban. - Kérem, hogy ezen értékek átvételéről haladéktalanul gondoskodni szíveskedjék.

Értesítem továbbensz, hogy a közigazgatási eljárás során 438 zsidó lakás pecsételtetett le és ezen lakások kulcsei külön pecsételt lezáró borítékban hatóságommal vannak őrizetben. Lezáratott, illetve zár alá vételt továbbensz 130 zsidó kereskedő és ezen üzletek kulcsei részben külön kezelve, részben közös kezelve a tulajdonosok lakásának kulcsaival együttesen külön zárt borítékban van hatóságommal őrizetben.

Kérem továbbá, hogy azoknak a lakásoknak a számát, amelyeket a német katonai alakulatok megkeresésére nélkül a zsidók ghettóba való elszorítása előtt vettek igénybe, csak később lesz addigban közölni, minthogy ezek számára megállapítás most van folyamatban.

Végül csatoltan megküldöm a zsidóknál talált élő állatokról szerkesztett kiadványt, amely feltünteti azt is, hogy az egyes élő állatok kiadványai adtak át. Az állatokról való elismerés és az állatok hivatalos súlyát igazoló jegyzék szintén csatoltva van.

Szolnok, 1944. december 15.

polgármester

[Handwritten signature]

Ortskommandantur.
Steinok.

o.U. C. 7. 9. 44

Vertrag: (Antragstellung von Wohnungsgesuchsteller).
bezeugt: ohne.

2 2 1 1 1 1 1

In 2.7.9.1. 2.9.2.

Die stehende aufgeführten Wohnungen sind von der Ortskommandantur zu quartierenstellen sicherzustellen.

Es wird gebeten, die Gelder zu den Wohnungen, dem Ober der Ortskommandantur, Herrn Arpad K. e. r. o. s. a. auszugeben zu lassen.

1./	Barossa-u. 7.	Wohnung:	a./	Roth
			b./	Holländer
2./	-"-	11.	a./	John
3./	-"-	80.	a./	Klein
			b./	Kramay
			c./	Schultz
4./	-"-	86.	a./	Karmay
			b./	Schlinger
5./	Proletaria-u. 15		a./	Fied
			b./	Hus
			c./	Singer
6./	Leuk F.-u. 10.		a./	Kuh L.
			b./	Kuh P.
			c./	Wittner
7./	-"-	11.	a./	Holm
			b./	Stillard
8./	-"-	13.	a./	Grante
9./	-"-	15.	a./	Hilbert Sander
10./	Jackgri-u. 18.		a./	Kortner
			b./	Wittner
11./	-"-	5.	a./	John
12./	Barossa-u. 11.		a./	John
13./	Stapery-u. 16.		a./	Blum
~~14./~~	~~-"-~~	~~11~~	~~a./~~	~~John~~
15./	-"-	13.	a./	Adler
			b./	Graf

Semleges
állami levél

Tekintetes Polgármesteri Hivatal!

A gettó lakói között a csatolt kimutatásuan foglaltak részben listát, részben szir tekintetében önellátók és így kenyér - és liszt - és szirjeggyé nem rendelkezvén ezen élelmiszerekhez egyáltalán nem juthatnak hozzá.

Két hátra való élelmet hoztak ugyan magukkal, de az a kényszerre már teljesen elfogyott és így növezttek kenyér és szir hiányában a legnagyobb szükségét szenvedik már annál inkább, mert a gettó többi lakóinak is elfogyott a kényszer, és a májusi szir, illetőleg olajilletményeket még a mai napig sem kapták meg, s így az önellátást nem is segíthetik ki.

Az elfogadottak alapján tisztelettel kérjük, hogy a csatolt kimutatásban felsoroltak részére szir- illetőleg kenyér - és liszt-jegyet a lehető leggyorsabban kiadani szíveskedjenek.

Teljes tisztelettel

Bukarest, 1944. május hó 21.

A zsidó tanács elnöke

Handwritten signature

A szolnoki n.kir.pénzügyigazgatóságtól.

60 Szóki azón
1944.

Tárgy: Jelentés a zsidó inqúszók
és értéktörzsek átvételével
és raktározásával összefüggő
eddiggi tapasztalatokról.

Melléklet: 2 db.

Központi Igazgatóság N.Kir. Pénzügyminisztérium !
VI. fő osztály.

A szolnoki n.kir. pénzügyigazgatóságnál olyan előre nem látott
akadályok merültek fel napról napra a zsidó inqúszók és értéktörzsek
átvételével és raktározásával kapcsolatban, melyeket csak a legyene-
sebb késedelem árán tud áthidalni.

Legelőször is tiszteltetve bejelentem, hogy Szolnok városában
a német Wehrmacht és SS alakulatok oly nagy mértékben koncentráló-
zóak, hogy azok elhelyezése fokozott és egyre inkább problémát okoz a zsidó
lakosságban lehetetlen. Mivel a leltározás kezdetén vesztett volt
a német katonai lakás kiutaló bizottság a zsidó háztartásoktól nyert
néhány napján egyszerűen birtokba vette a legelőször zsidók laká-
sait, és azokat ma is használja. Berendezési tárgyaikat és egyéb ér-
téktárgyaikat is egyik lakásból a másikba hurcolt és oly módon
vándorolt, hogy az itteni családok /: rendkívül nagy /: pol-
gári részéről /: teljesen toleránsnak voltak vele szemben és a
pénzügyi igazgatóság sem talált okot arra elfoglalt lakások és
szobák ellen, mert állítólag szerint az emberek leltározásuk és
használatuk miatt a leltározás elhagyott. Azon állapottól is
először nyilvánvalóan eredményesen sikerült először az itteni
Értéktörzsnél, hogy jelenleg is lakás használatát megtiltja, kötele-
zők ezen lakások háztartásait először valószínűleg és kivétel nélkül,
hogy a pénzügyi igazgatóság az emberek a korábbi leltározásuk a
leltározásuk és a zsidó lakás használatát, amely a zsidó lakás
után azután a lakások részére átadottak. Ilyen állapotok ellen a
két esetben történt, mégpedig 22 + 24 lakásra vonatkozólag, hogy
eredetileg nagy lakás foglaltak is, jelentősen nem tudom, mert azok
azán még a kifizetési kötelezettség alatt is ismeretlen. Most már
részben az elhelyezési problémákra is kiterjed az igényük a német katonák

részéről és minélgyakrabban természetesen rövid úton szabbeliag követelik egyes áruházak /: a legnagyobbak /: kiürítését, legutóbb egy üzletház kiürítését, amelyben a ruha és cipő kereskedésen kívül, egy könyvkereskedés és nyomdavidámlat, valamint egy hentesüzlet is van elhelyezve és mondhatnám zárt határidőt is szabnak ennek keresztülvételére. Ezen üzleteket kellő raktár hiányában addig kiüríteni nem tudtam és nagy ~~szűkös~~ tegyek ezen kategorikus kívánásoknak eleget. Hogy ezen soron kívüli követeléseket némileg letompítsam, a napokban a város polgármesterével egyetemben felkerestem az itteni Orszakomandó vezetőjét és szabbeliag kértem őt arra, hogy minden egyes esetben kívánásukat írásban terjesszék elő, miután megfelelő engedély nélkül ezen ügyekben határozni nem vagyok illetékes. Megjegyzem, hogy nap nap mellett megismétlődik, hogy a pénzügyminisztériumnak számlát prezentálnak az iparosok, akikkel az el foglalt lakásokban javításokat és különböző portlókat eszközöltetnek, s amikor a számla kiigénylő kéri az iparos azokat hozzáuk utasítják. Legutóbbi egyik kívánásuk az volt, hogy a zsidó ingóságok közül vegyék ki az égyeneseket és azokat mind szolgáltatassuk ki nekik és az itteni Nemzeti szállodának, ahol beszállásoltjaik is vannak, mert a szállodának ügyességi annyira rongyos hogy azokatők használni nem tudják. Gröteseknek mondhatók a következők is, amikor látogatnunk katonasághozok részre többek között 500 mély, 500 lapos tányor, 1200 pohár, 300 hajlított szék stb. stb. s a végén egy székora kiszolgáltatást is kértek. Természetesen ezen kívánat illetőleg is írásbeli utra utasítottam őket.

Legutóbbi intervenciójuk alkalmával egy berlini németnő is jelentet meg nálam, aki állítólag magyar állampolgár felesége, aki jelenleg a harctéren van /: SS alakulat /: és különböző tárgyak kiutalását kérte, mert lakásához egy olyan házban jutott, amit a németek elfoglaltak és az egyes lakókat rendszertelenül börtönytették. Kértem az őt írásban való letételest és a helyi kerülettel megállapodva egy társasági tisztviselővel egyetemben, s az elfogadást illetőleg utasítottam őket. Né kell mutatnom azonban arra, hogy az eddig keresztülvázalt lett volna mutatja azt is, hogy ilyen egyes dolgokat az egyes lakókról kikérni és rendelkezésre bocsátani mondhatnám képtelenleg. Tisztelőtlen kérem annak událát, alázat, nem volna-e helyes a budapesti német főpártmányokhoz egy olyan rendelkezés kibocsátását kikérni, hogy az egyes Orszakomandók a hatóságjal csak írásban érikthessék meg, mert attól tartok, nehogy később felelősségre vonattassam, mert az egyes intézkedéseknek nem volna német részről támasza.

Ami a zsidó tárgyak igénylését illeti, sajnoslaltal rá kell mutatnom arra, hogy ezt bocsát a német katonaság praktizálja, de egy-

más után érkeznek be hozzájuk igénylések az egyes m.kir.katonai alakulatok, hivatalok és levante otthonok részéről is, amelyek bízhatatlan mértékben kérnek kiutalást berendezési tárgyakat illetőleg, biliárd, könyvtár, Magyar Kisebbségekkel, mongora, ping-pong asztal, hegess, kis bőgő, szőnyegek stb. kíséretében. Erre vonatkozólag kérek utasítást az elintézésről illetőleg.

Az itteni hadfelügyeleti bizottság kérvényt nyújtott be, hogy a jelenlegi irodahelyiségében lévő 3 drb. peresa szőnyeget és 5 drb. kőpár utalják ki nekik, mert azt a lakást a német katonai hatóság becsatolta rendelkezésükre, s ezek a tárgyak a lakásban voltak, mert ebben a lakásban addig a pénzügyőrök nem juthattak el, mert az a németek által lett birtokbavéve.

Leltőztassék rendelkezni, hogy ezen tárgyakat bevonathassan a pénzügyőrök által és annakidején rendelkezés szerint Budapestre szállíthassan.

Ami a leltározást magát illeti az elég lassú tempóban halad, mert az itt működő hat bizottság nem végezheti a leltározást topográfiai sorrendben, mert elsősorban azokat a lakásokat kell leltározni amelyek a német hatóság által kijelöltettek, hogy azokat birtokba vegyék az ideiglenes lakók. Pénzügyőrök kiemelése tárgyában telefon útján intézet kérésre Xárony bizottság pénzügyőrt az itteni hivatal rendelkezésére bocsátani nem tud, s azért tisztelettel kérem újjól megrendelés tárgyát tenni, nem használhatnánk-e a leltározáshoz más szakból tisztviselőt. /: forgalmazóhivatal /:

Ami a községi leltározást illeti a helyzet itt is kényesneként áll és áll. Vannak községek /: Jászberény, Kunzentcsanak /: ahol a közigazgatási hatóság megengedte, hogy a zsidók még butorak egy részét is magukkal vihették a gettóba, ezt Jászberényben teljesen kihercekeltek a zsidó lakóktól, úgyhogy a pénzügyőrség már csak az üres lakásokat találja a helyszínen, egyéb helyeken meg a legszűkebb körben nem engedték a gettóba vinni, s most a már lezárt zsidó lakásokból állandóan egyes tárgyak kivételének megengedést kérnek. Ami a lakásigényléseket illeti, azok olyan nagy mértékben történtek szelvények, ahol minden érzékeny ember zsidó lakást igényelt lehetne butorral együtt, hogy a városi lakáshivatalnál kénytelen voltam közbejárni, hogy lakásigénylést addig ne intézzenek el, amíg a leltározás hivatalunk részéről meg nem történt, mert az igénylők természetesen mind soronkívül követelték a leltározást.

A hátrébb addig is napirenden volt. A június 2-ai bombatámadás következményeképpen a légnyomás következtében mondhatni minden zár kinyílt, az ablakok betörték, úgyhogy most a pénzügyigazgatóság

legnagyobb gondját képezi a zárok újbóli átviasszálása, a lakások be-
szárítása és a kitorzott ablakok beösseszközése.

Az adminisztrációt rendkívüli módon megterheli a szolid házak
bérldínek állandó becsufjárdása, hogy a lakbér kinak és hogyan fizeten-
dó, s emellett amikor a felet arra utasítjuk, hogy a lakbért a szolid
szólt számlájára fizesse be, mégünk sincs ellenőrizni azt, hogy a
fizetés megtörtént-e vagy sem.

Tisztelettel kérek utasítást arra vonatkozólag is, hogy egyes
sziltek törökivüli leltározásból felhasználható szakértők díjait
ilyen mértékben és miből fizessék ki. Jelentem egyben azt is, hogy
eddig tapasztalataim szerint az értékek nagy része a környező tanyá-
kon van elhelyezve, vagyis teljes mértékben csak akkor végezhetünk,
ha a rendes munka befejeztével a pénzügyőrök a tanyákra is megjeleni-
ke az értékeket beszámoltatja. Itt szeretnénk megkérni azt is, hogy
például Buzsák város tanyarendszere oly kiterjedt, hogy területe
64.000 hektárral is haladja.

Tisztelettel bejelentem azt is, hogy a közértesítőkkel levél
szilak vagy bejelentése és hivatalos érdeklődés a kir. pénzügyi igaz-
gatóság hirdetésnyit volt képtelen kinyitni, melyben az illetőket a b. i.
tets következőkre vonatkozóan felhívta ezen vagy ont rólak beje-
lentése. Az eredmény kimutatás 610 állatokkal mutatkozott, amelyek
reles haszonra voltak az egyes gazdákban elhelyezve, s amely 610
állat értékesítése a szólt vagyán javára folyamatban van. Tisztelet-
tel kérem megengedni, hogy ezen hirdetésnyit keltetett /: 117 : / a
rendelkezésre bocsátott hitel tervére számolhasunk el és egyenlít-
seges ki.

Újabb és újabb esetek nap-nap mellett kerülnek fel, s ezokról
folytatatosan időről időre újabb jelentést fogok tenni.

Szolnok, 1944. évi június hó 3-án.

pénzügyi tisztviselő
pénzügyi igazgató helyettes.

Ortskommandantur 2642

Stolnok, den 10.6.1944

5.

10 41a

Königl. ungar. Finanzdirektion

In S e o l n o k

Abdruck der Karte

Bez.: Zuweisung von Wohnungen und Geschlechternummern.
Verzug: Ohne.

Die Ortskommandantur bittet um ungehende Zuweisung nachfolgender Wohnungen und Gewobefluräume für ausgebombte Dienststellen:

1. Wohnungen: Kommutator 4. et. II. em.-1 Besitzer zahlte 1000

Pahl Peter Isakson

Миротвор. Миротвор

Order Cycle

11/20/2011 11:21:11 AM

11/2/2001 11:24:01 AM

11. Geschäftsverteilung:

Könyv ára 1. Székely Jenő K

2. Spitzer Tgnho-1

3. Weiss Füllp

4. Fehér Antal

Friedmann Jacob

Б. Ильяс Терек X

2. Fodor David

Горова-у. 16, 1744 21-13, 21, 22, 23, 24

" 18 1544 51.10. - 11.

" 18 $\frac{1}{2}$ km. from ...

22 10.44 $\bar{v}$ 19 i_{21} 1.0

ВЕРОНИКА 4

4 7 1144 8112, 6.5.11.

29. Received 72 of

Der Ortsvorsteher:

A.B.

Oberleutnant und Adjutant.

Hutzel-Linder am 12. Dezember 1941
wurde in d. v. v. beklagt bei einem
Anfall von Nervenkrankheit.
Folgt daraufhin eine beklagte
Anfall von Nervenkrankheit.
Beklagt 1942-10. Befragung nach

~~B. 7~~

Eden
 10/10 30. 11. 18.

Szolnok m. város polgármestere.

14237/1944. szám.

HIRDETMÉNY.

A m. kir. Minisztérium a zsidók bevásárlási idejét napi kettő órában állapította meg. Ezen rendelet alapján a sárga csillag viselésére kötelezett zsidók nyílt árusítási üzletekben, a piacokon és vásárokon naponta csak 10-12 óra között vásárolhatnak.

Mindazon kereskedők és árusok, akik a most megállapított időm túl is kiszolgálják a zsidóvevőket kihágást követnek el és szigorúan meg lesznek büntetve.

Szolnok, 1944. június hó 6.

Dr. Szabó Ferenc s.k.

Dr. Szabó Ferenc s.k.

Arich Ben-Tov: Holocaust. A Nemzetközi Vöröskereszt és a magyar zsidóság a második világháború alatt

A 248. oldalon Wessenmayer német követ jelentése a birodalmi Külügyminisztériumba. Levéltávirat, 44. 5. 19.

Titkos birodalmi ügy:

Részlet:

„Zsidók: A kelet-magyarországi evakuálás továbbra is tervszerűen folyik. Eddig 62 644 zsidót szállítottak el. Az eddig beérkezett jelentésekkel összhangban a szolnoki Aussenkommando jelenti, hogy igazán őszinte állásfoglalás a zsidóság ellen csak az egyszerű embereknél s az idősebb tisztiek egy részénél tapasztalható. Jellemző, hogy az Aussenkommandóhoz befuon, zsidók rovására tett valamenyny feljelentés, amolyan németellenes kijelentésekkel, ellenséges adók hallgatásával stb. vádolja a zsidókat, egyszerű munkásoktól, cselédlányoktól stb. érkezett. Ha kereskedők vagy tisztviselők jelentik fel a zsidókat, akkor általában gazdasági előnyre számítanak: a zsidó üzletekhez vagy lakásokhoz akarnak jutni. Az úgynevezett jobb körök a zsidókkal kapcsolatban többnyire csak akkor foglalnak állást, ha ezt úgyiszlván kötelességüknek érzik s biztosak lehetnek abban, hogy ha véleményük nyilvánosságra kerül, nem okoz kárt nekik. Ezekben a körökben inkább az a vélemény, hogy a német nyomásra hozott zsidórendeletek níl szigorúak.”

Forrainé Balog Bella visszaemlékezése Karcagról, a szolnoki cukorgyárba való megérkezésükről és édesapja öngyilkosságáról.

„A sok drámai eseményt, amelyeket deportálásunk alatt átéltünk, azt hiszem, arra illetékesebbek már megírták, de nem tudom, Te vajon tudod-e, lényegében, hogyan került szegény jó Apám a szolnoki temető sírhantjai alá. Amikor begördült a vonatszerelvény a cukorgyári rakodó mellé, csendőrcsoport (kb. öten) nyitotta fel a marhavagonok ajtajait és egy kis termetű, de igen nagyhangú, valamiféle tisztviselő görbe botjával nyomatékot adva ordítózásának, miszerint, »lavórokat, tálakat dobáljatok le és abba minden életmet, szappant, tisztalkodószereket dobáljatok bele, úgyis eleget mutatok a p...-tokat.« A megzavarodott, zsúfolásig tele vagonban, aki csak mozgásképes volt, igyekezett — az ütlegetést elkerülendő — minél hamarabb eleget tenni az ordító akaratának. Én magam is a vagon ajtajában álltam, amikor belülről rémes jajveszékeltést hallottam, és hátra nézve látnam, annyi drága jó Apám a fehér nyelű zsebkésével felvágta mindkét karján az ereket. Amikor szegény Anyám jajveszékeltésbe kezdett, Apám ujját a szájára téve azt mondta: »Psz! Ne sírjatok!« Es azzal féloldatra dőlt, miközben karjaiból magasra spriccelt a drága vére, szinte teljesen pirosra festve a félelmükben lábszárait átkaroló két nagyobb kislányom haját, arcát, ruházatát. Az emberek orvosért ordítotak, de a bottal hadonászó csendőr bekiabálta, hogy két ember fogja meg szegény Apámat és rakják ki a vasúti töltés oldalára, nem mulasztva el megjegyezni: »Döglött kutyának árokban a helye!«

Az igazsághoz tartozik azonban, hogy egy fiatal ún. próbacsendőrkísért engem és a két vérrel átitatott kislányt a szemben lévő vasúti örházba, hogy a gyerekeket lemossam a vértől. Ott ült néhány asszony, akik szó vagy bármilyen megjegyzés nélkül azonnal meleg vízzel megtisztították őket, láthatóan mélyen meg voltak rendülve, hiszen akaratlanul is szemlélői voltak a történéseknek. Valakik, valamikor behozhaták szegény Apám holttestét, és a terem napokig ott feküdt az utána következő öngyilkosok tetemeivel, de hogy mikor szállították tovább, arra nem emlékszem. Mint csodálatos érdekességet mondom el még, hogy ebben az időben Dezső öcsém munkaszolgálatot töltött, nagy szerencséjére az országon belül, és többek között őt is kivéteyleték a szolnoki zsidó temetőbe, a gettóban elpusztultak eltemetésére. Biztos vagyok benne, hogy ezek a fiatal zsidó fiúk közösen elmondták egy »Kadisa«-zt, ha csak magukban is, így advan végtiszíriességet, anélkül, hogy sejtették volna, kiket is hantolnak el.”

M e s e l e t.

K. kir. debreceni VI. uszandörkvöllet.

6 nyarozó alezdtály

Takács Ferenc II tőrn.

A szolnoki gyűjtő-táborban lévő zsidó
gyűjtő-jelentés.

Remvári György őrn.

Vitáz Ferenczy Ágostó m. kir. esztár elzredes urunk.

K I S K U L P E L T O G Y H Á Z A

Szolnok, 1944. június 23. /13 W/

A szolnoki zsidó gyűjtő-táborban ma a délelőtti órákban a német SS katonai parancsnokság a zsidókat két csoportba osztotta be. Az egyik csoport a zsidók, a másik csoport a kivátelezett zsidó. A zsidókat elszállították utra, mert a egillapítás szerint folyó hó 24-én fogják berakni vagonba.

A kivátelezett zsidókat kb. folyó hó 25-én fogják elszállítani.

A gyűjtő-táborban ma - a nyarozó debreceni alezdtálytól kérésre nyújt 4 polgári ruhás nyarozó - a zsidók részletes kikérdezést megkapták. A kikérdezett zsidók nagy része a táborban maradt és a kérésre elszállították, valamint a kérésre nyújt való átvételét kezdték be és az elszállított tárgyak felvételét hely át polgári ruházták. A kikérdezés tovább írt folyamatban van.

1. / A zsidó nyarozó's eredetéről arra lehet következtetni, hogy a zsidók a kérésre nyújt való mégis csak a kérésre nyújt való voltak, de azt pontosan arról felderíteni nem lehetett, mert végig tartózkodtak voltak és nem beszéltek el a zsidó.

2./ A zsidók elszállított kb. el vannak látva élelemmel. Nincs a zsidókból.

3./ A zsidók 24 órában fogvatartást azokról részéről nem történt. Történt és a kérésre nyújt való a zsidókat azokról részéről nem történt.

4./ Folyó hó 23-án virradóra egy zsidó fajú nő, természetesen halálal meg halt.

A kérésre a zsidók elszállítottáról nem beszéltek.

Takács II tőrn. a. k.

A jelentés az eredeti példányát a kérésre való továbbítás céljából átvittem Szolnok, 1944. június 23-án 18 órákor.

Remvári G. K.

X. Államrendőrség debreceni főkapitányság
politikai osztálya.

SZ. M.

Hogy ezen példányt a K. kir. debreceni VI. uszandörkvöllet 6. nyarozó alezdtály irattárában feltalált gyűjtő-jelentés. az alezdtály megjele - igazolom.

Debrecen, 1944. aug. 10.

Remvári György.

52/285

M. kir. katonaság VI. zászlóalja.

6 nyarvasz alezredés
Sakács Ferenc II. tárnokm.
Nagyvári György őrnagy.

A zászlóalji rendszertől írtak a zászlóalji rendszertől.

Vitéz Veresóczy Miklós katonaság VI. zászlóalja.

Vitéz Veresóczy Miklós katonaság VI. zászlóalja.

1944. június 24. 19. 19. 19.

A zászlóalji rendszertől írtak a zászlóalji rendszertől.

A zászlóalji rendszertől írtak a zászlóalji rendszertől.

A zászlóalji rendszertől írtak a zászlóalji rendszertől.

1./ A zászlóalji rendszertől írtak a zászlóalji rendszertől.

2./ A zászlóalji rendszertől írtak a zászlóalji rendszertől.

3./ A zászlóalji rendszertől írtak a zászlóalji rendszertől.

4./ A zászlóalji rendszertől írtak a zászlóalji rendszertől.

A zászlóalji rendszertől írtak a zászlóalji rendszertől.

Vitéz Veresóczy Miklós katonaság VI. zászlóalja.

A zászlóalji rendszertől írtak a zászlóalji rendszertől.

1944. június 24. 19. 19. 19.

Vitéz Veresóczy Miklós katonaság VI. zászlóalja.

M. kir. katonaság VI. zászlóalja.

1944.

Hogy ezen a zászlóalji rendszertől írtak a zászlóalji rendszertől.

Debrecen, 1944. okt. 10.

Vitéz Veresóczy Miklós katonaság VI. zászlóalja.

Uccsok.

2/104

úr. debrézsi VI. önéletrajzi írás.

8. nyelvi osztály.

Takács, János II. évfolyam.

Radványi, János

szlovák nyelvészetben lévő iratok
jelöltje,

Vitéz Ferenczi László m. kir. tanácsos és urak,

Előzetesül.

úr. 1944 június 25 / 13 N/

A szlovák nyelvészetben lévő iratok az első csoport
szlovák nyelvészetben lévő iratok. Előzetesül az első csoport
szlovák nyelvészetben lévő iratok.

Az előzetesül szlovák nyelvészetben lévő iratok

A második csoport szlovák nyelvészetben lévő iratok

A szlovák nyelvészetben lévő iratok az első csoport
szlovák nyelvészetben lévő iratok. Előzetesül az első csoport
szlovák nyelvészetben lévő iratok.

Az előzetesül szlovák nyelvészetben lévő iratok
szlovák nyelvészetben lévő iratok. Előzetesül az első csoport
szlovák nyelvészetben lévő iratok.

1./ A szlovák nyelvészetben lévő iratok az első csoport
szlovák nyelvészetben lévő iratok. Előzetesül az első csoport
szlovák nyelvészetben lévő iratok.

2./ A szlovák nyelvészetben lévő iratok az első csoport
szlovák nyelvészetben lévő iratok. Előzetesül az első csoport
szlovák nyelvészetben lévő iratok.

3./ Az előzetesül szlovák nyelvészetben lévő iratok
szlovák nyelvészetben lévő iratok. Előzetesül az első csoport
szlovák nyelvészetben lévő iratok.

4./ Az előzetesül szlovák nyelvészetben lévő iratok
szlovák nyelvészetben lévő iratok. Előzetesül az első csoport
szlovák nyelvészetben lévő iratok.

Az előzetesül szlovák nyelvészetben lévő iratok
szlovák nyelvészetben lévő iratok. Előzetesül az első csoport
szlovák nyelvészetben lévő iratok.

Takács, János, s. k.

Az előzetesül szlovák nyelvészetben lévő iratok

Szlovák, 1944 június 25 13 óra. László János.

Megjegyzés.

2. / 103

zir. Székelyi VI. eszaki körlet.

6. nyitási csoport.

székelyi gyűjtőterület a lévő székely
ezen jelölés.

Jakob Ferenc 17. sz.
Székely György sz.

Vitéz Farkas László sz. kir. eszaki alezredes urak,

Megjegyzés.

Székely, 1944. június 26. / 13 sz.

A székelyi gyűjtőterületen volt első csoport székely, a német
SS. katonái parancsra, folyó hű 25-én 2 órakor, Székely Budapest
irányába, valamint elmozdították. A bevezetést a német parancsoktól
székely. A székelyt német katonák kiderítették. A bevezetéstől a székely
székelyek csak őt álltak, hogy a székely közül senki sem ne székely-
belet.

A második csoport székely a megfigyelés szerint folyó hű 26-án
fogták vezetői székely, és végrehajtották.

A székelyi gyűjtőterületen az elrejtett kincsek után a nyitási
terület folyik. A nyitási elrejtésről folyó hű 27-én be fog székely-
székely.

1. Nemleges.
2. A székelyi gyűjtőterületen van székely második csoport székely
székelyen körül jelenleg székely székely, mert a német katonák parancs-
székely, a székelyben lévő székely székely székely, az első csoport székely-
székely bevezetést és elvitték. Székely székely. Székely után még nem
székely.
3. Az utolsó 26 órában székelyszékely székely székely nem székely.
A székely székely a székely székely székely székely székely székely székely
székely.
4. Folyó hű 26-án székely a székelyszékely 1 székelyszékely székely
székely székely székely.

A székely székely a székely székelyszékely.

Jakob székely. sz. sz.

A székely székely székely székely székely székely székely székely

Székely, 1944. június 26-án 18 órakor.

6. Farkas székely.

702

6. nyomonzó osztály.

 Page - Ver no II 1-57

.....

$$-1 + \frac{1}{2} \ln 2 + \frac{1}{2} \ln 3 \approx 0.1732$$

10-18-67
10-19-67
10-20-67
10-21-67
10-22-67
10-23-67
10-24-67
10-25-67
10-26-67
10-27-67
10-28-67
10-29-67
10-30-67
10-31-67

1. Munkásság.
2. A szakszervezet jogi és gazdasági érdekeit előmozdító tevékenységének, szakszervezetes állásfoglalásának, a munkások érdekeinek védelmének, a munkások és állam közötti kapcsolatok tisztázásának, a munkások és állam közötti kapcsolatok tisztázásának.
3. Az utóbbi 20 évben a szakszervezetek szerepének növekedése.
4. A szakszervezetek 20 évben az állami gazdaságban a munkások érdekeit előmozdító tevékenységének, szakszervezetes állásfoglalásának, a munkások érdekeinek védelmének, a munkások és állam közötti kapcsolatok tisztázásának, a munkások és állam közötti kapcsolatok tisztázásának.

A társas létszámának 2 szelvény: 1 szelvény történelmi magatartásáról, 2 szelvény: jelenlegi való ról.

1. Jelentés a közlekedési balesetek gazdasági káros hatásairól és a megelőzési feladatokról

TABLE 1. *Continued*

A jelentés 2. melléklettel együtt a 2007. június 28-án tartott

Масштаб: 1:400 000

1979 1980 1981 1982 1983

M. Államrendőrség debreceni főkapitányának
politikai osztálya.

42

Begy ezen másolat a M. kir. debreceni VI. csandörkerület
6. nyomóó állomány irattárában felcálta ügydarabbal sód szerint
negyben. - igazolom. -

Debrecen, 1945. okt. 10.

БАРДЫНЧИЙН ОЮУ.

A szolnoki m.kir.pénzügyigazgatóságtól.

60/2 szám

rőn.1944.

Tárgy: A szolnoki m.kir.pénzügyigazgatóság hivatalos helyiségi részére törülközők, vendégszobája részére ágyneműk kiutalása.

V á r a k o z a t.

A kir.pénzügyigazgatóság az elhasznált törülközők, valamint az ágyneműk pótlása, illetve kiegészítése céljából a Szolnok városban zárolt zsidó vagyon terhére elrendeli a kir.pénzügyigazgatóság hivatalos helyiségi részére 50 darab törülközőnek, a vendégszoba részére pedig 6 darab paplanlepedőnek, 10 darab ágylepedőnek, 10 darab párnabuzatnak, a hivatal részére, ezenfelül 15 darab portörülk ruhának és 2 darab lábörtyűnek a kiadását.

Kegességi továbbá, hogy az ezen felszerelési tárgyak kiméréséhez szükséges anyag címén 3 kg. szappan, ugyancsak a zárolt zsidó készletből a vendégszoba kezelője részére kiadható legyen.

Ezen felszerelési tárgyakat a m.kir.pénzügyőrök adja ki 3 példány jegyzék mellett a kir.pénzügyigazgatóság irodavezetőjének kezébe. A jegyzék egy példánya az étvörök adandó öt, egy példánya a pénzügyőrök iratainál megőrzendő, egy példánya pedig ide beértesítendő.

A kiutalt tárgyakat az étvörök listájába tartoznak vonni, az átadás nevezett személyek bevonásával bonyolítandó le.

A használati, illetve térítési díj mérve és fizetésének módosítási tekintetében későbbi időpontban hivatalból fog bejárni a kir.pénzügyigazgatóság.

Ezzel értesítettnek tudomásulvétel végett :

1./ a szolnoki m.kir.pénzügyőri biztosít kerület vezetője azzal, hogy a kiadás, illetve átadás tekintetében az étvörökkel lépjen előzetesen érintkezésbe ;

2./ a szolnoki m.kir.pénzügyigazgatóság irodavezetője további szabályozásra eljárás végett.

Szolnok, 1944. évi július hó 26-án.

minisiteri tanácsosa
m.kir.pénzügyigazgató helyettese.

Szolnok m. város polgármestere.-
16157/1944. sz.

1944 AUG. 11

Tárgy: Szolnoki zsidó orvosok listája.-
Hiv. 19714/1944 sz.

A l i s p a n U r !

Penti számú rendeletében tisztelettel jelentem, hogy a zsidó orvosok listáját felbontva a szolnoki Hanved Csapattal szolgáltattam be. A leletéről felvett egy példány jegyzékét illetve leltárjegyzékét az önkormányzat iratátáraként csakán csatoltan tisztelettel felterjesztem.-

Szolnok, 1944 augusztus 8.-

Ady

polgármester.

V. 1944 aug. 11.

156/44

Hiv.szám: . . . . /1944.

Polgármester Úr!

Fenti szám alatt kiadott véghatározatban foglalt
utasítás alapján kérdő iparüzőket az alábbiakban sorolom fel:

Az iparüző neve.	Az iparajest- ros tétel- száma:	Az ipar- igazolvány kiadó száma	Az iparág megnevezése.
Fein Herman	A 21.	9779/1903	cipész
Wachs Pál	A 27	19841/1904	nyomdászat és könyvkiadás
Handelsmann, Ferkan	A 36	11694/1904	férfi szabó
Schwartz Márton	A 12	3940/1908	szabó
Blum Áron	A 10	3230/1909	férfi szabó
Wanderstein Béla	A 4	1530/1910	szobafestő
Heffner Jakab	A 51	16150/1910	~~szobafestő~~
Fehér Dávid	A 37	9548/1914	cipész /felsőréz készítő/
Goldmann Mihály	A 9	6188/1918	órák
Frank László és társa Frank János	A 35.	2914/1919	mészáros
Löwinger Bernöt /László Béla/	A 44.	4268/1919	mészáros
Friedmann Jenő	A 49	4184/1919	férfi szabó
Altman Gyula	A 51	4292/1919	ékszerész
Altman Gyula	A 52	4293/1919	órák
Kádár Elek	A 34	4091/1920	mészoló és cimfestő
Kertész Gyula	A 66	6198/1920	vízvezeték szerelő
Csöglédi Sándor	A 77	10192/1920	kőfaragó
Róth /Rányi/ Dezső	A 18	3885/1921	könyvkötő
Kurlich Sándor	A 55	9597/1921	férfi szabó
Goldmann Mihály	A 49	10096/1922	ékszerész
Gombos Ignác	A 85	23677/1922	géplakatos
Szokoly Dánielné az. Korbély Ilona	A 55	14618/1923	cukrász és méz-ekalácsos
Balász Géza	A 62	18125/1924	könyvnyomda
Polgár Lajosné az. Löwi Erzsébet	A 47	11235/1925	női szabó
Glück Dezső	A 48	10597/1925	bőrdíszműves és bőrdíszkészítő
Bleier Imre	A 10	3532/1927	órák
Schwartz Lipót	A 19	5640/1927	pák
Steinhaus Ákos	A 63	22375/1927	cukrász

Az iparúzó neve	Az iparajut- rom tételszá- ma:	Az iparig- szolvány iktá- tó száma	Az iparág megnevezése
Steinhans Ákos	A 63	22375/1927	cukrász
Hévási Gusztáv	A 40	15616/1920	muszerész és gépjaví- tó műhely
Schwimmer Margit	A 37	13495/1929	női fodrász
Weisz Elemér	A 6	3593/1930	paplan készítő
Féin Jenő	A 34	11531/1930	cipész
Kemény György	A 44	12717/1930	keztynő és kotszerész
Deutch Vilmosné	A 57	14077/1930	női kalapkészítő
Viedar Zoltán	A 13	3631/1931	női szabó
Gombos Imre	A 45	10577/1931	paplanor- vűtő
Klein László	A 54	11914/1931	női fodrász
Singer Gizella.	A 63	13866/1931	
Pécsei Mór és Anbalzer Gábor	A 73	16239/1931	Üveges továbbá üveg é porcellán kerak
Ballósné öz. Schwimmer Margit	A 52	9651/1932	kozmetikus
Patak Rezső	A 69	13789/1932	muszerész
Schwartz Gyula	A 5	1513/1933	asztalgályos
Kövési László	A 8	3038/1933	férfi szabó
Faragó Sándor	A 12	3311/1933	nyomdász
Bleier László	A 20	4056/1933	órás
Blum László	A 32	6188/1933	férfi szabó
Wanderstein Károly	A 35	6687/1933	ezobafestő
Kemény György	A 46	8340/1933	nap és esernyőkészítő
Steinberger István és Steinberger Miklós	A 47	9162/1933	lakatos, géplakatos, mérlegkészítő, vas és fémasztalgályos, vala- mint autogénhegesztő
Schwartz Kálmán	A 56	11856/1933	órás
Grün Magda	A 56	12277/1933	női kalapkészítő
Weisz Jenő	A 13	2880/1934	mázoló
Weisz Jenő	A 14	2880/1934	címfestő
Kemény György	A 24	4173/1934	fűzőkészítő
Pollák Sándor	A 35	5894/1934	kárpitos
November Károly	A 65	11184/1934	kárpitos
Frank László és János	A 88	14806/1934	hentes
Klein Lipót	A 9	1696/1935	cipész
Blau Antal	A 30	6214/1935	órás
Kádár M. Sándor	A 34	5679/1935	fényező és mázoló
Erlich Mária	A 40	6837/1935	női szabó

Az ipartűző neve	Az iparlapjstrom tételszáma.	Az ipar- lapjstrom szám	Az iparág megnevezése.
Schwartz Berta	A 56	8670/1935	női kalapkészítő
Faragó Sándor	A 59	8931/1936	konyvkiadó
Schwartz Rózi fáj. Polgár Pálné	A 64	9933/1935	női és férfi fehérneműk, női és gyermekruhák készí- tása.
Holländer Aranka	A 75	12008/1935	női divatkalap készítő
Kalmán Adél	A 11	1851/1936	kozmetikus
Róth Mária	A 23	7215/1936	női szabó
Fueryszeg Jakab Jenő	A 38	12658/1936	fényképező
Spitzer Anna	A 52	13848/1936	fűzőkészítő
Goldmann Imre	A 65	17332/1936	óra
Klein Dező közkeres. tára.	A 70	18990/1936	fényképező
Steinberger Mária	A 83	25065/1936	női fodrász
Róth József	A 2	903/1937	női kalapkészítő
Szilágyi Mártonné sz. Stricker Ilona	A 5	1960/1937	női és gyermekruhák készítő
Dr. Gyárfás György	A 6	3515/1937	kozmetikus
Wassil. Pülpőné Schör Erzsébet	A 11	7099/1937	nőiszabó
Elkán István	A 19	17409/1937	szűcs
Bleier Károly	A 21	18268/1937	óra és ókaszorító
Weisz Adolf	A 28	26376/1937	cipész
Úrv. Gross Sándorné Schutz Mária	A 10	7820/1938	üveges
Róth Andor és Róth László	A 15	15267/1938	molnár ipar gyáripar jel- lő üvege.
Salus István	A 22	18289/1938	műszerész
Horváth Sándor	B 25	11215/1906	kisebb kőfaragó
Czeglédi Sándor	B 77/a	10192/1920	kőfaragó
Halász József	B 34	17608/1929	építőmester
Ribner Margit	B 41	23684/1929	kávéőrő
Vadas Andor	B 45	26531/1929	fogtechnikus
Strausz Adolf	B 15	6990/1930	tolli, nyersbőr, ócskavas, csón és rongy kiskorcskó
Kelmen Miklós	B. 35	14937/1930	bőrártó
Krámer Zoltán	B 36	16615/1931	fogtechnikus
Kalmán A. József	B 39	17341/1931	korcsmáros
Häbscher Lajos	B 30	12255/1932	fogtechnikus
Patak Rezső	B. 37	13769/1932	villanyvezeték
Altmann Imre	B 21	7001/1933	építőmester

Az iparüző neve.	Az iparüzés- től telt- től száma.	Az iparüzés- től telt- től száma.	Az iparág megnevezése.
Kun László	B 26	11943/1934	Fogműves /fogtechnikus/
Schwartz Pál	B 22	9593/1934	szarvasmarha, borjú, sertés és juh közvetítői /ügynöki/ és kiskereskedő
Kádár Sándor	B 1	1323/1936	fogműves
Sámuel Mihály Miksa	B 4	3531/1936	vendéglő
Márton Dezsőné sz. Balmai Ilona	B 24	14213/1936	körösműves
Gottlieb Hermannné Strausz Ilona	B 24	17538/1937	őszeres
Neumann Márton	B 25	18971/1937	őszeres
Wanderstein Béla	F 32	22421/1937	féregirtás rovarirtás, és egyéb kártékony állat irtó
Kalman Miklós	B 30	27510/1937	gépjárművel talen- bolyról /garázs-ból/ induló barkocsis
Schwarz István	B 36	28560/1937	szarvasmarha, borjú, sertés és juh közvetítői és kiskereskedő
Ceglédi István	B 9	8798/1938	/kisebb/ kőfaragó
Sármay István	B 18	18289/1938	villamosáram /elektromos világítási, áramtá- teli, elektrotechnikai stb./ berendezéseknek, munka részeinek, valamint villamos mérőeszközök- nek, berendezéseknek, tökeik létesítése, karca- lása, javítása.
Krausz Dávid és Fia utóda rt.	C 2	630/1924	fa kereskedő, épületfa és tűzifa telep
László D. nyoráttermény és vaskereskedő rt.	C 2	2231/1925	csont és rongy gyűjtő
Krausz Dávid és Fia utóda rt.	C 3	7912/1934	épület és tűzifa telep
Sugar Adolf és István	C 4	3461/1933	tűzifa, szén, épületfa és építkezési anyagok nagy és kiskereskedés- re telepengedély
Rákos Gyula	C 5	7539/1933	valtozár /textil hull- adékokat váltóvá dol- gozó üzem/
Rákos Gyula	C 1	5353/1936	szővő iparnak gyárca- tá üzem
Róth Andor és Róth László	C 2	/1938	móltár ipar gyárca- tá üzem
Kánitz N.		2983/1873	fűszer és vegyes nagy- kereskedő

Az iparüző neve.		ip üzem szám	Az iparág megnevezése
Goldberger Mór és Zsai- lar Arthur	D 4	2634/1897	bizományi és ügynökség.
Holczner Vilmos	D 16	6219/1889	rőfés kereskedő
Róth Dezső	D 17	9737/1905	könyv, zene és papír keresk.
Gléisinger /Gerő/ Ignác	D 19	9011/1907	könyv és papírkereskedés
Róth /Rényi/ Dezső	D 10	5174/1908	nyomdász
Gottler Izidor	D 37	17301/1908	bank váltó üzlet, takarékpén- tárak és mezeijegy ügyletek.
Kalmár Miksa	D 26	11707/1909	férfi és női divatáru keresk
Szekeres Béla	D 3	243/1911	rövid, szövegt., kötött és kézmű- munka kereskedés.
Pekete Mihály	D 8.	2125/1911.	rövid, divat és cipők kereskedő
Bárdos Sándor és Bárdos Gyula /megbalt/	D 42	12007/1911	rőfés és vegyes divatáru ke- reskedő.
Váradi Márton	D 16	2841/1912	úzatócs
Fehér David	D 45	9549/1914	bőrkereskedés
Borcsa Lipótné sz. Bárczi Berka	D 4	1564/1917	úzatócs
Székelv Béla és társa Székelv Iara	D 11	3317/1917	kötött, szövegt. és norintargi vegyes árukkal való nagyke- reskedés.
Székelv Jenő	D 116	17446/1917	rövid, szövegt., kötött, norin- bergi diasmu és vegyes áruk- kat árusító nagykereskedő
Glück Kálmán	D 17	4823/1918	rövidáru, divat és játékmű
Szekeres Béla	D 46	12943/1918	cipő kalap és divatáru keresk
Kalmár Kór	D 22	3642 /1919	varrógép, korékpár, ezek el- adásai, mezeiművei cikkek és hangszer árukkal való keresk.
Deutach Jenő	D 36	4619/1919	fúszar és vegyesáru keresk.
Halász Géza	D 45	7638/1919	könyv, papír, zenemű és antiq- rium keresk.
Fischer Lászlórné sz. Rosen- cswaig Fanni	D 87	8446/1919	vegyeskereskedés
Hjlaki Kálmán	D 93	8524/1919	kőzmű és divatáru keresk.
Komáromi József	D 29	2749/1920	diasmu, bazar és hangszeráru
Weisz Ignác	D 90	6323/1920	divat és kézműáru kereskedés
Deutach István	D 91	6325/1920	vegyeskereskedés
Szabai Dezkár	D 102	7436/1920	rövid, kötött, szövegt. és norin- bergi és diasmuáru nagykeresk
Müntzler Miksa	D 246	15977/1920	bazar, bőráru, háztartási és világítási cikkek
Galanbon Miklós	D 58	3975/1921	Magyarország területére szálló szappan, mosdópor és hasonló ci- kek vándoriparüzőre vátala és eladása.

az iparüző neve.	az ipar- lájstrom tételszáma	az ipariga- zolmány ik- tató száma	az iparág megnevezése.
László nyeresetermék és vaskereskedelmi r. t.	D 24	2228/1925	ócskavas kereskedés
László nyeresetermék és vaskereskedelmi r. t.	D 25	2229/1925	állati nyersbőr kereskedés
László nyeresetermék és vaskereskedelmi r. t.	D 26	2230/1925	csont, rongy gyűjtőipar gyűj- tő telepe
Szönyi /Schwartz Testvérek	D 27	2083/1925	gabonakereskedés.
Kalmár Mór	D 105	12171/1925	műszaki és villanyfelszerel- ési cikkek kereskedése
Steiner Lipót	D 108	12964/1925	szódavíz gyártás
Kemény Mór	D 119	14822/1925	cukorka, déligyümölcs és cuk- rázárú kereskedés
Kohn Árpád	D 24	7333/1926	kereskedelmi ügynökség és mindenféle áruk vétele és el- adása, bizományi üzlet.
Hagy Endre	D 138	12179/1921	vegyesáru kereskedés
Neu Béla	D 42	9764/1926	épületfa, bogmárfa, tűzifa, egyéb építőkezési anyagok, te- lep és rakatár nélküli keres- kedés, valamint fateremtés, fabizományos és ügynökség.
Ehrlich Ernő	D 65	12666/1926	gabona és termény ügynökség
Rosenberg Miksa	D 6	871/1927	rőfcs és vegyesáru kereskedés
Balázs /Bleier/ Lára	D 15	3532/1927	óra és ókasz kicsinytől és nagyban való kereskedés
Dr. Galla Józsefné sz. Goldstein Marné	D 33	7447/1927	rőfcs és rövidáru kereskedés
Bleier Róza	D 79	18870/1927	fehérnemű varrás, hímző elő- nyomás és szallón készítés
Goldmann Mihály	D 83	19817/1927	szemvegkereskedés
Vidor Mihályné	D 102	22342/1927	cukorka, illatszer és háztár- sági kereskedés
Schwartz Lipót	D 103	22328/1927	fűszer és csomagkereskedés
Fonyó Sándorné sz. Spitzer Szóréna	D 41	13350/1928	festék, háztartási cikkek és illatszeresek árusítása
Grunwald Miksa	D 78	20075/1928	szatács
Lerner Miklósné sz. Fried- mann Flóra	D 8	1030/1929	szatács
Rosenberg Józsefné sz. He- né Viktória	D 20	10028/1929	cukor, csokoládé, gyümölcs és húsító italok piáci árusítása
Singer Árpád	D 64	21825/1929	fűszer és vegyesáru keresk.

Az iparüző neve.	Az ipar-	Az ipari	Az iparág megnevezése.
Strikker Róza	D 21	3296/1930	fűző, harisnya, harisnyatartó melltartó és női gumikellékek kiskerek.
Csinner Sornáné az. Szigeti Etel	D 32	5203/1930	szatósok
Szilárd Ernő	D 39	8702/1930	kézmű, rövid és divatruka készítése, valamint ezen áruk bizonyányi áladása.
Pick-Józsefné az. Bloch Eszter	D 42	9039/1930	gumijavító
Czeizler Gyula	D 52	13012/1930	élelmiszer kereskedés
Altman és Haldar	D 65	13183/1930	építőanyag, árusító nőven ághetetlen építőanyag kiskerek.
Rákos Sámuelné	D 67	13535/1930	női kalap készítése
Weisz Ignác	D 8	1193/1931	urak és női textilárak, szőcs-árak, férfi és női kész ruhák, neműk, konfectiók árak, férfi és női szőcs és szövetkés- zők és szakmába vágó cikkek árusítása.
Groszmann Ferenc és Piart	D 11	1789/1931	fa és építési anyagok nagy ba- n árusítása.
Klein Béla	D 14	2772/1931	optikai, fotó és mechanikai kiskerekkel és fiókizlet
G. L. J. J. Béla	D 24	3560/1931	liett, termény és ártományok kiskerek.
Katona István	D 50	9022/1931	termény, mag, gyapjú és ártomány- nyak kiskerek.
Kemény György	D 79	12830/1931	urak és női divatruka és arany kiskerek.
Fodor László	D 88	14279/1931	rőfös és divatruka kiskerek.
Kohn Gábor	D 90	14183/1931	fűző és vegyes kiskerek.
Földes /Schönfeld/ Arthur- né	D 97	15275/1931	divat, kötött, szövetruka kisk- kerak és nyakkendő készítés
Erőss Földsné az. Rosen- thal Róza	D 101	16339/1931	rőfös és divatruka cikkek kisk- kerak.
Haller Dező	D 102	16413/1931	fűző és vegyes kiskerek.
Fonyó Sándorné	D 31	4006/1932	élelmiszer utazatok /brosok, gyű- rtik alb./ készítése
Klinger Ignác	D 36	4477/1932	férfi és női kész ruha, vala- mint urak és női divatruka.
Ozv. Weisz Ábrahámné az. Hirschl Fanni	D 45	5671/1932	élelmiszer és csomag kiskerek.
Szilárd Sándorné	D 53	5332/1932	Szilárd divat ruhák nagy kézmű, rövid és divatruka kisk- kerak.

Az iparúzó neve			Az iparág megnevezése.
Kádár Pál	D 57	7551/1932	festék és vegyes kiskeresked.
Beck Izidorné	D 62	7964/1932	rövidáru és háztartási cikkek piaci előrusítása.
Pick Magdolna	D 68	7912/1932	élelmiszer kiskereskedő
Székely László	D 74	9263/1932	molnár /pósmalon/
Osv. Reiller Miksa	D 85	10572/1932	csomagolópapír, papírzacska papírárukkal való kereskedés és bizonyos leírású.
Boros Béla	D 87	10435/1932	rőfő és kézműáru keresk.
Bajldoné az. Schwimmer Margit	D 90	9651/1932	illatszerek, pipere cikkek és díszműáruk kiskeresk.
Bóth Sándorné az. Gömöri Erzsébet	D 128	14846/1932	cipő kiskereskedő
Stroch Andorné	D 30	3860/1933	óra és ékszer kiskeresk.
Vágó Borbála	D 48	8402/1933	rőfő és rövidáru kiskeresk
Török Lászlóné az. Faragó Magda	D 49	8355/1933	könyv, zenemű, papír, fotó, díszmű, játékok, háztart. áru, műszaki gépek és áruk, valamint kiskereskedő
Hovadner Károlyné	D 54	8604/1933	butor kiskereskedő
Kánitz János	D 56	9238/1933	rövidáru, kötött, szövött, divatáru és norinbergi díszműáru kiskereskedő
Luztíg Árpád	D 72	11017/1933	pipere cikkek, norinbergi díszműáru és játékaru kiskeresk.
Luztíg Nóra	D 76	11399/1933	díszműáruk, játékaruk, bőr-áruk, ernyők, botok, gyermek-kocsik, illatszerek és cukorkák kiskeresk.
Patak Rezsőné	D 77	11067/1933	műszaki, mechanikai és villamos cikkekkel való kisk.
Kövési Ignác	D 79	11637/1933	női kabát kiskereskedő
Halász Géza	D 80	12060/1933	bazár, játékaru, bőr és bőrdíszműáruk kiskeresk.
Schwartz Ferenc	D 83	12164/1933	cipő, uri és női divatáru, bőr és díszműáru kiskeresk
Szentes László	D 84	12174/1933	férfi, fiú és gyermekruhák ezek kiegészítői, szövött, hálós és szőrméáruk kiskeresk.
Jávor Zoltán	D 11	1188/1934	élelmiszerlejttermékek, mezőgazdasági és műszaki árukkel való kiskeresk.
Pinschbein Mór	D 30	5054/1934	ócska vas és gyarafféntermékek kiskereskedő

Az iparúzó neve.	Az ipar- ról tétel- szám	Az ipar- igazolvány kétfold száma	Az iparág megnevezése.
Pollák Sándor	D 35	5870/1934	bulor kiskerek.
Kádár butorcsarnok körül- tölt felelősségi társ.	D 42	6480/1934	butorkiskerek.
Bleyer Róza	D 52	8392/1934	rovádaru kiskerekedő
Vig Kálmán	D 75	10895/1934	vágott baromfi
Löffler Sándorné	D 107	15402/1934	vas, műszaki, mezőgazdasági cikkék és tárgyak, zsák, pony- va és kötéláruk kiskerek.
Bleier Károlyné	D 8	1329/1935	ékszer és látszerész
Bleier Károlyné	D 9	1329/1935	óra kisker-ekedő
Schwartz Berta	D 21	2778/1935	női kalapok, kalap díszek és kellékek kiskerek.
László Bálint	D 30	4331/1935	természetes jég kis és nagykeres.
Blau Antalné az. Ribner Mócsi	D 32	4896/1935	óra és ékszer kiskerek.
Klein Katu lin	D 36	5073/1935	szőcs
Schwartz Mócsi férj. Pol- gár Pálné	D 37	5902/1935	női konfekció, férfi fehér- nemű, valamint rófos és ro- vídaru kiskerek.
Klein Ferenc	D 38	6405/1935	bőr és égetett szeszzel val- ló bizonyítványi nagykeres.
Czeglédi Sándor özv. jog.	D 44	5947/1935	működő előállításához szüksé- ges anyagok /kőszalék ka- vics, cement, cementfestő- anyag, festékesany, aranyala- pozó anyag/ valamint a mű- ködő előállításához szükséges eszközök /anyag csiszoló és kő megmunkáló szerszámok/ kiskerek.
Nádor Vera és Nádor Ibolya	D 50	6940/1935	mint kozmetikai társaság tűzlőanyagokkal való kiské- rek és kereskedelmi ug- nokszeg
Holländer Aranka	D 54	8404/1935	női kalap, férfi és divatru kiskerek.
Breuer Béla	D 88	11705/1935	papír nagykereskedő
Kálmán István	D 12	3063/1936	kereskedelmi ügynökség, list termék, tűzlőanyag és egyéb kiskerek.
Stern Pálné Horcz Margit	D 24	7140/1936	villamos és műszaki cikkek- kel való kiskerek.
Kádár Sándor	D 29	8319/1936	feldolgozott anyagok, nemesfé- mek, szerszámok, orvosi mű- szerek és berendezési tár- sakkal való kiskerek.

Az ipariüző neve.	nr- rom száma	az ipariüző száma	Az iparág megnevezése.
Schwarz János	D 37	11335/1936	szatács
Goldmann Imre	D 56	17578/1936	ékezer és látszer kiskeresk.
Stern Béla	D 1	728/1937	rovid, kötött, szövött, merin- bergi, diószu, vegyesárú, szövet, posztó, vízton és más bőrtáruk kiskeresk.
Székely Béla	D 2	815/1937	rőfcs, textil és divatárúkiat.
Ruzsák Dező	D 9	5245/1937	kész férfi és női ruha eladó /kiskereskedő/
Friedmann Olga	D 12	6353/1937	gyermekruha, és gyermekruha kellékek eladásának kiskeresk.
Weisz János	D 22	9396/1937	rőfcs és divatárú kereskedő
Kovács Imre	D 26	8148/1937	kötött, szövött divatárú, cipő, és bőrkiskereskedő /kiskeresk/
László Ö. Nyaratoróony és vaskereskedelmi r.t.	D 34	9715/1937	használt építési anyagokkal való kereskedő
Dr. Szendrei Henrik Ká- nitz Jolán, Libertiny Árpád Szendrei Ilona és Szendrei Sándor Kálmán	D 37	14423/1937	mindennemű mezőgazdasági, ke- reskedelmi áruk, fűszer, gyar- mat és vegyes áruk, féslek, vas, olaj, petrolum, benzín, ve- gyi termékek, rovid, kötött, szö- vött, tűzelőanyag, olaj áruk és anyagkereskedője és bi- rodalmi
Zardos György	D 58	22211/1937	rőfcs, divat és rovidárú va- lamint cipő kiskereskedő
Háber Gyula	D 67	25366/1937	szatács
Török Lászlós Faragó Mária és Goldberger Márk közkereseti társaság	D 71	28653/1937	írógép, sportárú, illatozer és bőröndárú kereskedő
Goldmann Imre	D 2	984/1938	fogászati cikkek és orvosi műszerek kiskeresk.
Szente László	D 5	2830/1938	fűszer, féslek, vegyeszeti és mezőgazdasági cikkek, építke- zési anyagok, olajok és vegyes árú keresk.
Nádor Gyula	D 16	7428/1938	tűzifa és szénkereskedés, vala- mint kereskedelmi ügynökköz.
Orv. Gross Sándor és Schutz Mária	D 19	7687/1938	olaj, porcellán, bútor képkere- tes és zomáccedény keresk.
Rosenzweig Ede, Róvász István és Róvász Pál mint közkereseti társaság	D 21	8924/1938	mindennemű mezőgazdasági áruk fűszer, gyarmat és vegyesárú, délgyümölcs, féslek, vas, breg, petroleum, benzín, vegyi termé- kek, rovid, kötött és szövött árú, tűzelőanyagok, olajárú, kis és nagykereskedő, valamint

Az iparüző neve.	Az ipar- látról tételszáma	Az iparig- nyálvány, k- tató száma	Az iparig megnevezése.
Osv. Schwarcz Jakabné sz. Singer Berta és Halmos Sándor	D 26	8380/1938	szőcs
Fehér Miklós	D 28	10136/1938	kész férfiruhák, női kabatok csövek, cipők és divatruha kiskerek.
Braun József	D 40	16061/1938	gabonaszekerek, szék, szőcs daru és mezőgazdasági ipa- ri termények kis és nagyke- reskedő, szűrt és idegen munkára való átvétel, és valamint így átvételi ügyletek közvetítése.
Balász László	D 45	17370/1938	liszt, élesztő, gabona és mindennemű termény kis és nagykereskedő
Lőwinger Géza	D 50	19816/1938	férfi és női ruha kiskerek
Károly István	D 55	16531/1938	női és férfi divatruha kész főzőruha, főzőruha, kácsa és szőcsruha kerek.
Fénel Imre	D 5	1073/1942	erdő kitermeléséből származó fűrész, átvételét közve- títő ügynöki.
Osv. Weiss Fülöpné sz. Blai- er Vilma	E 21	17262/1910	női kőszemke készítés és árusítása, előnyomda és kötő- ruha árusítása
Altmann Imre és Balász József	E 9.	8352/1919	építkezési vállalkozó
Bárák Elek	E 3	4090/1920	üvegcs, üvegcsiszoló, üveg- edző, üvegveső, üvegajlító, üvegáncsorozó, üvegforrasztó, üvegporcellán, fajcsa fenté, mozaik műves és tü- kor készítő.
Stricker Mózes	E 15	16077/1923	női kalap készítő és díszítő
Geltler Józsefné sz. Klein József	E 2	3981/1932	kötés, kőszemke
Weisz János	E 6	8241/1932	lőfogó tüherfűvarozásra jogkötő ipar
Weisz László	E 11	9101/1933	lakásközvetítő
László Sándor	E 12	10000/1933	áruforgalom ellen vevőket szerező szervező nyilvántartó és követeléseket behajtó váll
Gombos Imre	E 3	4165/1934	egy láncrendszerrel kötő árú és vattal készítő
Schwartz Ármin	E 5	4459/1935	lőfogó tüherfűvarozásra

Az ipariüz neve.	tel. száma.	fax. száma	Az iparüz vezetése.
Mágor Vera és Mágor Ibolya "Mágor Testvérek"	R 12	6940/1935	mint közkereseti társaság ló fogatu járművel való árufuvarozás.
Wachs Ferencné	E 18	8493/1935	lófogatu teheráru fuvarozás
Breuer Béla	E 22	11705/1935	papírzacskó készítő
Kalmár György	E 6	5070/1937	cénnagombkészítő
Kardos Sándor és Kardos Sándorné Kálmán Erzsébet	E 13	10764/1937	építési anyag; ügynökség
Kovács László	E 16	11588/1937	férfi-férfi nemű készítő
Friedlándor Lipót	E 25	19998/1937	állati erővel való fuvarozó
Kardos Sándorné	E 27	23770/1937	tűző és építkezési anyag ügynök.
Erdős Fülöp	E 10	14581/1938	kifőző

Szolnok, 1944. szeptember 14.

v. kiadó.

J a g y n o k ö s z v

felvettatt Szolnokon, 1946. évi február hó 15. és 16-án, az alábbi fel-
sorolt üzlet és raktárhelyiségekben. -

Jelen voltak: Szolnok megyei város részéről SZILVÁSI
SANDOR, a Szolnoki Zsidó Segélyesség részéről SZOKA LÁSZLO, a Szolnoki
rendőrség részéről Fodor Imre rendőr, és Nagó István tanu. -

Fant mevésették az alatt felmerült üzlet és raktár-
helyiségeket felnyitották és megállapították, hogy azokban semminemű
árúkezelés nem található, mely után a vonatkozó helyiségeket újból
lezárták. -

Detler Jánosné, kőműves,
Gálambos Dezso, ügy
Schwarz Béla, textil
Kamitz R., fűszer és gyarmat
Szekeres Béla, divatár
Bolcsér Vilmos, textil
Vidor Árpád
Klein Ignác, vas
Bárdos Sándorné, textil
Fatah Rezsőné, villanyfűtés.
Kemény István, kőműves
Goldmann Imre, órá és ókés.
Kalmár Miksa, divatár
Kemény György, divatár
Balázs Imre, órá és ókés
Lassányi Jenő, gyógyszerár
Hákosné, női kalapkészítés
Friedmann Olga, gyermekruha
Bajló Jánosné, divatár
Lusztig Árpád, divatár
Milkó Ignác, szabó
Weisz Jenő, textil
Kamitz János, divatár
Tardos Bened, textil
Skallárd Ernő, divatár
Goldmann Mihály, órá és ókés.
Meinhaus Ákos, órkész
B. Weisz Fülöp, papír
Blau Antal, órá és ókés
Grünwald Miksa, fűszer
Szemes Árpád, fűszer
Gyök Kálmán, divatár
Weisz Fülöp, fűszer
Pekete Mihály, divatár
Kőnyi István, ecetgyár
Góher Miklós, divatár
Károch Andorné, órá és ókés.

Révész Sándorné, Donda Margit és zöl
B. Galla Jánosné, textil
Rosenfeld Eda, fűszer és gyarmatár
Fodor Árpád, divatár
Szemes László, ruha
Bleier Károly, órá és ókés
Kővesi Ignác, ruha
Kovács Ernő, divatár
Székely Jenő, bővídár
Röttl Sándorné, vágó textil
B. Spitzer Péterné, divatár és cipő
B. Weisz Fülöp, kőműves
Fehér Antal, ruha
Róth Sándor, cipő
Weisz Ignác, textil
Gard Ignác, papír
Kiké István, szőcs és szőcs
Farkas László, fűző
Kemény Mór, cukorka
B. Gál Emil, textil
Friedmann Jenő, ruha
Székely Imre, bővídár
Homoki István, cukorka
Kardos György, textil
Skallárd Sándorné, bővídár, textil
Kovács József, hangszór
Szabó István, műszaki
Kovács Béla, textil
Bleier Rózsa, kőműves
Hern Béla, bővídár és textil
Báth István, villanyfűtés.
Ujlaki Kálmán, divatár
Altman Gyula, órá és ókés
Krémer Skallárd, gyógyszerár
Lusztig Mariánka, baxár
Balázs Géza, papírkészítő
Schwarz Gyula, pipa és fűszer

Réber Dávid, bőr és cipészkezelő.
 Scherer Lipót, fűszer
 Zinner Soma, fűszer
 Váradi Márton, fűszer
 Glanber Teréz, baromfi
 Machs Pálné, nyomda
 Rákóc, vattagyár
 B. Hiller Miksa, papír

Javor Zoltán, műszaki
 Klein Katalin, fűszer
 Oslambos Miklósné házt. cikk
 Réber Gyula, fűszer
 Kádár butorcsarnok kft., butor
 Gömbös Imre, paplangyár
 Kovács László, divatárú
 Pick Magda, fűszer és papíráru

Károlyai László

szolgák magyar város megbízottja

Andor János

rendőr, mint társ

Ágnes
Zsidószövetség megbízottja

Rapóczy
tanu

622 601/100

.....

52/104

.....
.....
.....
.....
.....

.....

.....

.....

.....

A gyújtófényben a kimenet után a nyomozás megkezdődött. A kivizsgálás nyomozók együttese Debrecenbe a városi népi biz- - mivel mikor-
si alosztálybeli volt- kiküldetés bevonultak.

1. Meglepetés.

2. Az utolsó népi biz- - az utolsó elemek el vannak látva.

3. Az utolsó 24 órában fogvatartásukat senki részéről nem volt.

A bevonulástól a kizárólagos szemben fordított és kizárólagos a hatóság
részéről nem történt.

4. Folyó hó 20-án vizsgálat a gyújtófényben egy biz- - az utolsó
termékekkel halálra megölt.

Folyó hó 20-án a délutáni órákban a tábor-vezető, a tábor központjában
elfoglalt Nyilaskereszt és Fugó-rajos munkaszervezetek kizárólag, akik folyó
hó 20-án szöktek meg a udvarról. Kizárólag szöktek a szállítással el-
szállították. A szöktet kizárólag a kizárólagos kizárólagos kizárólagos kizárólagos
szöktet Budapesten szöktet kizárólagos.

A szöktet kizárólagos kizárólagos kizárólagos, az alosztályparancsnok-
ságnak fogva tartani.

Takács tisz. a. k.

A jelentés eredeti példányát továbbított a vizsgált hivatalnak
Szolnoki, 1944. június 20-án 12

Takács tisz. a. k.

M.Államrendőrség debreceni főkapitányság
politikai osztály.

sz.

Hogy ezen másolat a M.kir.debreceni VI.csendőrkörlet irat-
tárában feltalált Ugydarabban szó szerint megegyez, - igazolom.-
Debrecen, 1945. október 10.

rendőrszázados.

...és volt, aki megjárta a háború és a béke
poklát egyaránt...

Открытое письмо для военнопленного
Levelezőlap hadifogoly részére

Ограбитель фамилия и имя: *Фриг Денце*
A hadifogoly neve:

Почтовый адрес: *Н.С.С.Р. Москва. Красно*
A hadifogoly címe:

Крест. № 2. 384/х.с.б.
C.C.C.P.

Кому: — Feladó neve:

Frid Dencé

Куда: — Feladó címe:

*Түркішентмікләс, Баттһыңы - и. 105.
кап. 100000*

Városi Tanács Vb. Igazgatási Osztálya.

I g a z o l j u k,

hogy Frid Dencé түркішентмікләс/Budai Nagy Antal u. lo. sz. alatti/ lakos
1942. évben mint zsidó munkaszolgálatos kényszermunkára lett behíva és
onnan 1947. évben tért vissza.

Tүркішентмікләс, 1957. szeptember 23.

„A JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK VÁRMEGYE MÚLTJA ÉS JELENE” (1935)* adattárából

Anhalzer Gábor üveg- és porcelánkereskedő. * 1904, Bpest. Szakmáját atyjánál Győrött tanulta, 1930 óta a szolnoki Pécsi és Anhalzer cég tagja. — Felesége: Pécsi Eva, leánya: Judit.

Bleier László órasm. készítesz * 1894, Mezöberény. Segéd volt Békésen, Csongrádon, Vinkocven, Bpsten, Baján, 1918 óta önálló. A Debreceni keresk. és iparkamaránál 1928-ban elismerő oklevelet kapott. — A 68. gy. e. kötelekben harcolt az olasz és orosz fronton. Az Ipartest. órás szakoszt. jzöje, a Kisgazdapárt vál. tagja. — Felesége: Fischer Szidónia, gyermekei: Vera és Pál.

Blum László férfiszabó m. * 1908, Bpest. 1925-ben szaba-

dult fel, segéd volt Szolnokon és Bpsten, 1952 óta önálló. Az Ipartestület s az Attila sportegylet tagja.

Brüll Emil cégtulajd. * 1885, Szilágysomlyó. Desen, Szolnokon és Losonezon tanulta szakmáját. Üzletét 1922-ben társas alapon, Brüll és Neumann, selyem-, szövet-, posztó- és textilárúház neven alapította. 1950 óta egyedüli tulajdonos. 16 alkalmazottat foglalkoztat. Több társad. és kultur. egy. vezető tagja. — Felesége: Strassnow Margit, fia: László.

Csató Dávid dr. ügyved. * 1879, Szolnok. Ügyvedi vizsgát 1908-ban tett Bpsten. Uekkor nyitotta ügyvedi irodáját Szolnokon. — A 29. nepf. e.

* A szöveg gyakoribb rövidítéseinek magyarázata: nepf. e. = népfelkelő ezred; Sl. = Signum Laudis (dicsőségjel) osztrák—magyar hadiköztüntetés, gy. e. = gyalogezered, ez. vl. ér. = ezüst vitézségi érem, K. cs. K. = Károly-csapat Kereszt. seb. érem = sebesülési érem

kötélékében teljesített frontszolgálatot, 2 ezüst, 2 bronz SL (kardokkal), seb. érem, K. cs. k. tulajd. A Debreceni keresk. és iparkamara levelező tagja, az Izr. Hitközség vezetője, a Kereskedelmi Társulat főügyésze, a "Hitélet" főszerkesztője. — Felesége: Taub Eszter, gyermekei: Endre, Éva és István.

Czinner Soma füszerkeresk. * 1887, Szolnok. Bpsten volt segéd, 1912 óta önálló, 1930 óta az üzlet neje nevén van. — A 68. gy. c. kötélékében harcolt az orosz és olasz fronton, megsebesült, fogságba esett. Bronz vit. érem, K. cs. k. tulajd. — Felesége: Szigeti Etel.

Deutsch István vendéglős és füszerkereskedő * 1886, Jánoshida. Atyja üzletében tanult, 1924 óta vezeti azt önállóan. — A 68. gy. és 29. h. gy. c. -ben harcolt a román és olasz fronton. A Keresk. társ. tagja. — Felesége: Hirsch Júlia, gyermekei: Magda, Borbála (Löbl Ferencné).

Deutsch Jenő füszer- és vegyeskeresk. * 1889, Püspökladány. Tiszafüreden szabadult fel, segéd volt Nagyváradon, Debrecenben és Nyíregyházán. Üzletét 1918-ban alapította. A haditengerészetnél szolgált 1910—1918-ig, szolgált az 5. és 6. tengeralttjárón is, részt

vett az olrantói ütközetben. I. o., 2. II. o. ez., vit. ér., K. cs. k., koronás érdemkereszt tulajd. A Füszerkeresk. egy. alapítója és pénztárosa, a Keresk. társ. és Újvárosi olvasókor vál. tagja. — Felesége: Kürschner Irma, fia: Andor.

Donáth Géza okl. mérnök. * 1881. Jászberény. Mérnöki oklevelét 1905-ben a bpesti József műegyetemen szerezte. Magánmérnök volt Jászberényben és Szolnokon, 1914-től uitt városi mérnök. 1921 óta ismét magánmérnök. — A világháborúban mérnökkari beosztása volt, koronás arany érdemkereszt (a vit. érem szalagján). SL tulajd. Számos köz- és magánépítkezés tervezése, ingatlanok parcellázása és községek tagosítása füződik nevéhez. Illetes tszeki szakértő, jogosított földmérő, izr. iskolaszéki elnök, hitközs. és városi képviselő, a Mérnöki Kamara tagja, a szolnoki mérnöki építészeti egy. alelnöke, a városi középítk. biz. tagja. — Felesége: Grünberger Juliska, gyermekei: Boriska (Szikra Jenőné), József (okl. mérnök).

Donáth József okl. mérnök * 1910, Szolnok. Oklevelét 1933-ban Bpsten szerezte. Alkalmazva volt a Palatinus rt. cégnél, részt vett a Bpest—Keckemét betonút, s a ká-

posztásmegyeri alagút építkezésénél. Atyja, Donáth Géza okl. mérnök irodájában működik.

Donáth Zoltán dr. fogorvos * 1898, Jászapáti. Egyetemet 1926-ban Pecselt végzett, fogászati képesítést 1927-ben Bécsben szerzett. Rendelőjét 1927-ben nyitotta. — A 29. h. gy. e. kötelékében harcolt az orosz fronton, fogságba esett. II. o. ez. vil. háborús eml. érem, K. cs. k. tulajd. A Sakkör ellenőre, a SzAK tagja. — Felesége: Ungár Zsuzsanna.

Engel Mór gyártulajdonos * 1877, Szolnok. Atyja gyárában tanult, jelenleg az Engel Ignác fia rézöntőde és fémárugyár cég tulajdonosa. A céget atyja alapította 1869-ben, a vármegye legrégibb szaküzeme. Gyárt: autó- és gepalkatrészeket; gőzarmatura-, gőzsugárszivattyú- és gőzkazánszerelvényekhez különleges öntvényei vannak. Gyártmányaiért több kitüntetést kapott. Családjával együtt tevékenyen részt vett az ellenforradalomban. — A Debreceni keresk. és iparkamara tagja.

Faragó Sándor könyvnyomda-tulajdonos, könyv-, papír- és írószer-kereskedő. Raktáron tart új és antikvár könyveket, hangszereket, játékarut és olajfestményeket.

Fehér Dávid bőr- és cipésszke-lék-keresk. * 1877, Béd. Szakmáját Nyitrán és Szolnokon tanulta. Üzletét 1907-ben alapította Horváth Zsigmonddal társas alapon; 1914 óta önálló. — A világháborúban bevonult a 29. h. gy. e.-hez, harcolt az orosz, olasz és román fronton; megsebesült. A K. cs. k. tulajd. A Keresk. társ. és az Izt. hitközség vál. tagja. — Felesége: Schwartz Margit, gyermekei: István (drogista) és Zsuzsanna.

Fehér Ernő dr. gyakorló orvos * 1865, Szolnok. Régi szolnoki kereskedőcsalád sarja. Oklevelet 1890-ben Bpsten szerezte. 1894-ben nyitotta szolnoki rendelőjét. — Felesége: Stein Blanka, leánya: Vera.

Fehér Mihály dr. ügyvéd * 1879, Öcsöd. Ügyvédi vizsgát 1907-ben tett Bpsten, 1908-ban nyitott irodát. — A 29. h. gy. e. kötelékében harcolt a szerb és olasz fronton, fogságba esett, mint százados szerelt le. A Szolnoki MÁV SE egyik alapítója és ügyésze. — Felesége: Lukács Margit.

Fényes Adolf festőművész * 1867, Kecskemét. Bpsten, Weimarnban és Párizsban tanult. 1894-ben állított ki először. Tevékenyen részt vett a Szolnoki Művésztelep megalapításában. Képei: csendéletek, tájképek, bpesti utcaképek,

bibliai kompozíciók. Legnagyobb sikere a "Szegény emberek" c. ciklusának volt. Kitüntetései: Képzőművészeti Társulati-díj, Rudich-díj, Lipótvárosi Kaszinó-díj, Állami nagy aranyérem, Grand Premio (Barcelona).

Fodor Károly dr. fogorvos * 1879, Nagykörös. Oklevelét 1902-ben a bpesti egyetemen, a fogorvosi képesítést 1904-ben szerezte, 1905 óta van Szolnokon. — A 9. h. gy. c. kötelékében az olasz és orosz frontos teljesített szolgálatot. SL, K. cs. k. és II. o. vöröskereszt érem tulajd. — Több egyesület tagja. — Felesége: Schwarz Ilona.

Földes Zoltán kormányfőtanácsos, vezérigazgató * 1885, Lasztóc. Működését a Magyar hitelbank kassai fiókjánál kezdte; 1911-től az Eperjesi bankkegyesület, 1921-től a Miskolci hitelintézet, majd az ebből alakult Magyar áll. hitelbank miskolci fiókjának, 1932 óta a Tiszavidéki hitelint. és likpt. rt. vezérigazgatója. 1933-ban kapta a kormányfőtanácsosi címet. A Ferenc József rend lovagja, a Munkácsi keresk. és iparkam. lev. tagja. — Felesége: Polacsek Elza, leánya: Ilona.

Füredi Izidorné ny. MÁV-felügyelő özvegye, háztulajdonos.

Férje * 1853, Szil. 25 évig volt a szolnoki állomás főnöke, 6 évig forgalmi főnök, 40 évi szolgálat után vonult nyugdíjba, + 1915-ben. A Ferenc József rend lovagja s több más kitüntetés tulajdonosa volt. Fia: dr. F. Ferenc ügyvéd.

Gálos Vilmos földbirtokos, cégfőnök * 1891, Sárospatak. Érettségét tett a debreceni felsőkeresk. iskolában. Banktisztv. volt, majd 1100 holdon önállóan gazdálkodott: az Olajútó, dara- és hántómalom vállalat cégtulajdonosa. A 85. gy. c. kötelékében harcolt az orosz és olasz fronton, mint hadapródorm. szerelt le. K. cs. k. tulajd. — Felesége: Kovács Mária, fia: György.

Gettler Izidor bankár * 1877, Törökszentmiklós. A keresk. pályán működött, 1908-ban alapította a "Gettler bank és váltó üzlet"-et, melynek vezetésében fia, dr. Gettler Pál segítkezik. A kommun alatt bankja értékeszolgáltatási hely volt a 200 k-n felüli értékekre; az értéktárgyakat megmentette s a kommun után tulajdonosaiknak visszajuttatta; őt magát elfogták s hosszú ideig túsul tartották. — Felesége: Engländer Paula, fia: Pál dr.

Gettler József magánzó * 1869, Törökszentmiklós. Rőfös szak-

mai tanult, önálló volt Tiszaföldváron és Újkécskén. 1901/9 közt öccsével a dobánynagytőzsdét kezelte, 10 évig divat-, rövidáru- és díszműáruüzlete volt. 1932-ben felesége nevén kötöde- és kézimunkaüzemet alapított. A Keresk. társ. tagja. — Felesége: Klein Berta, leányai: Magda (Ágai Gézané), Boriska (Klein Gyuláné).

Gettler Pál banktisztviselő * 1910, Szolnok. Középiskoláit Szolnokon, egyetemet Francia- és Angolországban végzett. 1932 óta részt vett a "Gettler bank és váltóüzlet" vezetésében.

Glück Kálmán rövidáru-kereskedő * 1886, Kisida, Kassán és Bécsben volt segéd, 1918 óta önálló. Üzlete nagyvárosi nivón áll. A Keresk. társ. vezetőségi, az Izt. hitközség képv. test. tagja, a Rövidáru keresk. egy. elnöke. — Felesége: Fekete Rózsi, leánya: Erzsébet.

Goitein Siegfried bizt. int. vezetőtitkár * 1895, Varasd. Tanulmányait Bpsten és külföldön végezte. Szolgált az Anker bizt. rt.-nél Bpsten és Miskolcon, majd ott a Hermesnél és a Magyar életjáradékbizt. int.-nél; 1932 óta az intézet vezetőtitkára. A 32. gy. e. kötelékében harcolt a szerb, orosz, román és olasz fronton, 2-szer

sebesült, mint tart. hdgy szerelt le. SL, II. o. ez. és bronz vit. érem, K. cs. k. és seb. érem tulajd. — Felesége: Bíró Ilona, fia: Gábor.

Goldberger Mór bizt. társ. vezető * 1868, Dunaszerdahely. Keresk. iskolát végzett 1885-ben Bpsten. 3 évig volt a Gyöngyösi keresk. rt., majd a szolnoki Schlesinger cég főkönyvelője. 1897-ben Goldberger és Zeissler cég alatt bizt. ügynökséget alapított s azt 1900 óta egyedül vezeti. 1910/25-ben a Szolnoki keresk. rt. igazgatója volt, 1925-ben átvette az Adriai bizt. társ. főügynökségét. — A háború alatt a bpesti katonai ruhahatárban keresk. szakértő szolgálatot teljesített, s mint százados szerelt le. A Szolnoki keresk. társ. megalapítója s elnöke, a NEP választm. tagja, az Izt. hitközség és Szentegylet képv. test. tagja, a XVI. közs. ker. elöljárója és jzője. — Felesége: Deutsch Berta, fiait: Tibor és Ernő vegy. mérnökök.

Goldmann Mihály óras, ékszerész és látszerész m. * 1890, Türkeve. Segéd volt Orosháza, Szarvason, Bécsben, Bpsten és Eszéken. 1918 óta önálló. A jenaí Zeiss cég képviselője, sporttérmeiben nagy raktárt tart. — 68. gy. e.-ben szolgált. — Az üzlet veze-

tésében öccse, Imre is tevékenyen részt vesz, aki Párizsban is dolgozott. — Felesége: Breiner Fanny, gyermekei: Vera és Éva.

Gombos Imre dr. fogorvos * 1891, Sátoraljaújhely. Oklevelét 1914-ben Bpsten. szakorvosi képesítését 1928-ban Bécsben szerezte. Bpsten a Szt. Rókus kórházban és az Irgalmasok kórházában volt alorvos. Bpsten, Pestszentlőrincen gyakorló orvos. Vesznyben körorvos, Rákócziútfőn közs. orvos, 1929 óta fogszakorvos. Rendelője röntgenlaboratóriummal van felszerelve. — Több ezred kötelékében mint orvos szolgált az orosz és olasz fronton, II. o. ez. vitéz, érem, koronás arany érdemk. és K. cs. k. tulajd. — Felesége: Ehrlich Margit, 2 fia van.

Gombos Imre paplankészítő m. * 1905, Jászapáti. Régi jász család sarja. Atyja mellett a kocsigyártó ipart tanulta, 1930-ban alapította paplankészítő üzemet, mely villanyerőre van berendezve. Ipartest. tag.

Gunda Sándor divatárú-keresk. * 1879, Törökszentmiklós. Segéd volt Kecskeméten, Kiskunfélegyházán, Miskolcon, Pozsonyban, Bpsten, 1903 óta önálló. — A 29. gy. e.-ben harcolt az orosz fronton. A Keresk. társ. vál. tagja. — Fe-

lesége: Fehér Ilona, leánya: Margit (Révész Sándorné).

Grünwald László ell. polg. isk. h. igazgató * 1880, Szolnok. Tanári oklevelét 1903-ban szerezte, 1904-ben került a szolnoki társulati polg. iskolához, melyet 1912-ben államosítottak, 1929 óta h. igazgató. A Városi zenekar tagja, az Izt. iskolaszék elnöke. — Felesége: Siross Olga.

Gunst Imre gyógyszerértárló * 1907, Tiszavárkony. Az egyetem elvégzése után Szolnokon gyakorolt, 1933 óta berli az "Isteni Gondviselés" gyógyszerértárlat, mely 1799-ben alakult és ma is a vármegye egyik legjobb s legjobban felszerelt gyógyszerértárlója. — Atyját G. Sándort az ellenforradalom megszervezése miatt a vörösök kivégezték.

Györki István bankigazgató * 1894, Pusztakovács. Jogot végzett Bpsten, 1920-tól a Magy. áll. tkpt.-nal működött, 1929 óta a Szolnoki általános bank rt. igazgatója. — A 6. tíz. e. kötelékében a balkán fronton harcolt. Több helyi egy. tagja.

Halász Sándor dr. városi tisztiorvos * 1883, Szolnok. Oklevelét 1906-ban szerezte Bpsten, 1906 óta klinikákon s a főváros kórházaiiban s. orvos volt; 1910-ben nyitott rendelőt

Szolnokon, 1911-től MÁV pályaeorvos, 1924-től MÁV orvosi tanácsadó, 1915-től várm. lb. főorvos, 1927 óta városi tisztiorvos. — A világháború alatt a 7. h. husz. e. kötelékében teljesített harcétéri szolgálatot. K. es. k., háb. eml. érem, II. o. vöröskeresztdíszjelvény (a díszít-ményekkel) tulajd. A Várm. kaszinó, az Orsz. orvos-szövetség, a Vívó klub választ-mányi, a Kereskedelmi társu-lat, a Művészegyesület r. tagja. — Felesége: Rosti Margit.

Hasznos Zsigmond dr. ügyvéd *
1892, Nyitra. Oklevelét 1926-ban Bpsten megszerezve, ügy-védi irodát nyitott. — A 12. gy. e. kötelékében harcolt az orosz és francia fronton. 2-szer megsebesült, 2 SL. II. o. ez. és bronz vit. érem, K. es. k. tulajd. A Csónakázó egy. ügyésze, a SzAK ig. tagja. — Felesége: Szöllös Ilona, egy le-ánya van.

Héher Ármín fűszerkereskedő *
1882, Jászárokszállás. Gyön-gyösön szabadult fel. segéd volt Egerben, Kecskeméten, Salgótarjánban, Losoncon, Breznóbányán és Szolnokon. 1911 óta önálló. — A 4. vo-natesapat kötelékében szolgált a szerb fronton. A Fűszerke-resk. egy., az Izr. hitközs., Szentegylet tagja. — Felesége:

Vámos Valeria, gyermekei: Im-re és Margit.

Heves Kornél dr. izr. főorvos *
1870. Véc. Tanulmányait Gyöngyösön és Budaapesten végezte, 1928 óta működik a szolnoki hitközségnél. A Kiss József-kör vezető-, a Verseghy Ferenc kör. több kultúr- és szociális egy. r. tagja. — Fele-sége: Gleichmann Stefánia, fia: István (ügyvéd), Lajos (ügyvéd).

Holczér Vilmos divatáru-keresk.
* 1862, Eger. Segéd volt Szé-kesfehérváron. Üzletét, mely a város és megye egyik legrégibb cége, 1880-ban alapította. A Keresk. társ. és a Szentegylet val. tagja, az Egyetértés kör alapító tagja. — Gyermekei: László (dr., ügyvéd), Erzsébet (Szemes Jenőné).

Horváth Gyula izr. el. isk. tanító
* 1898, Királyhelmec. Okleve-lét 1921-ben Bpsten szerezte. Tanított Abonyban, Pécelen, Kunhegyesen, majd ismét Abonyban. 1928 óta Szolno-kon működik. — A 38. gy. e.-ben harcolt az olasz fronton, fogságba esett. — Felesége: Halász Margit, fia: Ferenc.

Izr. egyház. Az 1840:XXIX. te. eredményeképp 1841-ben költözött be Szolnokra az első zsi-do Hav Ignác tímármester és vegyeskereskedő személyében. 1846-ban már egy zsidó bába-

asszony is lakott itt, ugyanez évben vett Szolnokon házat Koppéli Fülöp nagykereskedő, a br. Harkányiak öse. 1851-től anyakönyvek is vannak, 1854-től lelkész: Klein Elkan, aki Csehországból származott. A hitközség lélekszáma akkoriban 400, ide tartozott némely szomszéd község is, 1887-től 1893-ig Friedlieber Ignác, 1898 óta dr. Heves Kornel a lelkész. 1899-ben épült az új templom, a régi templom imaházul szolgált. Az iskola 1855-ben alakult. A hitközség elnöke: dr. Mandel Sándor, alelnök: Bárdos Sándor, előjárók: dr. Fehér Mihály, Vámos Imre, Sugár Adolf, Stern István, Breuer Géza, Schwartz Andor, Grünwald László, Pelczér Sándor. Hívők száma: 1400.

Izr. el. iskola 1855-ben létesült, egyik legrégibb intézet Szolnokon. 4 osztályos vegyes, 4 tantermes, 4 tanerős. Saját épületében van elhelyezve, a tanulók száma: 110.

Izraelita Nőegylet 1869-ben alakult. Fő célja az özvegyek és árvák istápolása, részt vesz a város kulturális és jótékony tevékenységeiben. Elnök: dr. Halász Sándorné, pénztáros: Székely Jenőné, titkár: Gróf Imre, leánybizottsági elnök: Kemény Edith.

Jávor Zoltán ásványolaj- és műszaki keresk. * 1900, Szatmárnémeti. Bpsten tett érettségét. A Hazai Kőolajipar Rt., a Ford és Chevrolet alkatrészek lerakata. A Keresk. társ. titkára, több helyi egy. tagja. — Felesége: László Zsuzsanna, fia: Péter.

Kádár Elek tükkörgyáros, üveges és címfestő m. * 1885, Kun-szentmárton. Budapesten szabadult fel, uott és Bécsben volt segéd, 1905 óta önálló. Fővárosi nivójú üzeme motorerőre van berendezve. — A 32. tábl. tarack e.-ben harcolt az orosz fronton. Az Ipartest előjárósági s több egy. r. tagja. — Felesége: Szobli Ilona, fia: Mátyás.

Kádár Gyula kormányfőtanácsos, vezérigazgató * 1872. Abony. 1912 óta áll a Szolnoki Cukorgyár kötelékében, 1931 óta vezérigazgató. 1933-ban kapta a kormányfőtanácsosi címet. A Városi iparvállalatok ig. elnöke, a Keresk. társ. elnöke, a Felső keresk. isk. felügy. biz. tagja, várm. thb. tag, a Csongrád m. cukorgyár rt. és több más vállalat ig. tagja. — Felesége: Moller Ilona, gyermekei: Margit (dr. Meri Emilné), Irán (dr. Révy Albinné).

Kálmán (A) József kocsmáros * 1871, Szentkereszt. 1898-ban nyitotta üzletét. Az Ipartest., a Szentegylet tagja. — Felesége:

Schönfeld Malvin, gyermekei: Erzsébet, Ilona, István, Boriska és Katalin.

Kalmár György dr. ügyvéd * 1906, Szolnok. Egyet. tanulmányait Bpsten végezte. 1933-ban tett ügyvédi vizsgát, irodáját 1934-ben nyitotta. A SzAK, a Keresk. társ., a Kiss József irod. kör tagja.

Kalmár Miksa úridivatáru kereskedő * 1867, Csermely. Budapesten és Bécsben tanult, 1888 óta önálló. Üzlete fővárosi színvonalú, fehérneműt mérték után készít. Az üzlet vezetésében György fia segítkezik, aki New York-ban végzett főiskolát. A Keresk. társ. vál. tagja, a "Takarékosság" elnöke. — Felesége: Czeisler Erzsébet, gyermekei: László (tisztv.), György (keresk.), Júlia (Hay Imréné).

Kalmár Mór varrógép- és kerékpár-keresk. * 1877, Jászalsószentgyörgy. Segéd volt Zomborban, Kassán, Esztergomban, Bezdánban, Karcagon, Monoron, Alberti-Irsán és szülőhelyén. 1904 óta önálló. Raktáron tart Csepel, Puch, Steyer kerékpárokat, Pfaff, Gritzner, Csepel és Veritas varrógépeket. — A 4. vonaloztagban harcolt az orosz fronton. Koronás vas és ez. érdemkereszt, háb. eml. érem tulajd. — A Keresk. társ. vál.

tagja. — Felesége: Schwartz Jolán, fia: György (dr. ügyvéd), mostoha leánya: Kozma Borbála.

Kránitz János úri és női divatáru-kereskedő * 1909, Szolnok. Szolnokon, Budapesten és Bécsben volt segéd, itt a keresk. akadémián tanfolyamot végzett; 1933 óta önálló. — Felesége: Altmann Zita.

Kádár Lászlóné Ehrlich Irén, özv., a Kádár Bútorcsarnok, lakberendezési vállalat tulajdonosa, 1917-ben alapította üzletét. (Férje 1915-ben az orosz fronton hosi halált halt.) — A Nőegylet tagja.

Kardos Bertalan izr. el. isk. igazgató * 1876, Nagyszőlős. Oklevelét 1903-ban Bpsten szerezte. Működését Nyitraonvákön kezdte, onnan Tiszacsegére, majd 1910-ben Szolnokra került: 1922 óta igazgató. Szaklapokban fejt ki irodalmi tevékenységet, több társ. egyes. tagja. — Felesége: Balla Olga (okl. tanítónő), leánya: Ibolya (Schwartz Henrikné).

Katona István gabona- és gyapjúkeresk. * 1904, Miskolc. A Strasser és König cég szolnoki kirendeltségénél volt tisztviselő, 1951 óta önálló. A Keresk. társ., Középmagyarors. autó- és motorclub tagja.

Kemény József dr. ügyvéd * 1888, Szolnok. Oklevelét a

bpesti egyetemen szerezte, s 1919 óta Szolnokon ügyvéd. 1915-ben bevonult a 68. gy. e.-hez s a tiszti iskola elvégzése után hadbírósági íjzó lett. A sakk-kör és az Iparosdalkör ügyésze, v. képv. test. tag. — Felesége: Erlich Irén, leánya: Marianna.

Klein Ignác tüzelő- és építőanyag-keresk. * 1867, Hajdúsámson. Debrecenben végzett középiskolát, majd malomtisztv. volt. 1918-tól a Jászsági és tiszavölgyi szénkeresk. rt., utóbb a Vágó Rezső cég telepének vezetője volt: 1930 óta önálló. A Keresk. társ. tagja. — Felesége: Fischer Jozefin.

Klein Jenő vaskereskedő, a Klein Ignác cég tulajd. * 1888, Szolnok. A faszakmát tanulta, jelenlegi üzletét 1922 óta vezeti. Szolgált a 28. gy. e.-ben. A SzAK alelnöke, a Keresk. társ. ellenőre, a Hitközség vál. és több egy. r. tagja. — Felesége: Káldor Anna.

Klein Oszkár szeszgyáros, nagykereskedő * 1887, Ratibor. Keresk. iskolát végzett Olmützben, bpesti és bécsi cégeknél volt cégvezető. 1920 óta az Östreicher Lipót és fia Nándor cég tulajdonosa. Városi tlb. tag. számos kulturális és jótékony egyesület tagja. 1934-ben kormányfőtanácsosi címet kapott. —

Felesége: Weisz Ilona, gyermekei: András (gyógyszerész), István (dr. a cég vezetője).

Klinger Ignác ruhakeresk. * 1901, Eszék. Segéd volt Budapestén, 1927-től a szolnoki Fehér cég ü. v.-je volt, 1931 óta önálló. A Keresk. társ. vál. tagja, a MTE szolnoki igazgatója, a NEP tagja. — Felesége: Grünbaum Ibolya, fia: László.

Kohn Ferenc nagykeresk. * 1888, Pétervására. Gyöngyösön szabadult fel, segéd volt Nagyszombatban és Kassán: 1920-tól önálló társas alapon Rosenzweig Edével 1926-ban alapította az Import keresk. vállalkozás céget. — A 60. gy. e. kötelékében harcolt az orosz fronton, koronás és korona nélk. vaskereszt, K. cs. k. tulajd. A Keresk. társulat és a Fűszerkeresk. egy tagja. — Felesége: Krausz Sára, leányai: Erzsébet és Éva.

Kohn Gerő fűszer- és vegyeskeresk. * 1904, Verpelet. Atyjánál tanult, 1931 óta önálló. A Fűszerkeresk. egy. tagja.

Kormos Géza rt. igazgató * 1896, Szolnok. F. keresk. iskolát végzett, magántisztv. volt, 1927 óta a Krausz D. és fia fakeresk. rt. ig. társtulajdonosa. — A 68. gy. e.-ben harcolt az orosz, román, olasz fronton. SL (a kardokkal), II. o. ez., bronz vil. és seb. érem, K. cs.

- k. tulajd.; a NEP titkára, a Csónakázó egy. háznagya.
- Kormos Jenő** rt. igazgató * 1899, Szolnok. A budapesti kerek. akadémiát végezte 1920-ban. A Krausz D. és fiai fakeresk. rt. ig. társtulajdonosa. A 69. és 132. gy. e.-ben harcolt a román és olasz fronton, mint tart. zászlós szerelt le. A Csónakázó, a Városi Zene egy. vál. tagja, a Keresk. társ. tagja. — Felesége: Normann Katalin, leánya: Éva.
- Kovács Lipót** ny. várm. irodafőtiszt * 1866, Szolnok. Tanítóképzőt, katonáskodása után tábori esendőri tanfolyamot végzett. A bpesti hadapródiskolában felügyelő volt, majd Szolnokon közjegyzői és ügyvédi irodákban működött. 1897-ben lépett a várm. kötelekébe, s 39 évi szolgálat után vonult nyugalomba. Az Izt. hitközség képv. test. tagja és jegyzője volt, az Iparosok és kereskedők segélyező egy. 36 év óta titkára. — Felesége: Lászföld Szidónia.
- Kozma Mór** fűszer- és vegyeskeresk. * 1873, Nekézseny. Atyja mellett tanulta szakmáját, a sarkadi, a süttő-petőházi cukorgyárban volt tisztviselő, 1926 óta önálló. — Felesége: Fischer Cecília, gyermekei: László (mérnök), György (gépész) és Klára.
- Köves István** dr. bőrgyógyász * 1891, Bécs. Egyet. tanulmányait Bpsten és Berlinben végezte, oklevelét 1914-ben szerezte. Rendelőjét 1922-ben nyitotta. — A 2. és 309. gy. e. kötelekében szolgált az orosz, szerb, olasz fronton, 2 SL (a kardokkal), II. o. vöröskereszt érem, K. cs. k. tulajd. — Felesége: dr. Mátyás Erzsébet, fogorvos.
- Köves Ignác** szabó m. * 1887, Jármí. Segéd volt Karcagon, Izsákon, Jármiban, Mátészalkán és Amerikában. 1933 óta önálló. Saját készítésű ruhákból dús raktára van. — A 3. h. husz. és 5. h. tűz. e.-ben harcolt az orosz és olasz fronton. K. cs. k. tulajd. Keresk. társ. tagja. — Felesége: Klerin Róza, leányai: Jolán és Anna.
- Krámer Dezső** dr. kórházi főorvos * 1892, Miskolc. Oklevelét 1915-ben Bpsten megszerezve, a Fehérkereszt kórházban működött; 1920 óta a szolnoki Stefánia fiók orvosa, 1927-től főorvos, 1931 óta a gyermek-kórház főorvosa. — Az Orsz. orvosszöv. ellenőre, több helyi egy. tagja. — Felesége: Rubint Teréz, 2 leánya van.
- Krámer Zoltán** fogtechnikus * 1906, Dunaszerdahely. Budapestben tanult. 1931 óta önálló, helybeli és vidéki orvosok részére dolgozik. Az Ipartestület

tagja. — Felesége: Steiner Klára, fia: László.

Krausz György dr. ügyvéd *
1905. Szolnok. Ügyvédi vizsgát 1931-ben tett, elvégezte a berlini közgazd. egyetemet is. 1931-ben vette át atyja, + Krausz Lajos irodáját. A Vívóklub tagja.

Krausz Samu rt. igazg. * 1862. Nagyfalu. Gazdálkodott, önálló kereskedő is volt. A Krausz David és fiai fakeresk. rt. ig. társtulajdonosa.

Lassányi Jenő gyógyszerész *
1886. Kisújszállás. Oklevelet 1909-ben Bpsten szerezte, uott folytatott gyakorlatot: 1919-ben vette át Szolnokon a Megváltóhoz címzett gyógyszerterát. — Felesége: Brayer Rózsi, gyermekei: Vera és György.

László Bálint mészáros m. *
1896. Dunaszerdahely. Segéd volt Bécsben, Pozsonyban és Szolnokon, 1919 óta önálló. — A 72. gy. c.-ben harcolt az olasz és albán fronton. Bronz vit. érem. K. cs. k. tulajd. Az Ipartest. tanoncvizsg. elnöke. — Felesége: Fell Ilona, fiai: Sándor és István.

László Dezső rt. igazgató * 1894. Dunaszerdahely. A Nyerstermény és vaskereskedelmi rt. igazgatója. Társigazgató: László Emanuel. — A 72. gy. c. és a 26. vadászalaj. kötelékében

harcolt az összes frontokon. II. o. ez. vit. érem tulajd. — Felesége: Sygall Ida, leánya: Éva. **László Emanuel rt. igazgató *** 1903. Dunaszerdahely. A Nyerstermény és vaskereskedelmi rt. igazgatója. (Társigazgató László Dezső.)

Leitner Sámuel dr. orvos *
1884. Tiszaroff. Oklevelét 1908-ban szerezte Bpsten. közs. és körorvos volt Tiszabón. 1919-ben nyitotta Szolnokon rendelőjét. — Mint tartalékos főorvos szolgált a szerb és orosz fronton, koronás arany érdemkereszt, SL (a vit. érem szalagján kardokkal), a II. o. tiszti vöröskereszt, K. cs. tulajd. Városi képviselő, a Természettudományi társulat tagja. — Felesége: Aszódi Kornélia, fiai: György és Gábor.

Lénárt Sándor bizt. társ. főnök *
1874. Bpest. Felsőkeresk. iskolát végzett 1892-ben Bpsten. A Triesti ált. bizt. társ. bpesti főintézeténél, majd a szabadkai fióknál működött; 1903 óta a szolnoki fiók vezető főnöke. Az "Áruforgalmi" központi iroda tulajdonosa, melyet 1933-ban alapított. Több társad. és kultur egy. tagja. — Felesége: Weisz Auguszt, gyermekei: Iván (ügyvédjelölt), Agnes (dr. Kun Gáborné).

Léderer Fülöp fűszerkereskedő *
1879. Pozsony. Győrben sza-

badult fel, segéd volt Debrecenben, Nyíregyházán, Budapesten, Németországban, 1905 óta önálló. — A 29. gy. e.-ben harcolt az olasz és román fronton, megsebesült. A Keresk. egy. tagja. — Felesége: Engel Szerén, gyermekei: Sándor (aviatikus), Miksa (magántisztv.), Rózsa (Vándor Miksáné).

Lippe Vilmos ny. táblabíró özvegye Moller Rozália. Férje Trnacsén megyében született, fiatalon került Jászberénybe járásbírónak, a 90-es években helyezték a szolnoki törvényszékhez, táblabírói címmel és ranggal vonult nyugalmába, + 1922-ben.

Losonczy Nándor dr. egyetemes orvos * 1899, Békéscsaba. Oklevelet Bpsten 1926-ban szerzte. Bpsten a Bálint klinikan, a Bakács téri női klinikan, a Kaszab poliklinikan praktizált. Szirákon volt rendelője, 1929 óta működik Szolnokon. A 101. gy. e. kötetében harcolt az orosz fronton, megsebesült.

Löffler Sándor vaskeresk. * 1887, Nagymihály. Atyja üzletében tanult s azt vezette is Nagymihályon. 1920-tól a Szolnoki keresk. rt. vezetője volt. Üzletet 1926-ban alapította. — A 66. gy. e. kötetében harcolt az orosz fronton.

A Keresk. társulat tagja. — Felesége: Kalla Anna, leányai: Vera és Judit.

Lukács Simon magánzó * 1860, Szajol. Kereskedői pályára lépett, 1886-ban lett önálló. Abonyi Lajos abonyi birtokát több even át bcrelte, 18 even át volt 4 vármegyében a Dreher sörgyár képviselője; 1925-ben került Szolnokra, itt városi képviselő is volt. — Felesége: Fischpán Regina, fiai: Imre (orvos), János és György, Gyula fia az orosz fronton eltűnt.

Lukács Zsigmond magánzó * 1846, Abony. A sütőipart tanulta, sütőmester volt Tiszaföldváron, 40 évig volt elhelyező irodája Szolnokon. — Felesége: Klein Hanna, gyermekei: Stefánia, Berta, Gizella, Erzsébet, László (szanatóriumtulajdonos), Sándor (vendéglős) és Lajos.

Lusztig Armin divatáru-keresk. * 1898, Jánoshida. Bpsten tanult, ott volt segéd, 1921 óta önálló. A Keresk. társ. tagja. — Felesége: Grünbaum Piroška, fia: György.

Mandel Sándor dr. ügyvéd * 1874, Nyirgyulaj. Ügyvédi vizsgát 1899-ben tett és nyomban ügyvédi irodát nyitott Szolnokon. — A 32. nchez tabori tűz. e.-ben harcolt az orosz és olasz fronton, SL, arany érdemkereszt (a kardok-

kal) tulajd. Az Izr. hitközség elnöke, Izr. kerületi elnök, az Ügyvédi kamara elnökhelyettese, a Kaszinó választmányi tagja és több egyesület tagja. — Felesége: Spanyol Margit, gyermekei: András (mérnök Párizsban), Pál (mérnök Párizsban) és István (ügyvédjelölt).

Mellinger Izidor özvegye Kremer Iren fűszer- és vegyeskereskedő. Az üzletet férje — aki a háborúban szerzett betegségében 1929-ben meghalt — alapította 1901-ben. Gyermekei: Erzsébet (Kormos Károlyné) és István.

Miklósl László rt. igazgató * 1901. Bpest. Felsőkeresk. iskolát végzett, 1918-ban Bpsten, 1918/20-ban a Rózsahegyí főnőgyár rt., 1920/21-ben a Várm. mezőgazd. és iparfejlesztő rt. poroszlói gőzfűrésze, 1921/26-ban a Zsák- és ponyvagyár bpesti cég tulajd., 1926/32-ben a Pollack Herm. fiai rt. újpesti gyapjúszövőgyár igazgatója volt. 1932 óta a Hunnia fa- és építőanyag rt. igazgató társulajdonosa. Keresk. társulat és Középmagyarorsz. autóclub tagja. — Felesége. Stein Annamária, fia: Imre Peter.

Moskovitz Gyula főbizományos * 1890, Törökszentmiklós. Tisztviselő volt, majd a Szol-

noki keresk. rt. igazgatója lett. 1934 óta a Magyar—belga ásványolaj rt. szolnoki lerakátának főbizományosa. A háború alatt segédszolgálatos volt. — Felesége: Engel Piroska, fiai: György és Pál.

Nádor Gyula vállalati igazgató * 1892, Arad. Keresk. iskolát végzett Aradon és ott magántisztviselő volt. 1911-ben Szolnokra került az Alföldi áll. bankhoz, 1913-ban a Wachs Lajos céghez. 1918 óta a rt. gá alakult cég igazgatója. A Keresk. társ. főtitkára, a Keresk. isk. felügy. biz. tagja, a városi képv. test. tagja, a Debreceni keresk. és iparkamara választmányi, az Omke igazg., a Hitközs. r. tagja. — Felesége: Wachs Stefánia, gyermekei: Vera és Ibolya.

November Károly kárpitos- és asztalosm. * 1868, Nagyvárad. Segéd volt Bpsten, Bécsben, 1895-től önálló mester volt Törökszentmiklóson, 1933-ban jött Szolnokra. — Felesége: Neumann Margit.

Neu Béla fakereskedő * 1875, Szeged. A Romuli-gőzfűrésztelép erdőkitermelő cégnél volt vezető. 1926 óta önállóan foglalkozik épület- és tűzifa-kereskedéssel (kizárólag nagyban). — Felesége: Spiegel Paula, fia: György.

- Oberländer Antalné**, Kohn Sarolta, özv. fehérnemű-tisztító * Jászapáti. Férje tekintélyes kereskedő volt, + 1909-ben. 1914-ben nyitotta meg "Krisztály" mosodáját. Gyermek: Rózsi (Víg Mihályné).
- Oppenheim Ottó** szénnagykeresk. * 1877, Újkécske. Tanulmányait Pozsonyban és Bpsten végezte. 12 1/2 évig tisztv. volt a Magyar áll. köszénbánya rt.nál; 1908-ban került Szolnokra és átvette e cég képviselét. Üzletköre: Jász-Nagykun-Szolnok m., Békés m., a Szeged—Gyula vonalig és Pest m. alsó része. — Vm. tlb. és városi képv. test tag. több egy. vez. tagja. — Felesége: Sauer Sári.
- Pécsi Mór** üveg- és porcellánkereskedő * 1880, Szilágycseh. Szakmáját Nagybányán és Bpsten tanulta, 1910-ben alapította Szolnokon üzletét, mely 1930 óta "Pécsi és Anhalzer" név alatt szerepel, s az ország egyik legnagyobb cége. 1932-ben "Edényház" név alatt fióközletet nyitott, melyet veje Anhalzer Gábor vezetett tovább.
- Pick József** gumijavító üzem tulajd. * 1895. Abony. Textilszakmát tanult Szolnokon, 1909-ben felszabadult. Fehérneműgyárat alapított, amely 1927-ben megszűnt. Azóta vezeti jelenlegi üzemét. — A 13. h. gy. e.-ben szolgált, 1918-ban mint őrmester szerelt le. — Felesége: Bloch Eszter, leánya: Katalin.
- Pick Miklós** szőnyeg- és képkeresk. * 1890, Abony. A textilszakmát tanulta Bpsten. 1914-ig vezette Abonyban fiúvére, Pick Sándor üzletét. 1922-ben Szolnokon kézi és géphímző üzemet alapított, mely azóta megszűnt. 1925 óta szőnyeg- és olajfestménykereskedő. — A 68. gy. e.-ben harcolt az orosz fronton, 1916-ban mint rokkant leszerelt, II. o. ez., bronz vit. és seb. érem, K. és. k. tulajd. — Gyermek: Mária és Sándor.
- Pick Sámuel** vegyeskeresk. * 1878, Abony. Segéd volt Szolnokon, Karcagon, 1904 óta önálló. — A 29. h. gy. e.-ben harcolt az orosz fronton, fogásba esett. — Felesége: Kohn Ilona, leányai: Erzsébet (Forgács Istvánné), Magdolna.
- Pilezer Sándor** kirendeltségi vezető * 1896, Szolnok. 21 évig volt a Magyar áll. hitelbank gabonakirendeltsége szolgálatában; 1934 óta az ebből alakult Magyar gabonakeresk. rt. szolnoki kirendeltségének vezetője. — A 68. gy. e.-ben harcolt az orosz, olasz, román fronton, 2-szer megsebesült, fogásba került. SL. II. o. vit.,

seb. és háb. emlékérem, K. cs. k. tulajd. MUE és a MÁV SE. Verseghy kör, Rotary club tagja. — Felesége: Béla Borbála, fia: Peter.

Pollák Sándor bútorkeresk., kárpitos és díszítő * 1892, Törökszentmiklós. Régi törökszentmiklósi család sarja. Szegeden és Budapesten volt segéd. 1920 óta önálló. — A 68. gy. e.-ben harcolt az orosz fronton. K. cs. k. tulajd. — Felesége: Robicsék Rózsi, gyermekei: Katalin és László.

Radnai Ferenc dr. ügyvéd * 1880, Eger. 1905-ben tett ügyvédi vizsgát, nyomban irodát nyitott. — A 29. h. gy. e.-ben harcolt a szerb és olasz fronton. SL, K. cs. k. tulajd. Az ügyvédi kamara vál. tagja. Fiai: László és Pál.

Rákos Andor gyárvezető * 1896, Jászberény. Középiskolát végzett, atyja vattagyárának vezetésében segédkezett. 1924 óta a gyár vezetője. — A 29. h. gy. e.-ben harcolt az orosz és olasz fronton, megsebesült, seb. érem, K. cs. k. tulajd. — Felesége: Gombos Arany, fiai: László és Pál.

Rákos Gyula vattagyáros * 1865, Cegléd. Atyja gyárában tanulta szakmáját. 1894 óta Jászberényben önálló. A gyártelep 1924 óta van Szolnokon.

Réti Sándor galvanizáló üzem tulajd. * 1905, Szabadka. Szakmáját Frankfurtban, Münchenben és Bécsben tanulta, 1926 óta önálló. Egerben fióküzletet nyitott s azt később Debrecenbe helyezte át. 1927-ben Réti testvérek néven speciális gumijavító üzemel létesített. Szabadalmazott készítménye a fára való gumivulkanizálás. Az 1929-i szolnoki kiállításán aranyérmét és oklevelet nyert. A NEP tagja. — Felesége: Klein Rózsa.

Robicsék Sámuel magánzó * 1866, Földes. Tiszafüreden a Nemzeti vendéglőt, Versecen a Hungária vendéglőt, Abonyban a Kossuth szállót, 1915-ben a szolnoki cukorgyár kántinját, 1933-ban a mezőtúri keresk. egy. helyiségeit bérelte. — Felesége: Weinberger Eszti, gyermekei: Erzsébet (Halász Endréné), Rózsi (Pollák Sándorné), Imre (hegedűművész), Margit (Friedmann Ernőné), Iren (Glauseiusz Jenőné), László (magántisztviselő).

Rosenberg Miksa rőfös- és rővidáru-keresk. * 1890, Felsődobsza. Atyjánál tanult. 1923 óta önálló. Üzlete a "Mennyasszony rőfös üzlet". — A 12. h. gy. e.-ben harcolt az orosz és olasz fronton, megsebesült, II. o. ez., bronz vit. seb. és háb. emlékérem, koronás

ezüst szolg. érdemkereszt, vaskereszt, K. cs. k. tulajd. A Keresk. társulat tagja. — Felesége: Friedmann Helén, gyermekei: Klára és József.

Rosenfeld István * 1896, Eger. Cipőkereskedői szakmát tanult, 1927-től a szolnoki Kristály cipőgyár vezetője volt. 1931 óta önálló. Üzlete fővárosi nővőjé. — A 60. gy. e. és a 32. gy. dandárban küzdött az olasz és orosz fronton, megsebesült, a bronz. vit. érem. háb. eml. é., K. cs. k. tulajd. A Kereskedelmi csarnok tagja. — Felesége: Polacsek Magda.

Rosenthal József rőföskeresk. * 1897, Mezőtúr. Szolnokon szabadult fel, 1920 óta önálló. — A 68. gy. e.-ben harcolt az olasz fronton. Bronz vit. é., vaskereszt, K. cs. k. tulajd. A Keresk. társulat háznagya.

Rosenzweig Ede fűszer- és gyarmatáru nagykeresk. * 1863, Gyöngyös. Atyjánál, Gyöngyösön szabadult fel, üzletét 1883-ban alapította. A város legidősebb nagykereskedője. A Szentegylet elnöke, a Szolnoki hitelbank rt. ig. tagja, a Keresk. társ. vál. tagja, vár. képvis. tag, vir. alapon. — Felesége: Húsz Júlia, gyermekei: István (keresk.), Pál (festőművész), Lajos (könyvelő), Margit (Polacsek Jánosné).

Róth László bizt. int. vezető * 1907, Bpest. A közgazd. egyetem 1928-ban Bpsten végzte. Több bpesti bizt. int.-nél működött, 1933 óta a Duna alt. bizt. rt. szolnoki főügynök-segének vezetője. A Keresk. társ. tagja. — Felesége: Salgó Klara.

Roóz Hermann fűszer- és csemegekeresk. * 1870, Nagyszőlős. Terménykereskedő volt Bácsban és Prágában. 1904-ben nyitotta szolnoki üzletét; diótörődéje van. A Keresk. társ. választmányi, a Fűszerkeresk. egy. r. tagja. — Felesége: Kunetz Sári.

Seidner József keresk. közvetítő * 1884, Jászárokszállás. Már 13 éves korában kezdett marhakereskedéssel foglalkozni; 1907-től Gyöngyösön, 1913-tól Szolnokon önálló. 1928 óta kereskedelmi közvetítő. — Felesége: Gertler Ilona, gyermekei: Erzsébet, Magda, Pál és Anna.

Singer Árpád fűszer- és csemegekeresk. * 1899, Jászberény. Jászberényben, Szentesen és Kecskemeten segédkedett, gondosan berendezett üzletét 1929-ben alapította. A Fűszerkeresk. egy. vál. tagja. — Felesége: Boross Ilona, fia: Pál.

Sohn Izsó kereskedő * 1884, Sand. Seged volt Nagykanizsán és Bpsten. 1919-ben átvette

Szolnokon az 1880-as években alapított Glancz varrógép, kérekpár és műszaki szaküzletet, azt Glancz utóda Sohn Izsó név alatt vezeti. — A haditengerészetnél szolgált, részt vett az otrantói és korfui ütközetben. K. cs. k., jub. kereszt, szolg. vaskereszt tulajd. A keresk. társ. tagja. — Felesége: Lang Malvin, fia: László.

Sohr Lajos nagykereskedő * 1889, Gyoma. Szaktudását Bpsten szerezte, 1920 óta a Szécsi és Sohr cég társtulajdonosa. — A 101. gy. e.-ben harcolt az orosz és olasz fronton. Bronz vit. ér., a koronás vask. és K. cs. k. tulajd. A Keresk. társulat vál. tagja. — Felesége: Sándor Terézia, leánya: Vera.

Solti Elemér dr. ügyvéd * 1896, Szolnok. Oklevelét a bpesti egyetemen szerezte. 1923 óta ügyvéd Szolnokon. — A 68. gy. e.-ben részt vett a világháborúban, mint önk. szakaszvezető szerelt le. — Felesége: Renner Mária, fia: Iván András.

Schrelber Miklós dr. kir. közjegyző * 1875, Szolnok. Az egyetemet Bpsten és Kolozsvárott végezte, 1908-tól Besztercén, majd Kolozsváron volt kir. közjzö, 1925 óta van Szolnokon. — Felesége: Fischer Margit, gyermekei: Miklós (kir.

közj. h.), Éva (Vojnich Liviusné).

Schwarz Ferenc cipő- és divatáru-keresk. * 1898, Tiszaderzs. Kiskunfélegyházán szabadult fel, belépett a Spitzer és Társa családi üzletbe, azt 1922-ben apósától társas alapon átvette, 1933 óta egyedüli tulajdonos. — A 68. gy. e.-ben harcolt a román és olasz fronton, II. o. ez., bronz vit., háb. eml. érem, K. cs. k. tulajd. A Keresk. társ. pénztárosa, a SzAK alelnöke, a Frontharcos szöv. tagja. — Felesége: Székely Erzsébet, fia: Pál.

Schwartz Jenő cipőgyáros * 1898, Mezőkövesd. Érettségi után tisztv., majd 1923-ban cipőkereskedő lett. 1928-ban alapította "Norma" cipőgyárát, melyben 40 szakmunkás dolgozik csak kézícrövel. — A 60. gy. e.-ben harcolt az orosz, román fronton, megsebesült, II. o. ez., bronz vit., K. cs. k. és seb. érem tulajd. A Kereskedelmi társulat tagja. — Felesége: Gütlóhn Erzsébet, leánya: Agnes.

Schwartz Kálmán órásm., ékszerész * 1885, Nagybaród. Segéd volt Szolnokon, Bpsten, Kolozsvárott, Nagyváradon és Késmárkon. 1909 óta önálló. Optikai cikkeket is tart. A 68. gy. e.-ben harcolt az orosz és olasz fronton, megsebesült, II.

o. ez., bronz vit., seb. érem, K. cs. k. tulajd. — Felesége: Bloch Karolin, leánya: Lili (Stroh Andorné).

Schwartz Lipót fűszer- és esemegekeresk. * 1887, Felsőíreg. Segéd volt Tabon, Győrött, Dombóvárott, Kalocsán és Bpsten. Üzletét 1927-ben alapította. A 24. vadász zblban szolgált, az orosz és olasz fronton harcolt, 3-szor sebesült, 3 bronz vit., seb. érem és K. cs. k. tulajd. A Fűszerkeresk. egy. alap. és vál. tagja. — Felesége: Lassányi Ilona.

Schwartz Lipót sütő m. * 1878, Sátoraljaújhely. Atyjánál tanult, segéd volt Nagyváradon és Bpsten, 1902 óta önálló, 1926-ban telepedett le Szolnokon. — A 10. h. gy. e.-ben harcolt az olasz fronton, K. cs. k. tulajd. — A Kiss József egyeslet ellenőre. — Felesége: Ehrenfeld Helén, nevelt leánya: Irén (Grünwald Miksáné).

Steinhaus Ákos cukrász * 1900, Nagyvárad. Temesvárott tanult, segéd volt Bpsten, Siófon, Kaposvárott, Bécsben, Grazban, 1927 óta önálló. Az 1928-i szolnoki kiállításon bronzérmes és oklevelet nyert. Az Általános munkásképző al-elnöke. — Felesége: Ehrlich Margit, gyermekei: Agnes, Sándor.

Stern Béla rövid-, kötött-, szövöttáru nagykeresk. * 1884, Pápa. Győrött, Sopronban és Bécsben szerezte szaktudását. 1911-ben alapította szolnoki üzletét Székely és Stern néven; 1917 óta egyedüli tulajd. 5 alkalmazottat tart. A Keresk. társ., a vár. képv. test. tagja. — Felesége: Krámer Mária, leánya: Klára.

Sugár Adolf rt. vezérigazgató * 1863, Szolnok. A fakeresk. szakmában nőtt fel, 1932 óta a Hunnia fa- és építőanyag keresk. rt. vezérigazgatója. — A 4. vonat e.-ben harcolt az orosz, román, olasz, francia fronton, mint tart. fhdgy. szerelt le. Kor. arany érdemkereszt tulajd. — Felesége: Miklósi Erzsébet, fia: Miklós.

Surányi Imre MÁV főmérnök * 1886, Tápiószecske. Régi jáász család sarja. 1910-ben elvégezte a bpesti József-műegyetemet, a MÁV szolgálatába lépett; működött Szatmáron, Brassóban, Kolozsvárott, 1918 óta a szolnoki fűtőház főnk. főmérnöke. — A 6. szekerész osztályban küzdött az orosz fronton, SL (kat. érdemkereszt szalagján) tulajd. — Felesége: Fabián Gizella, fia: Sándor.

Szabó Miklós dr. gyakorló orvos * 1878, Tiszabura. Oklevelét Bpsten szerezte, 3 évig bpesti kórházakban, majd vidéken

működött. 1906-ban nyitotta Szolnokon rendelőjét. — A világháború alatt katonai kórházakban teljesített szolgálatot. Az Orsz. orvosszövetség tagja. — Leánya: Bora (Pallainé).

Szabó Barna lapfőszerkesztő * 1892, Pusztakutas. Középisk. tanulmányait Szolnokon, a jogot Budapesten és Kecskeméten végezte. Első éves jogász korában a bpesti "Nap" Szolnok megyei tudósítója és a "Tiszavidéki Újság" belső munkatársa. Két évvel később az első szolnoki napilap, az "Újság" segédszerkesztője, majd felelős szerkesztője. Ugyanebben az időben az "Est lapok" szolnoki munkatársa. A kormánypárti "Újság" után a szélső ellenzéki "Független Lap" h. szerkesztője a háború kitöréséig. A világháborúban mint a 68. gy. c. tisztjelöltje orosz hadifogságba került. Itt előbb lapszerkesztő, később a híres nikolszki-utszuriszkai hadifogolyszínház igazgatója. Japánban, Kínában, Indián, Ceylonon, Egyiptomon keresztül jött haza. Újra az Est-lapok munkatársa, majd a Szolnoki Újsághoz kerül, amelynek most is dolgozik. Megalapította teljesen eredeti hangú és színű "Írások" c. folyóiratát. Tíz budapesti lap tudósítója és a világhírre vergődött arzenyűgyek

kipattantója. Riportjai, satirikus hangú cikkei majdnem minden fővárosi lapban megjelentek. A Kiss József irodalmi kör elnöke, a Szolnoki sakkkör főtitkára, a "Tanya" írók és művészek egyesülete választmányi tagja, e monográfia dolgozótagja.

Szécsi Oszkár nagykeresk. * 1894, Zólyom. Szakmáját külföldön sajátította el s ott is szabadult fel. 1920 óta a Szécsi és Sohr cég tulajdonosa. — A 25. gy. c.-ben harcolt az orosz fronton. A koronás ez. és koronás vas érdemkereszt tulajd. A Keresk. társ. tagja. — Felesége: Róth Ella, gyermekei: István és Katalin.

Székely Imre textil- és rövidáru nagykeresk., a Schlesinger Zsigmond cég tulajd. * 1891, Bpest. A kolozsvári keresk. akadémiát végezte, szaktudását Reichenberghen szerezte. 1909-től + atyja, Schlesinger Zs. mellett dolgozott, majd átvette az üzletet. Üzletében 12 alkalmazottat foglalkoztat. — A 29. h. gy. c.-ben szolgált. Várm. t. b. tag, a Szolnoki nagygyár bank rt. igazg. tagja. — Felesége: Klein Klára, gyermekei: György és Gyula.

Székely Jenő rövidáru nagykeresk. * 1879, Makó. 1896-ban került Szolnokra, az Ösztreicher céghez ü. v. volt. Üzletet

1911-ben alapította. 4-5 alkalmazottja van. — A világháború alatt a 6. kat. tart. kórh. iroda vezetője volt, mint őrm. szerelt le. A magy. és német vöröskereszt kitünt. tulajd. A Keresk. társ. társelnöke, vm. lhb. tag, a Szolnoki ált. bank igazg. és Izr. hitközség vez., a Debreceni keresk. és iparkamara r. tagja. — Felesége: Mauthner Bella, gyermekei: Endre, Ferenc és Miklós.

Szenes Ármin fűszer- és terménykeresk. * 1882, Eger. Keresk. pályán a divatszakmában szabadult fel, 1942-ben nyitotta üzletét. Diótörődéje és a törökszentmiklósi Galambos-malomtól lisztlerakata van. — A 34. gy. e.-ben harcolt az orosz és olasz fronton, K. cs. k., vaséremkereszt tulajd. A Fűszerkeresk. egy. és a Keresk. társ. tagja. — Felesége: Komlós Hermin, fia: György.

Szente Mór fűszer- és festékárkeresk. * 1883, Alsólendva. Mint postafőtiszt 1922-ben nyugalomba vonult. Ekkor vette át a + Boros Béla által alapított üzletet. A világhírű Krayner E. és tsa, valamint a Reichhold és a Böcking gyár lerakata. A Fűszerkeresk. egy. val., a Keresk. társ. r. tagja. — Felesége: Wagen Ilona, gyermekei: László és György.

Székely Sándor dr. fogorvos * 1895, Szolnok. Oklevelét 1918-ban Bpsten szerezte, működött Bécsben, Berlinben, Bpsten, szolnoki rendelőjét 1921ben nyitotta, 1922 óta OTI szakorvos. — A 26. vadász zalj-ban harcolt az orosz és olasz fronton, bronz vit. érem és K. cs. k. tulajd. A Várm. kaszinó tagja. — Felesége: Krausz Ilona, 2 gyermeke van.

Szekeres Béla úri és női divatáruház tulajd. * 1885, Szolnok. Bpsten tanulta szakmáját. Üzlete, melyet a Városháza épületében 1910-ben alapított, fővárosi nivójú és berendezésű. A Keresk. társ. tagja. — Felesége: Pick Iren, fiai: István és Ferenc.

Szilárd Dezső dr. ügyvéd * 1888, Szolnok. Ügyvédi vizsgát 1920-ban tett, p. ü. fogalmazó volt Makón, 1922-ben nyitotta irodáját. — A 68. gy. e.-ben harcolt az olasz fronton. — Felesége: Farkas Ilona.

Szilárd Sándor divatáruház-tulajd. * 1887, Szolnok. Segéd volt Bpsten és Újkécskén, 1908 óta önálló, üzlete 1931 óta felesége nevén van. — A 29. h. gy. e.-ben harcolt az orosz fronton, megsebesült. K. cs. k. tulajd. A Keresk. társ. tagja. — Felesége: Fehér Olga,

gyermekai: Mária, Katalin és Ágnes.

Szolnoki Izs. Szentegylet. 1850 óta áll fenn. Elnök: Rosenzweig Ede, alelnök: Gróf Gyula, pénztáros: Weisz Mór, ellenőr: Deutsch Ernő, Kardos Elemér és Héber Ármin.

Tabák Lajos tisztviselő, amatőr fotóművész * 1904, Kecskemét. A szolnoki felsőkereskedelmi iskolát végezte 1922-ben. Az 1931. szolnoki fotókiállításon I. díjat nyert, magyarországi és külföldi fotókiállításokon állandóan részt vesz, felvételei hazai és külföldi folyóiratokban jelennek meg. A Bécsben több nyelven megjelenő "Die Galerie" c. folyóirat munkatársa. Jelen monográfia részére több mint 100 fényképfelvételt készített.

Szűcs Oszkár dr. ügyvéd * 1883, Szolnok. Jogi tanulmányait a kolozsvári egyetemen végezte, 1911 óta ügyvéd Szolnokon. 3 1/2 évig szolgált a világháborúban, mint c. é. ö. szkv. szerelt le. Az ellenforradalomban haslövést kapott s csak így menekült meg a forradalmi törvényszék halálos ítélete elől.

Tolnai Ernő dr. ügyvéd * 1889, Szolnok. 1913-ban tett ügyvédi vizsgát, ügyv. kamarai h. ügyész, a NEP körzeti titkára, több helyi egy. tagja. — Felesége: Fleischer Ilona.

Török Lajos dr. kir. tsvzéki tanácselnök * 1877, Törökszentmiklós. Oklevelét a bpesti egyetemen szerezte. 1900-ban lépett állami szolgálatba mint joggyakornok a pestvidéki kir. törvényszéknél. Fokozatos előlépés után 1921-ben került a szolnoki kir. tsvzékhöz táblabírói címmel, a fellebbezési tanács elnöke, 1931 óta valóságos tanácselnök. A világháború alatt Przemyślbe vonult be, ott fogságba esett. Évekig volt iskolaszéki elnök, majd hitközségi alelnök és községkerületi bírósági elnök. — Felesége: Reiner Margit, gyermekai: Klára és István.

Ungár Dezső ny. városi főmérnök * 1879, Nagyvisnyó. Oklevelét 1907-ben a József műegyetemen szerezte. Mint magánmérnök gr. Károlyi László birtokát rendezte, 1909-ben került Szolnokra, 1910-ben lépett a város szolgálatába, 1932-ben vonult nyugalomba. — A 29. h. gy. c.-ben harcolt az orosz fronton, fogságba esett. — Felesége: Stein Anna, gyermekai: Marianna és György.

Vadas Andor fogtechnikus * 1903, Bpest. Uitt tanulta szakmáját, 1927 óta önálló. Szolnokra 1929-ben jött. — Felesége: Glück Róza.

Varga Béla MÁV osztálymérnök, műszaki tanácsos * 1877, Gyulaj. Oklevelét 1900-ban Bpsten szerezte. Az algyői Tisza-híd, az Ung-völgyi vasút, az Ullács-híd, a sarkadi Körös-híd építését vezette. 1902-ben lépett a MÁV szolgálatába, 1919 óta vezető osztálymérnök. Részt vett a Szolnok—Szajol között felrobbantott híd újjraépítésében. — Felesége: Vámos Ilona, leányai: Julianna és Zsuzsanna.

Varga Zsigmond bizt. int. vezető * 1895, Majsamiklósvár. A Magyar. áll. hitelbanknál Bpsten, Miskolcon, Mezőkövesden és Kaposváron működött. 1922-től a Dél-baranyai gazd. áruforg. rt. igazg. volt, 1925-től a Schreiber D. és fia bpesti cég, 1926-tól a wieni Coutexport gabonaker. rt., 1930 óta az Anker áll. bizt. rt. szolnoki vezetője. A 69. gy. e.-ben harcolt az olasz fronton. — Felesége: Halász Anna, fia: Béla.

Zádor István festőművész * 1882, Nagykikinda. Bpsten, Párizsban, Firenzében tanult. Mint grafikus, Olgyay István növendéke. A szolnoki Művésztelep, a Szinyei-Merse Pál társaság tagja, a Magyar rézkarcoló művészek egy. elnöke. 1916, 1921 és 1922-ben voltak kollektív kiállításai. 1934-ben

jelent meg "Egy hadifestő emlékei" c. albuma.

Varsányi Gyula ny. m. kir. főállatorvos * 1872, Szolnok. Az állatorvosi főiskola elvégzése után 1896-ban városi állatorvosnak választották meg. 1900-ban m. kir. főállatorvosi kinevezést kapott s megbízták a városi állatorvosi teendők ellátásával. 1924-ben vonult nyugalomba. A Deák-segítő egyeslet tagja. — Felesége: Leitner Eliz, gyermekei: Béla (bizt. int. titkár), Pál (városi aljzö) és György.

Varsányi Pál dr. városi aljzö., kihágási büntetőbíró * 1902, Szolnok. Oklevelét 1930-ban a bpesti közgazd. egyetemen szerezte, 1926 óta van a város szolgálatában. A PLE titkára, több gyesület tagja. — Felesége: Seiler Klára.

Vámos Imre bizt. int. vezető * 1894, Szolnok. Keresk, akadémiát végzett Budapesten. A MÁV szolgálatából, 1923-ban mint főtiszt nyugalomba vonult. Azóta vezetője a Pénztézetek orsz. bizt. rt. szolnoki vezérügynökségének. Az Izr. hitk. előtj. tagja, a Vasutas áruház elnöke. Felesége: Lilienthal Irma, leánya: Magdolna.

Vermes Andor dr. ügyvéd * 1882, Mezőtúr. Ügyvédi vizsgát 1911-ben tett, akkor nyitotta irodáját. — A 68. gy. e.-

ben harcolt a szerb és orosz fronton: bronz vit. érem. K. cs. k. tulajd. Iparhatósági bizt. az Ügyv. kamara vál. tagja. Fia: Gyula.

Vidor Jenő kereskedő * 1911, Pécs. Kereskedelmi érettségit tett Szolnokon, dolgozott Győrben, Bpsten, Bécsben, Békéscsabán; 1933-ban vette át a "Filléres Bazar" vezetését. Az üzlet fővárosi színvonalú. A sakk-kör tagja. — Felesége: Neuhaus Erzsébet.

Vidor Mihály kereskedő * 1880, Kiskunfélegyháza. Kolozsvárott abszolvált mint jogász és a miniszterelnökség politikai osztályában volt s. titkár; a forradalom kitörésekor olt-hagyja állását és a szegedi kormány diplomáciai kurírja lett. Felesége nevén 1918-ban üzletet alapított, ebből lett a "Vidor Áruház". — A 11/119. h. tűz. e.-ben az orosz fronton harcolt, mint tűz. fhdgy. szerelt le. 2 SL (a kardokkal) tulajd. A Keresk. társ. és NEP vál. tagja. — Felesége: Nádas Erzsébet, fia: Jenő, a fióközlet vezetője.

Vig Kálmán mészáros- és hentesm. * 1892, Szolnok. Tanulmányait Szegeden végezte. Üzletét atyjától vette át. A 37. gy. e.-ben harcolt az olasz, szerb és román fronton, 2-szer sebesült, mint tart. fhdgy.

25%-os rokkant szerelt le. K. cs. k. és seb. érem tulajd. Városi képv. test. tag, több egy. vál. tagja. — Felesége: Fuchs Rózsi, leányai: Boriska és Edit.

Weisz Elemér paplanos m. * 1906, Garamkeszi. A bádigos- és szerelőipart tanulta, abban segéd volt 3 évig. A paplanosiparban 1927-ben szabadult fel; 1929 óta önálló. Mint segéd a szolnoki kiállításon ezüstérmert nyert. — Felesége: Glück Erzsébet.

Weisz Mór fűszer- és festékáru nagykeresk. * 1870, Karcag. 1897-ben alapított üzlete egyike a régiebb szolnoki cégeknek. A világháború alatt a 68. gy. e.-ben szolgált, mint szk. szerelt le. A Keresk. társ. vál., sz. ltr. szentegylet elölj. tagja. — Felesége: Krausz Berta, gyermekei: Lajos és Katalin (Moskovitz Lászlóné).

Weiszhaus Jenőné fűszer- és vegyeskeresk. Férj * 1884, Bpsten. Németországban és Amerikában az export szakmában dolgozott 30 évig a Fonciere bizt. int. főtisztviselője volt. 1932 óta neje, szül. Fein Cecília nevén folytatja a családi üzletet, melyet Fein Mór 1880-ban alapított.

Wintner Vilmos dr. egyetemes orvos * 1882, Solt. Oklevelét 1905-ben a bpesti egyetemen nyerte, gyakorlatot a bpesti II.

sz. sebészeti klinikán s a Bpest-balparti kórházakban szerzett. 1909-től Kunhegyesen működött. — Az I. h. gy. e.-ben az orosz és román fronton szolgált, mint ezredorvos szerelt le. 2 SL. K. es. k. tulajd. Az Orsz. orvosszöv., Várm. kaszinó, Bírák és ügyészek sportegy., a Művész egye-

sület tagja. — Felesege: Toth Julianna.

Zoldán Adolf Ábrahám keresk. ügynök * 1901, Volóc. Tisztviselő volt a Hungária fűresz rt.-nál; a Korona csokoládégyár és a Brázay-ceg ügynöke. A Fűszerkeresk. egy. és a SzAK tagja. — Felesege: Schwartz Anna (fűszerüzlete van).

Köztünk éltek, velünk élnek...

Tabák Hermann, a lutheránus kántora. Jelcséggével

Kép a századfordulóról: dr. Halász Béla orvos főorvosa

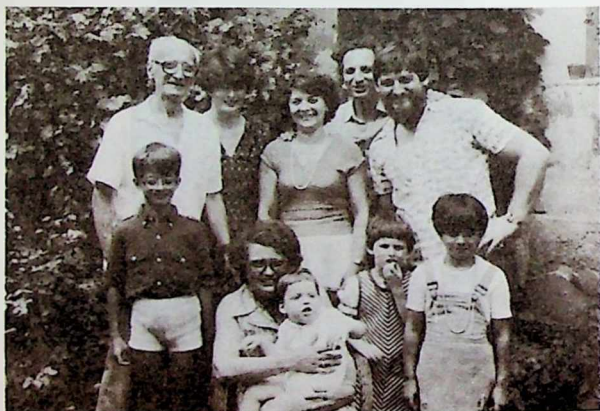
Weiss Ignác és felesége

A Weiss házaspár és a Kampter család

Klein György és felesége

Kövecz Artúr és családja

A Herskó család

Károly József és családja Gyuri fiának barátságán

**Egykori szolnoki zsidó családok
életben maradt tagjai kérték
hozzátartozóik emlékének alábbi megörökítését**

Drága szüleim, néhai László Ilona és Bálint, valamint a munkaszolgálat poklában 1944-ben elpusztult Sándor bátyám emlékére.
Meier László és családja (Jeruzsálem)

Dr. Gombos György, New York, megemlékezik szüleiről az Izraelben elhunyt dr. Gombos Imre fogorvosról és feleségéről.

Édesapám, dr. Solti Elemér ügyvéd 1944-ben a tábori esendőség ki végzőosztágának lett áldozata. Edesanyám Amerikában hunyt el. Rájuk emlékezem

Solti Iván (Los Angeles)

Buchenwaldban mártírhalált halt drága édesapám, Varga Zsigmond és elhunyt édesanyám, Halász Anna, továbbá dr. Halász Sándor és felesége, Rosti Margit és szülei, dr. Rosti Mihály és neje, valamint Halász Jenő emlékére

Varga Béla (Budapest)

Wesel Lajosné, Margit, Ferenc Ferencné és dr. Lissauer József emlékére

Leikes Éva és családja (Stockholm)

Deutsch Fülöp (Haifa): mártírhalált halt szüleit, Deutsch Sándort és nejét, Pollák Rózát, bátyját, Deutsch Józsefet és nagyanyját, Kaufman Katalint gyászolja.

A mártírhálált halt Fonyó Sándorné, leánya Halász Józsefné, unokája Halász Anikó, Halász József, Sugár Ede és neje, Sugár Pál és Baby, Kovács Sándor és neje, és Kovács Dóra emlékére
Schiller József és György (Budapest)

Deportálásban és munkaszolgálatban mártírhálált halt édesanyám, Neumann Dávidné sz. Faludi Erzsébet, valamint a családtagok: Neumann László, Faludi Ilona, Faludi József és neje emlékére.
Boros Pálné (Budapest)

Polák Sándor és neje, Robicsék Samuel és neje emlékére
Polák Katalin és családja (USA)

Dr. Merényi Ferenc (Stockholm) szülei, Miederer Miksára és neje emlékezik.

Drága szüleim, Vezsenyi Lajos és neje, valamint testvereim, István és Andor emlékére
Vezsenyi György (Budapest)

Mencelesz Józsefné alábbi családtagjaira emlékezik: Lang Lajos, Feher Irén, Szilárd Ernő és neje, Szilárd György, Glück Beláné, Glück Imi, dr. Szilárd Dezső, dr. Szilárd Pál és neje, Szilárd Eva, Gerő Ignác és neje, Gerő László, Perlesz Lajos és neje, Gábor Zsigmondné, Gábor Olga.

Dr. Ungvári Gyuláné sz. Neu Zsuzsanna és fia kegyelettel emlékeznek elhunyt családtagjaikra: Friedmann Náthán főkantor és neje, dr. Neu Dániel és neje, dr. Ungvári Gyula.

Békés Agnes (Izraelből) kegyelettel emlékezik drága nagyapjára Blum Áronra, aki a cukorgyári gyűjtőtábor megpróbáltatásai közepette hunyta le örökre szemeit.

Korányi Lászlóné nagybátyjára, Weisz Ignác köztisztviselőben álló kereskedőre emlékezik. Édesanyjával és testvéreivel apjuk halála után édes gyermekei gyanánt nevelte fel őket, amiért hálával emlékeznek rá.

Boros Pálné sz. Neumann Zsuzsanna emlékezik a vészkorszakban elpusztult édesanyjára, László testvérére, nagynénjére és nagybátyjára.

Gellert Jenő és felesége, valamint Imre és Irénke testvérei emlékét megörökíti Gellert Miklós Jeruzsálemből.

VERS ANYÁNAK

TABÁN GYULA VERSE

*Anyám, ez a vers azért olyan békés,
Hogy megérezd benne, ki te vagy: a békét.
Hogy megérezd benne, aki vagy te nékem,
Tegnapba merengő holnap-építésem.
Hogy megláthasd benne, akinck én látlak
Úzón percek után áldott állomásnak,
Véresre korbácsolt vágyak orvosának
Kétséget nyugtató és bölcs-ízü szónak
Amely akkor is van, amikor már volt csak.
Amely akkor is van, mikor semmi sincsen,
S amelyik ha megvan, megvan akkor minden.*

Tartalom

Bevezető	5
Dr. Heves Kornél főrabbi (1870–1945)	7
A Szolnoki Izraelita Nőegylet	30
Iskolánk	34
Ifjúsági szerveződések	39
Az Ifjúsági Kultúregyesület	41
A Szolnoki Izraelita Hitközség és intézményei tisztikara (1932–1934)	42
Templomaink	44
Templomi emléktáblák	56
Kulturális élet	65
Ipar és kereskedelem	68
Zsidó származású értelmiségiek Szolnokon	71
Kain, mit tettél?	74
Rabbi voltam Szolnokon... (1947–1956)	104
Hitközségünk története (1956–1994)	110
Az 1941–45. években mártírhalált halt szolnoki testvéreink névsora	116
A pokoljárás dokumentumai...	128
A Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene (1935) adattárából	169
Köztünk éltek, velünk élnek...	194